

Tartu Ülikool
Majandusteaduskond

Janeli Järvelill

**IMMIGRANTIDE JA PÕHIRAHVUSE SUBJEKTIIVNE HEAOLU JA SELLE
SEOS INSTITUTSIONAALSE USALDUSEGA PÕHJAMAADES JA EESTIS**

Juhendaja: Tiiu Paas

MAGISTRITÖÖ

2017

Soovitan suunata kaitsmisele .....

(juhendaja nimi)

Kaitsmisele lubatud “ ..... 2017. a

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori nimi)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. INIMESTE SUBJEKTIIVNE HEAOLU JA SELLE KUJUNEMINE	8
1.1 Subjektiiivse heaolu mõiste ja seda mõjutavad tegurid.....	8
1.2 Immigratsioon ja selle seos subjektiiivse heaoluga.....	18
1.3. Institutsioonide roll subjektiiivse heaolu kujunemisel	24
2. PÕHIRAHVUSE JA IMMIGRANTIDE HINNANGUD SUBJEKTIIVSELE HEAOLULE EESTI, SOOME, ROOTSI JA NORRA NÄITEL	28
2.1. Kasutatavad andmed ja meetodika.....	28
2.2. Heaoluhinnangute võrdlev analüüs Eesti ja Põhjamaade näitel	40
2.3. Hinnangud subjektiiivsele heaolule ja nende seos inimese sotsiaalmajanduslike näitajatega immigrantide ja põhirahvuse võrdluses	44
KOKKUVÕTE.....	62
VIIDATUD ALLIKAD	68
LISAD	75
Lisa 1. Subjektiiivsest heaolu selgitavad tegurid, seose suund ja autorid.	75
Lisa 2. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Soome andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).	76
Lisa 3. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Norra andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).	77
Lisa 4. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Rootsi andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).	78
Lisa 5. Subjektiiivset heaolu selgitava regressioonmudeli tulemused Eesti 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.	79
Lisa 6. Subjektiiivset heaolu selgitava regressioonmudeli tulemused Soome 2004.- 2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.....	80

Lisa 7. Subjektiivset heaolu selgitava regressioonmudeli tulemused Norra 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.....	81
Lisa 8. Subjektiivset heaolu selgitava regressioonmudeli tulemused Rootsi 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.....	82
Lisa 9. Tegurid, mis omavad subjektiivse heoluga statistiliselt olulist seost Eesti, Soome, Norra ja Rootsi andmetel.....	83
SUMMARY	84

SISSEJUHATUS

Subjektiivse heaolu uurimine on järjest enam saanud tähelepanu, kuna leitakse, et objektiivne heaoluhinnang ei kajasta täielikult õiget pilti inimeste rahulolust. Nimelt on hakatud välja tooma, et inimeste heaolu ja see, kuidas nad seda ise hindavad, sõltub väga palju erinevatest sotsiaal-demograafilistest teguritest. Kui varem vaadeldi enamasti objektiivset heaolu kujundavaid tegureid, sealhulgas majanduslikke näitajaid nagu riigi SKP ja sissetulekud, siis nüüd on uurimise alla tõusnud ka nii öelda pehmemad tegurid nagu sotsiaalsus, usaldus, rahvusgruppi kuulumine jne. Sellest tulenevalt peab autor tähtsaks uurida subjektiivset heaolu erinevates riikides just nende pehmemate tegurite kaudu, lisades siiski töösse ka mõned objektiivsemad taustamuutujad. Fookuses on aga see, milline on subjektiivne heaolu Eestis võrdluses Põhjamaadega, kuna Soome, Rootsi ja Norra on tuntud ka kui healuriigid. Nii saame ülevaate sellest, kas healuriigi mainega Põhjamaad on ka tegelikult kõrgemate heaoluhinnangutega riigid. Nagu on teada, siis Põhjamaades ja Eestis on levinud erinevad sotsiaalmajanduslikud mudelid. See teeb analüüsi läbiviimise veelgi olulisemaks, et saada vastus küsimusele, kas erinevate sotsiaalkaitsemudelitega riikides on ka erinevused heaoluhinnangutes immigrantide ja põhirahvuse grupi vahel.

Lisaks on suure tähelepanu alla tõusnud viimasel ajal inimeste rahvusvaheline mobiilsus. Euroopasse on tulemas uus ja väga suur laine immigrante. Selle kontekstis on oluline teada, milline on seniste immigrantide kohanemine ehk kuidas nad on rahul oma eluga ja kas see rahulolu on seotud ka institutsionaalsete teguritega. Kui iga riigi ülesandeks on oma rahva heaolu tagamine, siis tegelikult tuleb tagada ka immigrantide heaolu, kui nad on asunud uude riiki alaliselt elama. Töös on analüüsitud immigrantide rahulolu eluga tuginedes nende subjektiivse heaolu hinnangutele ning võrreldud immigrantide subjektiivsest heaolu põhirahvuse omaga. Siinjuures tuleks märkida, et autor peab immigrantideks inimesi, kes on asunud elama sünniriigist erinevasse riiki

pikemaks ajaks või alaliselt. Läbiviidava analüüsi üks rõhuasetusi on sellel, et välja selgitada subjektiivse heaolu võimalik seos usaldusega institutsioonide suhtes ning kas seos võib immigrantide ja põhirahvuse puhul avalduda mõnevõrra erinevalt.

Antud magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, millised institutsionaalse usalduse tegurid kirjeldavad immigrantide ja põhirahvuse hinnanguid oma subjektiivsele heaolule Põhjamaades ja Eestis. Eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

- anda ülevaade subjektiivse heaolu mõistest ja seda kujundavatest teguritest;
- selgitada immigratsiooni mõistet ja heaolu etnilist ja religioosset tausta;
- tuua välja institutsionaalse usalduse roll subjektiivse heaolu kujunemisel;
- iseloomustada subjektiivse heaolu analüüsimisel kasutatavaid andmeid ja analüüsimetoodikat;
- kirjeldada subjektiivse heaolu hinnanguid Eestis ja Põhjamaades 2014. aastal;
- hinnata regressioonmudeli abil immigrantide ja põhirahvuse subjektiivset heaolu ja selle seost erinevate institutsionaalse usalduse ja sotsiaalmajanduslike näitajatega;
- analüüsida, kas on erinevusi põhirahvuse ja immigrantide subjektiivset heaolu selgitavates tegurites.

Töö teoreetiline osa keskendub subjektiivse heaolu mõiste, immigratsiooni ja subjektiivse heaolu vaheliste seoste ning institutsionaalse usalduse kui heaoluhinnangute ühe kujundaja selgitamisele. Esmalt tuuakse välja subjektiivse heaolu olemus, mõiste selgitus. Kuna heaolu on uuritud juba pikka aega, siis on sellealaseid arvamusi ja teooriaid ka mitmeid. Autor püüab välja tuua erinevate teadlaste arvamusi ning neile tuginevalt paika panna teoreetiline raamistik ja tegurid, mis on aluseks subjektiivse heaolu empiirilise analüüsi läbiviimisel Põhjamaade ja Eesti näitel. Siinjuures olulise tähelepanu all on institutsionaalsete tegurite roll subjektiivses heaolus.

Lisaks selgitatakse töö teoreetilises osas, missugused tegurid kujundavad inimeste heaoluhinnanguid. Töö fookuses on eelkõige see, kuidas institutsionaalne usaldus mõjutab subjektiivset heaolu, et selgitada, kas riik saab midagi teha nii põhirahvuse kui immigrantide heaolu jaoks lisaks majanduslike tingimuste loomisele. Autor eeldab, et mida rohkem inimesed usaldavad institutsioone, seda kõrgemad on ka nende

heaoluhinnangud. Olulised on veel ka etnilised ja religioossed näitajad, mis peegeldavad erinevate rahvusgruppide kultuurilist olemust. Taustamuutujateks on enamasti sotsiaalse-demograafilise olukorraga seotud näitajad. Lisaks tuuakse välja ka immigratsiooni mõiste ja see, kuidas erinevate rahvuste kultuuriline taust mõjutab nende heaolu.

Töö empiiriline osa keskendub eelkõige sellele, et analüüsida missugused tegurid kujundavad inimeste subjektiivset heaolu. Analüüs viiakse läbi 2004. - 2014. aasta andmetega Eesti, Soome, Rootsi ja Norra kohta. Andmed pärinevad Euroopa Sotsiaaluuringust (ESS 2017). Analüüsimeetodiks on valitud regressioonanalüüs. Selleks, et uurida tulemuste stabiilsust, hinnatakse nii lineaarset mudelit, kus sõltuvat muutujat käsitletakse pideva tunnuseks, kui ka järjestatud sõltuva muutujaga regressioonmudelit. Analüüsi tulemusena selgub, kas immigrantide ja põhirahvuse gruppi kuuluvate inimeste subjektiivset heaolu kujundavad sarnased või erinevad tegurid. Eelkõige on vaatluse all see, kas nende kahe grupi subjektiivset heaolu mõjutavad erinevad institutsionaalse usalduse näitajad.

Märksõnad: subjektiivne heaolu, immigratsioon, institutsionaalne usaldus, Põhjamaad.

1. INIMESTE SUBJEKTIIVNE HEAOLU JA SELLE KUJUNEMINE

1.1 Subjektiiivse heaolu mõiste ja seda mõjutavad tegurid

Teadlased, poliitikakujundajad, psühholoogid ja isegi sisekujundajad – nad kõik räägivad inimeste heaolust. Teadlased otsivad seoseid heaolu ja teiste tegurite vahel ning püüavad leida vastust küsimusele: „mis on üldse heaolu?“, poliitikakujundajad proovivad viia ellu selliseid poliitikaide, mis tõstaksid inimeste rahulolu, psühholoogid juurdlevad selle üle, mis tagab indiviidi sisemise heaolu ning sisekujundajad seavad erinevaid kujundusplaanid just nii, et inimestel oleks kõige mugavam ja parem oma kodus elada. (White 2008: 2) Need kõik suunad kajastavad heaolu ja nagu näha võib, siis selle teemaga tegelevad väga paljud erinevad suunad. Sellest tulenevalt võib öelda, et heaolu saab vaadelda väga erinevatest külgedest ja sellealaseid käsitlusi on väga palju ja erinevaid. Just selle tõttu võib-olla ongi heaolu uurimine ja selgitamine väga aktuaalne ja tähtis valdkond.

Kui mõelda riigi kui terviku peale, siis peaks olema riigi ülesanne kujundada ühiskonda nii, et kõikidel inimestel oleks selles riigis hea elada. Selleks saab mõjutada nii majanduskeskkonda, sotsiaalset keskkonda ja mingil määral ka looduskeskkonda. Samas pole riik kõikvõimas ja palju sõltub ka inimesest endast. Et poliitikakujundajatel oleks lihtsam teha otsuseid, mis tagaksid rahvale kõrgema subjektiivse heaolu, siis tuleb esmalt teha uuringuid, et välja selgitada, mis heaolu täpsemalt on. Samuti on vaja teada, missugused indikaatorid selgitavad seda ja mil määral omavad nad mõju inimeste rahulolule.

Kuna heaolu on uuritud juba pikka aega, siis on sellealaseid arvamusi ja teooriaid ka mitmeid. Tuntumateks subjektiivse heaolu uurijateks on näiteks Diener, Dolan,

Helliwell, Kahneman, Lucas jt. Ühe seisukoha järgi on heaolu mõiste, mis selgitab inimeste või gruppide vaimset, meditsiinilist, majanduslikku, sotsiaalset või psühholoogilist seisundit (Harrison, Huntington 2000). Ei saa vaadelda heaolu ainult ühest aspektist, näiteks ainult jõukust või füüsilist tervist. See on kombinatsioon väga paljudest erinevatest teguritest, mida tuleb vaadelda koos. (Harther, Rath 2010: 3) Vastasel juhul käsitleme me ainult ühte külge sellest ning tulemuseks ei pruugi me saada heaolust täielikku pilti. Heaolu on seotud ka erinevate sündmustega. Näiteks positiivsete sündmustega kaasneb pigem kõrgem rahuolu ning negatiivsete sündmustega madalam heaolutase. Nii saab öelda, et heaolu on mõjutatav igapäevaste ja eluliste sündmustega, mis on seotud ka emotsioonidega. (Eid, Hofmann *et. al* 2012)

Ühe definitsiooni järgi on heaolu käsitletud dünaamilise protsessina, mis peaks inimestele andma teadmise, kuidas nende elu läheb. Seda uuritakse läbi tagajärgede, tegevuste ja psühholoogilise ressursi vahelise interaktsiooni. Kõrgem heaolu tähendab sealjuures seda, et me oleme paremini võimelised reageerima negatiivsetele tagajärgedele ning suudame konstruktiivselt suhelda teiste inimeste ja maailmaga meie ümber. Samuti aitab kõrgem heaolu luua häid individuaalseid tulemusi erinevates valdkondades. (National Accounts of Well-being 2009)

Heaolu ongi tegelikult kombinatsioon inimese rahulolust oma tegemistega, suhetest, majanduslikust kindlustundest, tervisest ja kogukonnast (Harther, Rath 2010: 4). Ehk siis üldiselt saab öelda, et heaolu on nähtus, mis kirjeldab olukorda, mis on inimese jaoks hea ja kuidas see talle rahulolutunnet pakub (Tomasberg 2011). Kuna väga oluline ongi vaadelda erinevate nähtuste kombinatsioone, siis tulevad vaatluse alla ka negatiivsed sündmused. Seda just seetõttu, et heaolu mõjutab nii inimeste moraalne käitumine kui ka nende iseloom. (Crisp 2013) Ehk siis fookuses on inimene tervikuna, kõikide oma omadustega.

Heaolu saab ka mitmete aspektide järgi liigitada. Näiteks saab välja tuua järgmised liigitused:

- kollektivistlik ja individuaalne heaolu,
- materiaalne ja mittemateriaalne heaolu,
- objektiivne ja subjektiivne heaolu.

Kollektiivne heaolu käsitleb kogu ühiskonda tervikuna. Heoluhinnangud on pigem üldistavad, kuna vaatluse all on nii suur grupp inimesi. Kollektiivse heaolu tagamine ongi pigem riigi ülesanne ja sellest tulenevalt viiakse ellu erinevaid poliitikaide. (Tomasberg 2011) Üheks heaolu definitsiooniks on ka vaatepunkt, et heaolu ongi riigi võime tagada oma inimestele peavari, võimalused materiaalseteks hüvedeks, toiduks, et nad saaksid ise kujundada oma elu ja sealjuures ka heaolu (Harrison, Huntington 2000).

Ka Eesti arengustrateegias „Säästev Eesti 21“ on välja toodud eraldi eesmärgina heaolu saavutamine ning siin ongi eelkõige mõeldud kollektiivset heaolu. Sellele peaksid kaasa aitama kolm komponenti: majanduslik jõukus, turvalisuse tase ja võimaluste mitmekesisus. Jõukust väljendatakse eelkõige sissetulekute abil, nii perekonna sissetulekud kui ka nende struktuur. Samuti kuuluvad jõukuse alla tarbimisele tehtud kulutused. Turvalisuse tase on määratud tervise, haigestumise ohu, kuritegevuse mahu, tööhõivega seotud ohtudega ning stressitasemega. Võimaluste mitmekesisus näitab seda, kui pikk on inimese tööaeg, kui rahul ollakse töökohaga, kuidas planeeritakse aega ning missuguseid võimalusi on arendavaks ajakasutuseks. („Säästev Eesti 21“)

Individaalne heaolu aga näitab üksikindiviidi heaolu ning see on ka antud töö fookuses. Näiteks võib pidada individuaalset heaolu seisundiks, kus kõik inimese vajadused on täidetud, olgu need siis tähtsamad või vähemtähtsad. (Tomasberg 2011) Selle liigituse järgi võib inimese heaolu kajastuda ka Maslow püramiidis, kus on inimese vajadusteks (Maslow 1943): bioloogilised, turvalisus-, kuuluvus- ja armastus-, tunnustus- ja eneseteostusvajadused. Esimesse valdkonda kuuluvad kõik inimese põhivajadused nagu õhk, peavari, magamine, toit, jook jne. Turvalisust tekitavad riigikord, seadused, stabiilsus. Kolmas grupp on seotud sotsiaalsete vajadustega, milles mängivad olulist rolli töökaaslased, pere, suhted. Tunnustuse vajadused väljenduvad enesehinnangus, sõltumatuses, vastutuses ja staatuses. Viimane grupp on eneseteostuse vajadused. Seda tagavad isikliku potentsiaali rakendamine, kogemused, eneseareng ja –teostus. Sellele hierarhiale on tuginenud ka Allardt (1973: 3-4), kes on leidnud, et heaolu koosneb kolmest komponendist: omamisest (*having*), armastamisest (*loving*) ja olemisest (*being*). Omamine on eelkõige seotud elukeskkonnaga, milles peaksid olemas olema kõik vajalikud hüved, hea tervis, toit, turvalisus. Need on Maslow'i püramiidi esmatasandi vajadused (Maslow 1943). Armastamise ja sõpruse alla kuulub sotsiaalvõrgustik koos kõikide suhetega. Olemine on seotud eneseteostuse ja

uskumustega. Seostub see Maslow kõige kõrgema püramiidiastmega, mille saavutamiseks peavad eelnevad vajadused täidetud olema.

Teiseks liigituseks on materiaalne ja mittemateriaalne heaolu. Esimene neist on majandusteadlaste poolt käsitletud kui tuludevoog, mille abil saab inimene tarbida (Tomasberg 2011). Sellist käsitlust on palju kasutatud ning seega on olnud heaolu individuaalsel tasandil mõõduks sissetulekud ning kollektiivsel tasandil riigi SKP. Samas pole need enam kuigi head mõõdikud, kuna need näitavad ainult heaolu ühte väikest osa (OECD 2011). Ehk siis oluline on vaadelda ka mittemateriaalset heaolu, mis seob kokku väärtused, tervise, hariduse, sotsiaalsed suhted jne. Stiglitz, Seni ja Fitoussi (2009: 143-203) on välja toonud kaheksa dimensiooni, mis on seotud inimese heaoluga. Siia kuuluvad materiaalsed elamistingimused, inimese tervis, haridustase ja – võimalused, isiklikud tegevused, suhted kaaslastega, poliitikas osalemine, ümbritsev keskkond ja turvatunne. Kollektiivsel tasandil on mittemateriaalseteks teguriteks näiteks tööhõivemäär, vaesusmäär, õhusaaste määrad, kuritegevuse tase jne (Andrews, Withey 1976: 1-5).

Kuna OECD (2011) on välja toonud, et laialt kasutatavad materiaalsed ja pigem kollektiivsed healumõõdikud pole kuigi head, siis on nende poolt 2011. aastal välja töötatud ka uus raamistik heaolu hindamiseks. Selles on esindatud materiaalsed näitajad (sissetulek, elamumajandus ja töökoht), elukvaliteedi näitajad (tervis, töö- ja pereelu ühildamine, haridus, kogukond, turvalisus, keskkond, valitsemine ja kodanikkond) ning ka subjektiivne heaolu. 2015. aastal on OECD püüdnud loodud raamistiku põhjal heaolu uurimist veelgi edasi arendada. Eesmärgiks on seatud uurida heaolu just individuaalsel tasandil ja pigem keskenduda tulemuste mõõtmisele. Näiteks mõõdetakse inimeste oskusi ja teadmisi, mitte seda, kui palju raha on haridusse suunatud. See aitab näha, kuidas heaolu on ühiskonnas jagunenud ning missugused on erinevused gruppide vahel. Sellest tulenevalt on seatud eesmärgiks hinnata erinevaid (majanduslikke, sotsiaalseid, loodulikke ja inim-) ressursse, et kindlustada jätkusuutlik heaolu tagamine. (OECD 2015)

Kolmanda liigituse järgi jagatakse heaolu objektiivseks ja subjektiivseks heaoluks. Väga paljud autorid on pikka aega keskendunud vaid objektiivse heaolu uurimisele ehk siis sellele, missugused on inimest mõjutavad tegurid. Näiteks inimese tervislik seisund,

haridustase ja –võimalused, elamumajandus, sotsiaalmajanduslik olukord ning üldine elukeskkond (Axford *et al.* 2014: 2700). Selle põhjal saab öelda, et inimese heaolu on kõrge, kui tema tervis on korras, tal on töökoht, head töötingimused, sissetulek, elukoht ja vaba aega pere jaoks. Objektivne heaolu loob pildi tingimustest, milles inimene elab. Objektivne heaolu ei sõltu kuidagi inimese enda poolt määratletud rahulolust või hinnangust, see on mõõdetav/määratav kindlate indikaatorite abiga. (Gheorghe 2017)

Tegelikult on heaolu väga mitmetahuline nähtus ning enamjaolt ei piisa ainult ühe aspekti uurimisest. Sellest tulenevalt on alles lähiminevikus hakatud pöörama rohkem tähelepanu sellele, kuidas inimene ise hindab oma eluga rahulolu ning seda hinnangut nimetataksegi subjektiivseks heaoluks (Diener 2009). Subjektiivse heaolu uurimine sai alguse sellest, kui juba 20. sajandi esimeses pooles hakkasid teadlased läbi viima selleteemalisi uuringuid. Inimestel paluti üles märkida oma igapäevased emotsioonid ja tunded ning saadud andmetele tuginedes hakati andma hinnanguid. Kuigi tol ajal polnud andmeid palju, andis see siiski suure tõuke subjektiivse heaolu edaspidiseks uurimiseks. (Diener *et al.* 2001: 63-64)

Mõnede autorite poolt on välja toodud, et subjektiivne heaolu on kui inimese kognitiivne hinnang sellele elule, mida ta parajasti elab. Kui inimesele meeldib oma elu ja see, millega ta tegeleb, siis on ta ka oma elu kui tervikuga rahul. (Diener *et al.* 2001: 63) Sellest tulenevalt saab ka öelda, et inimese emotsioonidel ja emotsionaalsusel tervikuna on suur roll rahulolu kujunemisel. Positiivsed emotsioonid suurendavad heaolu, negatiivsed vähendavad heaolu (*Ibid.* 2001). Kui võtta ka arvesse, et heaolu on väga mitmedimensiooniline, siis võibki öelda, et subjektiivne heaolu koosneb nii kognitiivsest hinnangust, emotsioonidest kui ka üldisest keskkondlikust aspektist (Tomasberg 2011). Sellisele järeldusele on jõudnud ka Diener, Lucas, Smith ja Suh (1999: 277), kelle järgi on subjektiivse heaolu kujundajateks emotsioonid, hinnang oma rahulolule ja rahulolu tekitaja (mida võib vaadelda kui üldiselt keskkonda). Nende eelnevalt nimetatud autorite poolt on gruppidesse jagatud subjektiivset heaolu kujundavad komponendid (vt. Tabel 1):

Tabel 1. Subjektiiitse heaolu komponendid: emotsioonid, hinnang oma rahulolule, rahulolu tekitaja.

Positiivne mõju subjektiiitsele healule	Rõõm ja ülev meeleolu	Ekstaas	Rahulolu	Uhkus	Kiindumus	Õnnelikkus
Negatiivne mõju subjektiiitsele healule	Süütunne ja häbi	Kurbus	Ängistus ja murelikkus	Viha ja kadedus	Stress	Depressioon
Hinnang eluga rahulolule	Soov elu muuta	Rahulolu praeguse eluga	Rahulolu minevikuga	Rahulolu tulevikuga	Täielikult erinevad vaated elule	
Rahulolu tekitaja	Töö	Perekond	Vaba aeg	Tervis	Majanduslik olukord	Inimene ise

Allikas: (Diener, Lucas, Smith, Suh 1999: 277).

Tabelist 1 on näha, et subjektiiivne heaolu on seotud nii positiivsete kui ka negatiivsete sündmustega/emotsioonidega, nagu ka eespool öeldud. Sealjuures on negatiivsed sündmused heaolu vähendavad ja positiivsed sündmused heaolu suurendavad faktorid. (Diener *et al.* 2001: 63) Nagu on näha tabelist, siis rahulolu tekitavad väga erinevad „nähtused“. See omakorda kinnitab ka eespoolt toodud teooriaid, et heaolu ongi väga mitmekülgne nähtus ja selle uurimisel on väga tähtis kaasata võimalikult palju erinevaid tegureid. Oma uurimustes on ka Realo (2008) välja toonud subjektiiivse heaolu komponendid, neid oli kaks – tunnetuslik ja emotsionaalne komponent. Esimene on seotud sellega, kuidas inimene ise oma elu hindab, teine hõlmab endas jällegi positiivseid ja negatiivseid sündmusi. Üldiselt on need komponendid kattuvad tabelis 1 välja toodud Diener, Lucas, Smith, Suh (1999: 277) poolt kirjeldatud komponentidega. Helliwell ja Barrington-Leigh (2010: 733) on samamoodi leidnud, et subjektiiivset heaolu peaks hindama selle kaudu, kuidas inimene hindab ise oma elu ning kuidas teda mõjutavad positiivsed ja negatiivsed emotsioonid. Ehk siis on näha, et paljud autorid on leidnud, et emotsioonidel on väga tugev seos subjektiiivse healuga. Samuti on tähtis, et mõju avaldavad nii positiivsed kui ka negatiivsed emotsioonid ja sündmused.

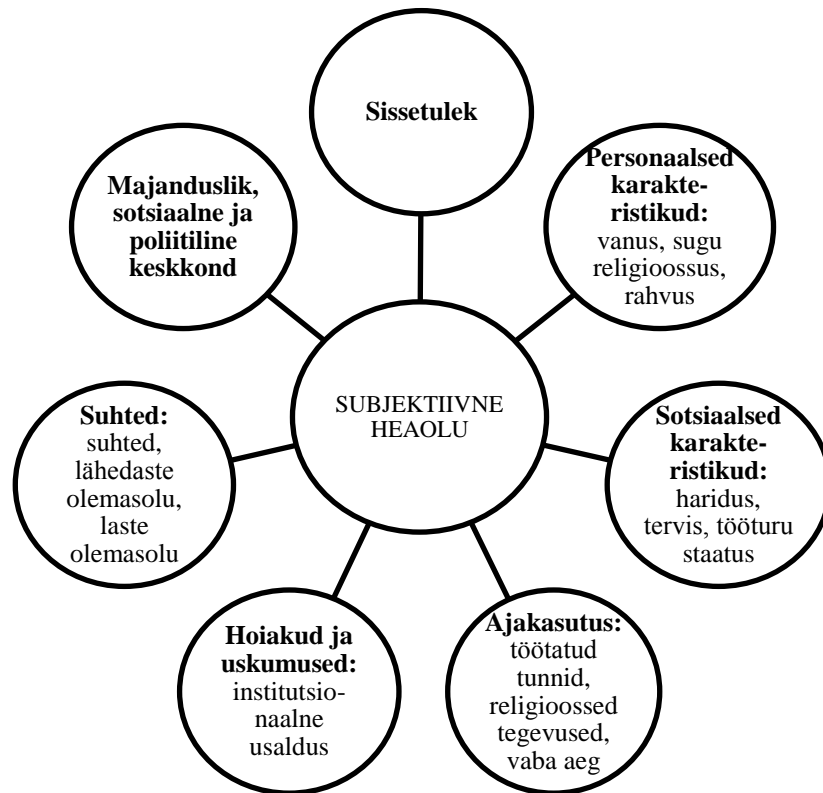
Kuna väga raske on praktikas mõõta, kuidas erinevad sündmused ja emotsioonid inimese heaolu mõjutavad, siis pigem keskendutakse selles töös subjektiiivsele healule, mis on inimese enda poolt tunnetatud. Ehk käesoleva magistritöö aluseks on võetud

Diener'i (2009) käsitus subjektiivsest heolust ehk siis see, kuidas inimene ise oma rahulolu eluga hindab. See definitsioon tegelikult hõlmabki väga paljusid erinevaid aspekte heolust, kuid neid lihtsalt ei saa ükshaaval välja tuua. Selline vaatepunkt näitab inimese terviklikku heoluhinnangut.

Kuna subjektiivne heolu on mitmedimensiooniline nähtus ja hõlmab tegelikult kogu inimese elu ja keskkonda, siis tegureid, mis seda mõjutavad, on väga palju. Subjektiivse heolu hindamisel ongi oluline vaadelda erinevaid tegureid, kuna vaid nii saab kindlustada hinnangu tõepärasuse. Järgnevalt on välja toodud mõned tegurite grupid, mis kujundavad inimese subjektiivset heolu (Lausvee 2014):

- erinevad vajadused;
- maailmavaade, varasem kasvatus, tõekspidamised;
- haridustase ja –kvaliteet ning teadmised ümbritsevast;
- traditsioonid, tavad ja harjumused;
- tähtsad muutused elus.

Väljatoodud valdkonnad on väga laialdased, mis viitab jällegi sellele, kui mitmetahuline on subjektiivne heolu. Teadlased Dolan, Peasgood ja White (2008: 97) on aga teinud subjektiivse heolu valdkonnas suure uurimistöö ning rühmitanud seda mõjutavad tegurid gruppideks (vt. Joonis 1).

Joonis 1. Subjektivistset heaolu mõjutavate tegurite grupid ja näited teguritest. Allikas: (Dolan, Peasgood ja White 2008: 97), autori koostatud.

Kokku on moodustatud seitse gruppi: sissetulek; personaalsed isikuomadused; sotsiaalsed isikuomadused; ajakasutust väljendavad näitajad; inimese töökspidamised ja hoiakud; sotsiaalsed suhted; üldine ümbritsev keskkond. Igas grupis (v.a sissetulek) on omakorda konkreetseid näitajad, mis mõjutavad subjektivistset heaolu ja mida on võimalik hinnata. Käesoleva töö autor on antud grupeeringu aluseks võtnud ning täiendanud seda erinevate autorite arvamustega. Põhilised seosed väljatoodud tegurite ja subjektivistse heaolu vahel on koondatud tabelisse (vt. Lisa 1).

Sissetulekute mõju subjektivistsele heaolule peetakse üldjoontes positiivseks. On leitud, et mida suurem on inimese sissetulek, seda kõrgem on ka tema subjektivistne heaolu, kuna suurema sissetuleku abil saab inimene paremini oma vajadusi täita (Schyns 2001: 188). Ka Hodkinson *et al.* (2016) on oma uurimuses samale järeldusele jõudnud. Samas arvatakse ka, et ainult protsentuaalselt suurem sissetulek omab positiivset mõju heaolule. Nii on näiteks jõukamatel inimestel mõju suurem, kuna nende sissetulek on võrreldes teiste inimestega kõrgem. (Graham *et al.* 2004: 335-336) 2013. aastal viisid

Kisieliauskas ja Pukeliene läbi uuringu 21 Euroopa riigi seas (seal hulgas Eesti) ning leidsid, et tõepoolest sissetulek omab positiivset mõju subjektiivsele heaolule. Siiski on ka neid uuringuid, mis leiavad, et sissetulekud ei oma subjektiivsele heaolule mõju (Blanchflower and Oswald 2004). Nii on näiteks leidnud Easterlin (2001: 481), kes tõi välja, et suuremad sissetulekud tekitavad inimestes ka suuremaid eesmärke. Samas neid on raske saavutada ja ebaõnnestumise korral kaasnevad negatiivsed emotsioonid. Seega eesmärkide kasvu negatiivne mõju nii-öelda sööb ära sissetulekute suurenemisest tingitud positiivse mõju. Sellist lähenemist nimetatakse ka Easterlini paradoksiks.

Personaalsete karakteristikute gruppi kuuluvad vanus, sugu, rahvus ja isikuomadused (nt enesekindlus, religioossus, sotsiaalne usaldus). Vanuse ja subjektiivse heaolu vahelisi seoseid on samuti leitud mitmesuguseid. On arvamusi, et seos on negatiivne – mida vanem on inimene, seda negatiivsemalt ta oma elu hindab (Dolan *et al.* 2008: 98; Chen, Johannesson *et al.* 2016). Samas on ka arusaamu, et see seos on positiivne (Schaie ja Lawton 1997: 320-321). Põhjuseks võib olla see, et vanemate inimeste ootused on juba madalamad ja seega on ka eesmärke lihtsam saavutada. Ehk siis nende ootused ja vajadused saavad kiiremini rahuldatud ja sellega kaasneb ka heaoluhinnangute kasv. Sellise loogika põhjal saab öelda ka, et noorematel inimestel peaks olema subjektiivse heaolu hinnangud madalamad. Nii on leidnud ka Campell *et al.* (1976: 25).

Soo ja subjektiivse heaolu vahelised seosed on suhteliselt ebamäärased. On leitud, et naiste hinnang oma heaolule on kõrgem (Alesina *et al.* 2004: 2020), samas on ka arvamusi, et sugu ei mõjuta kuidagi heaolu (Joshi 2010: 25; Kahneman ja Krueger 2006: 8; Chen, Johannesson *et al.* 2016). Etnilise kuuluvuse kohta on uurimused näidanud suhteliselt üksmeelseid tulemusi. Nimelt on leitud, et näiteks Ameerikas on tumedanahaliste inimeste heaolu madalam kui heledanahaliste (Alesina *et al.* 2004: 2020; Thoits & Hewitt 2001). Ka Euroopa kontekstis tehtud uuring (Kööts-Ausmees, Realo 2016) näitas, et tõepoolest etnilisse vähemusse kuuluvad inimesed hindavad oma heaolu madalamalt kui enamusse kuuluvad inimesed. Tingitud võib see olla asjaolust, et maailma eri paigus on probleeme rassismiga ja diskrimineerimine võib mängida siin suurt rolli. See on ka antud magistritöö seisukohast väga tähtis aspekt, kuna töö fookuses on ka immigrantide ja kohalike elanike erinevused subjektiivsete heaoluhinnangute suhtes. Viimaseks kuuluvad siia gruppi isikuomadused, kuhu kuulub

Dolan *et al.* (2008) hinnangul näiteks enesehinnang. Võib välja tuua, et inimesed, kelle enesehinnang on kõrge, hindavad ka oma subjektiivset heaolu kõrgemalt (Holder, Coleman, Wallace 2010).

Sotsiaalsete karakteristikute gruppi kuuluvad haridus, tervis, töökoht, tööturu staatus. Hariduse ja subjektiivse heaolu vahelist seost peetakse eelkõige positiivseks. On leitud, et kõrgem haridustase aitab leida tööturul tasuvama töö ning sellega kaasnevad ka suuremad sissetulekud, mis mõjutavad heaolu positiivselt (Blanchflower, Oswald 2002 :1371). Haridustaseme positiivset mõju subjektiivsele healule on täheldanud ka Chen, Johannesson *et al.* (2016). Ka tervis mõjutab inimeste hinnanguid oma healule positiivselt. Kui inimene on terve, siis tema heaolu on kõrgem (Friedman 2010: 205). Samuti mõjutab tervislik seisund ka kaudselt inimese rahulolu, kuna hea tervisega kaasnevad jällegi parem haridus, suuremad sissetulekud jne. Ka parem positsioon töökohas mõjutab subjektiivset heaolu positiivselt. (Dolan *et al.* 2008: 100; Binder, Coad 2013) Samuti võib ka öelda, et inimestel, kes töötavad, on kõrgem heaolu kui neil, kes ei tööta (Chen, Johannesson *et al.* 2016).

Ajakasutus hõlmab enda all töö- ja pereelu ühildamist, töötatud tunde jne. Näiteks osalise tööajaga töötamine toob kaasa pigem madalama rahulolu kui täisajaga töötamine (Schoon *et al.* 2005: 313). Samas tööturul mitteaktiivne olemine jällegi toob kaasa kõrgemad healuhinnangud (Luttmer 2005). Põhjuseks võib olla see, et mitteaktiivsed inimesed on nõ vabatahtlikult tööturult kõrval – nad enamasti kas õpivad või on lapsehoolduspuhkusel. Ehk siis võib öelda, et üheselt mõistetavat kindlasuunalist seost subjektiivse heaolu ja tööaja vahel ei ole. Ka lähedastega suhtlemise tihedus, kogukondlik aktiivsus ja religioossed tegevused mõjutavad inimeste hinnangut oma healule (Dolan *et al.* 2008: 104). Nii on leidnud Eryilmaz (2015), et inimesed, kes veedavad aega religioosete tegevustega, on kõrgema subjektiivse healuga kui need, kes ei osale religioossetel üritustel.

Inimese hoiakud ja uskumused on grupp, kuhu kuuluvad paljud tegurid näiteks usaldus, religioon jm. Autor peab neist kõige olulisemaks usaldust. Siia kuuluvad nii usaldus oma lähedaste vastu kui ka usaldus riiklike institutsioonide vastu. Mida suurem on usaldus nii teiste inimeste kui ka erinevate institutsioonide vastu, seda kõrgem on ka subjektiivne heaolu (Helliwell & Putnam 2004). Rahulolu erinevate institutsioonide

vastu näitab seda, kui rahul inimesed on oma riigiga ja ka rahvusvaheliste organisatsioonidega. Üldiselt on välja toodud, et tavaliselt usaldab rahvas institutsioone pigem jõukamates ja toimivates riikides (Kuranova 2015: 19). Usaldusnäitajate ja subjektiivse heaolu vahelist seost kajastatakse täpsemalt kolmandas alapeatükis. Antud töö kontekstis on veel oluline vaadelda ka religiooni seost subjektiivse heaoluga. Näiteks on välja toodud, et inimesed, kes on usklikud, hindavad oma heaolu üldiselt kõrgemalt kui need, kes ei ole usklikud. Tegelikuses võib see seos aga riigiti erineda, kuna religioonil on erinevate rahvaste hulgas erinev tähtsus. (Dolan *et al.* 2008: 106) Keskkooliõpilaste seas läbi viidud uuringus selgus, et tõepoolest on religiooni ja subjektiivse heaolu vahel positiivne seos (Eryilmaz 2015).

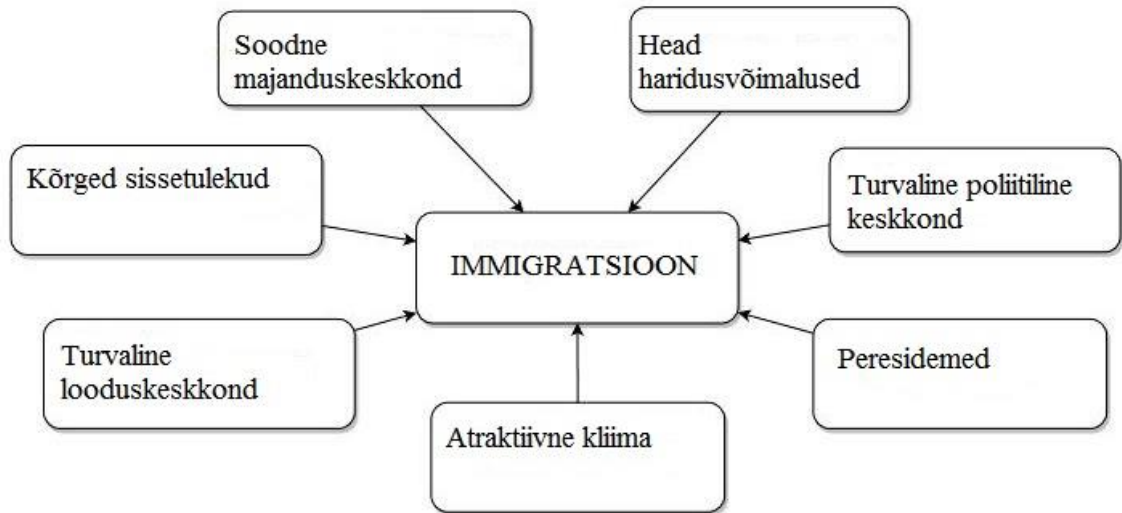
Suhete grupi moodustavad järgmised näitajad: abielu ja intiimsed suhted, sõprade ja pere nägemise sagedus, laste olemasolu. Kõik head suhted lähedastega mõjutavad subjektiivset heaolu positiivselt. On leitud, et inimesed, kes on pikaajalises suhtes, peavad oma rahulolu eluga kõrgemaks. (Deeming, Hayes 2012: 819) Nii on leidnud oma uuringus ka Chen, Johannesson *et al.* (2016). Samas on toodud välja ka asjaolu, et tegelikult pole kindel, kas suhtes olevad inimesed on õnnelikumad või siis õnnelikumad inimesed astuvad pigem suhtesse (Stutzer, Frey 2006).

Lisaks neile teguritele mõjutab subjektiivset heaolu veel ka inimesi ümbritsev keskkond - nii poliitiline, majanduslik, looduslik kui sotsiaalne. Nende näitajate alla kuuluvad erinevad makromajanduslikud näitajad nagu töötuse määr, inflatsioon, demokraatia määr jne. Samuti looduskeskkonnaga seotud näitajad nagu linnastumine, kliima jm. (Dolan *et al.* 2008: 108-110) Niisiis võib öelda, et inimeste subjektiivset heaolu mõjutavad väga paljud erinevad tegurid. Selleks, et võimalikult põhjalikult subjektiivset heaolu kirjeldada, tuleb analüüsi kaasata võimalikult paljusid erinevaid indikaatoreid. Ainult nii on võimalik saada kõige täpsem ülevaade subjektiivset heaolu kujundavatest teguritest.

1.2 Immigratsioon ja selle seos subjektiivse heaoluga

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja immigratsiooni mõiste ja see, kuidas erinevate rahvuste kultuuriline taust võib mõjutada nende heaolu. Tänapäeva ühiskond ja riikide

vahelised kokkulepped on tekitanud olukorra, kus migratsioon on muutunud väga tavapäraseks nähtuseks. Inimesed asuvad välismaale õppima, töötama või lihtsalt paremat elu otsima. Järgneva joonise peal on välja toodud immigratsiooni peamised põhjused (vt Joonis 2):

Joonis 2. Rände peamised põhjused. Autori koostatud.

Nagu jooniselt 2 näha, on immigratsiooni põhjuseid mitmeid ja väga erinevaid. Väga paljud inimesed tulevad sihtriiki elama, sest seal on paremad tingimused töötamiseks ja elamiseks. Sellisel juhul on üldiselt tegemist majanduslike põhjustega. Neile võivad järgneda ka pereliikmed, kes soovivad, et pere elaks kõik koos. Järjest rohkem toimub ka välisülikoolidesse õppima asumist. Tihti jäävad tudengid peale õppimist ka välismaale elama. Üheks põhjuseks, miks veel mingisse riiki elama asutakse, on atraktiivne kliima. Üldiselt liigutakse elama pigem soojema kliimaga riikidesse. Tihti valitakse sihtriik selle põhjal, kus on turvaline poliitiline keskkond, st pole sõdasid, poliitilist tagakiusamist jne. Samamoodi otsitakse ka turvalist looduskeskkond, kus ei esine looduskatastroofe. Nagu näha, siis on immigratsiooni põhjuseid välja palju ning need kõik mõjutavad ka sisserännet Eestisse ja Põhjamaadesse.

Immigrantrahvastiku määramisel kasutatakse tihti erinevaid definitsioone. Üheks variandiks on liigitamine: esimese ja teise põlvkonna immigrant. Esimese põlvkonna immigrantiks loetakse inimest, kes on ise sündinud välisriigis ja ka tema vanemad on sündinud välisriigis. Teise põlvkonna immigrant on isik, kes ise on sündinud Eestis

(antud kontekstis), aga kelle vanemad on sündinud välisriigis. (Krusell 2010: 4) Lisaks on välja toodud uusimmigrandi mõiste. Selle kohaselt on uusimmigrant see, kes on riiki saabunud viimase kolme kuni viie aasta jooksul. Peamisteks põhjusteks on sealjuures olnud perekond või õpingud. (Rannut 2010: 6) Teise käsitluse kohaselt on immigrant inimene, kes on asunud elama oma sünniriigist välja ning seda nii ajutiselt kui püsivalt. (Loue 1998: 19-20).

On välja toodud, et paraku on immigrantide subjektiivne heaolu madalam kui kohalikul elanikkonnal (Safi 2010). Põhjuseid selleks võib olla väga palju ja siinkohal on oluline vaadelda, missugused tegurid mõjutavad immigrantide subjektiivset heaolu. Angelini *et al.* (2015) viisid Saksamaa andmete põhjal läbi analüüsi, kus uurisidki, missugused on need tegurid, mis immigrantide subjektiivset heaolu mõjutavad. Tuli välja, et nende immigrantide, kelle sissetulekud olid suuremad, heaoluhinnangud olid kõrgemad (*Ibid.* 2015). Seega kui inimene asub uude riiki elama, siis esialgu võib tal olla raske tööd leida, niisiis tema sissetulekud on väiksed. See aga langetab tema subjektiivset heaolu. Samuti on Angelini *et al.* (2015) uuringus leitud, et täistööajaga töötavatel immigrantidel on kõrgem subjektiivne heaolu. Sellised seosed on välja toodud ka põhirahvuse puhul (Schyns 2001: 188; Hodkinson *et al.* 2016; Kisieliauskas, Pukeliene 2013). Euroopa riikide põhjal tehtud uuringust on selgunud, et immigrandid, kes on iseendale tööandjaks, hindavad oma subjektiivset heaolu kõrgemaks. Palgatöötajad seevastu hindavad subjektiivset heaolu madalamalt. (Nordenmark *et al.* 2016) See näitab ära sarnasuse immigrantide ja põhirahvuse puhul, kus mõlemal juhul mõjutab subjektiivset heaolu tööstaatus (*Ibid.* 2016; Blanchflower, Oswald 2002 :1371). Kuna aga üldiselt võib immigrantidel olla raskem tööd leida, siis sellega kaasneb otsene heaoluhinnangute langus. Sellele lisandub veel ka kaudne subjektiivse heaolu vähenemine, kuna ilma töökohata on sissetulekud ka väiksemad ja see omakorda vähendab subjektiivset heaolu.

Ka mittemateriaalsed tegurid mõjutavad immigrantide subjektiivset heaolu. Kui põhirahvuse puhul tuli välja seos, kus parem tervis tagab kõrgema subjektiivse heaolu (Friedman 2010: 205), siis immigrantide puhul on see samamoodi (Angelini *et al.* 2015). Seega võib immigrantide madalam subjektiivne heaolu võrreldes põhirahvusega olla seotud ka asjaoluga, et sisserännanutel pole võimalusi ravi saamiseks ja terviseteenuste kasutamiseks. Lisaks on üheks subjektiivse heaolu kujundajaks ka

enesehinnang (Holder, Coleman, Wallace 2010). On välja toodud, et immigrantide enesehinnangu kujunemisel omab etniline identiteet suurt rolli (Horenczyk *et al.* 2001: 9-10). Kui sihtriik on multikultuuri toetav, siis on ka immigrandil võimalus oma identiteeti säilitada. See tagab suurema enesekindluse, mis kindlasti tõstab ka hinnangut oma heaolule (*Ibid.* 2001; Holder, Coleman, Wallace 2010). Etnilise identiteedi säilimisel on kõige tähtsam ümbritseva grupi suhtumine. Immigrant julgeb oma sünnipärasest kultuuri säilitada ainult siis, kui ümbritsev ühiskond seda toetab. (*Ibid.* 2001: 9) Olukorras, kus teised grupid suhtuvad immigrandi identiteeti halvustavalt ja ebatoetavalt, võib sisserännanu nõ muuta oma sünnipärasest kultuuri (Brown, 2000). Ta ei julge enam jääda iseendaks ja järgida oma rahvuse kombeid ja tavasid. See aga kindlasti vähendab enesekindlust ja heaolu langeb. Nagu eelnevas alapeatükis välja toodi, on kultuuril äärmiselt suur roll inimese subjektiivse heaolu kujunemisel. Lisaks veel inimese enesehinnang, millega võivad kaasna tugevalt negatiivsed emotsioonid. Ja nagu eespool välja toodi, vähendavad negatiivsed emotsioonid ja sündmused inimese subjektiivset heaolu (Diener, Lucas, Smith, Suh 1999: 277).

Esimeses alapeatükis tõi autor välja, et sotsiaalsed suhted mõjutavad subjektiivset heaolu (Deeming, Hayes 2012: 819; Chen, Johannesson *et al.* 2016). Kui immigrant tuleb võõraste riiki elama, siis suure tõenäosusega pole tal esialgu inimesi, kellega rääkida näiteks isiklikest asjadest. See tähendab, et tema sotsiaalsed vajadused võivad jääda täitmata ning tema hinnang oma heaolule võib olla jällegi madalam (Angelini *et al.* 2015).

Nagu eelnevalt välja toodud, on subjektiivse heaolu kujunemisel suur roll sotsiaalsetel suhetel. Seetõttu on immigrantide jaoks väga tähtis tugivõrgustiku olemasolu. Kui saabutakse riiki, kus inimesed on piisavalt sarnased sünniriigiga, siis on suhteid lihtsam luua. Kui aga saabutakse riiki, mis on väga erinev ja kus ollakse etnilises vähemuses, siis on immigrantidel pigem raske leida suhtlusvõrgustikku ning see toob kaasa madalama subjektiivse heaolu. (Amit, Riss 2014) Siinkohal ongi tähtis välja tuua integratsiooni roll subjektiivse heaolu kujunemisel.

Väga tähtis osa immigrantide heaolu kujunemisel on nende kultuuri säilivusel. Nimelt on leitud, et kui riigi poliitika on kujundatud selliselt, et see toetab multikultuursust, siis võib see muuta immigrantide heaoluhinnanguid kõrgemaks (Grosfoguel, 1997; Icduygu,

1996). Ka Horenczyk *et al.* (2001) on välja toonud samasuguse selgituse. Nende arvates on multikultuursuse toetamine kõige tähtsam tegur, mis mõjutab immigrantide subjektiivset heaolu. Kui see on tagatud, siis on sisserännanutel võimalus olla kahekultuurne ehk siis nad ei pea väärtustama ainult sihtriigi kombeid ja tavasid, vaid nad võivad ka enda kultuurile omaks jääda. Sellise võimaluse olemasolul saavad nad järgida oma kultuuri spetsiifilisi traditsioone ja kombeid. Nagu eespool mainitud, on harjumustel ja traditsioonil suur roll subjektiivse heaolu kujundamisel (Lausvee 2014). Veelgi enam, kultuuriline kohanemine ja väärtuste aktsepteerimine on seotud ka hea vaimse ja füüsilise tervisega, psühholoogilise rahuloluga, kõrge enesehinnanguga, hea töösooritusega ja heade hinnetega koolis (Liebkind 2001).

On leitud, et multikultuursust toetavas keskkonnas, kus immigrantid saavad positiivselt kanda mitut erinevat etnilist identiteeti, on nende sooritus koolis väga hea (Horenczyk *et al.* 2001: 11). See tähendab, et need immigrantid saavad truuks jääda oma sünnipärasele identiteedile, kuid nad hindavad ja peavad oluliseks ka kohalikku kultuuri. Mida rohkem etnilisi identiteete inimene endas kannab (ja seda ka aktsepteeritakse kogukonna poolt), seda rahulolevam ta oma eluga on ning see väljendub ka tema soorituses haridussüsteemis. Siiski leidub ka neid teadlasi, kes leiavad, et kultuuriline identiteet ei mõjuta tegelikult õpilase sooritust koolis (Rotheram-Borus, 1990).

Samuti on täheldatud ka seda, et immigrantidest laste heaolu on tihti väga madal, kuna uude riiki sisseelamisega kaasneb stress, tervise halvenemine ja pinged kohalike elanikega (Ornelas, Perreira 2011). Kui mõelda laiemalt riigi ja selle valitsuse ülesannete peale, siis üheks neist on kindlasti oma elanike heaolu tagamine. See tähendab, et ka sisserännanute (kui uute elanike) heaolu peaks olema sama tähtis, kui seda on põhirahvuse heaolu. Tegelikuses on aga olukord teistsugune, kuna väga palju räägitakse sellest, et immigrantide võimalused on kehvemad. Kui aga nad ei saa oma vajadusi täiel määral rahuldada ning nad ei saa tegeleda eneseteostusega, siis nende hinnang oma rahulolule eluga langeb. See tähendab aga jällegi, et tekib lõhe immigrantide ja kohalike elanike vahel. Kui sisserännanud ei suuda täielikult uude riiki sisse elada, siis nad üldjuhul pole ka oma eluga rahul (Safi 2010).

Nagu eelnevas lõigus välja toodud, on ka immigrantidest laste heaolu väga madal. Sellest võib tekkida aga nõ „surnud ring“. Vaeste ja madala elatusasemega immigrantide perekondades läheb halvasti ning see tingib ka nende laste kehva elujärje. Raske ja vaene lapsepõlv aga toob endaga kaasa madalama sotsiaalse taseme tulevikus. Tekibki surnud ring, kus omakorda täiskasvanuks saanud immigrantide laste õlul on jälle raske koorem, kus nad peavad oma perekonna eest hoolt kandma. Niisiis on väga oluline pöörata tähelepanu immigrantidest laste vaimsele tervisele ja nende heaolule, et neil oleks võimalik sellest surnust ringist väljuda. (Ornelas, Perreira 2011)

Järgmiseks oluliseks aspektiks immigrantide sisseelamisel on diskrimineerimine. Diskrimineerimine on, kellegi välistamine, piiramine, ebavõrdselt kohtlemine, eelistamine, kus põhjuseks on rass, eetiline päritolu, nahavärvus, sugu vm. (UNESCO 2017). Immigrantide puhul on eeldatav diskrimineerimise põhjuseks rass või etniline kuuluvus/rahvus. Etnilise/rahvusliku kuuluvuse tõttu diskrimineerimine tähendab seda, et kedagi koheldakse ebasoodsalt selle tõttu, et ta on pärit mingist maailmajaost, tema aktsendi tõttu või tal eeldatakse olevat kindel etniline taust. (U.S. Equal Employment... 2017; UNESCO 2017)

Diskrimineerimise mõju pole ainult objektiivne (näiteks töö- ja elukohtadega seotud), vaid ka subjektiivne. Selline vaatepunkt toob välja diskrimineerimise mõju, mis on tekitatud kohaliku ühiskonna poolt. Nimelt pole immigrantide madalam heaolu tihipeale seotud migratsiooniga, vaid just sellega, kuidas mõned grupid tajuvad kohaliku elanikkonna vastuolu. (Safi 2010) Sellest tingituna võib tekkida immigrantidel stress ja depressioon, mis võimendavad abituse ja üksilduse tunnet (Hughes, Demo 1989).

On leitud, et mida suurem on diskrimineerimine riigis, seda raskem on sisserännanutel eluga kohaneda ja seda väiksem on nende rahulolu eluga (Jasinskaja-Lahti, Liebkind 2000). Seeläbi on immigrantidel raskem siseneda tööturule, luua uusi suhteid ja sulanduda keskkonda. See aga tähendab, et nende sissetulekud on väiksed, sotsiaalsed suhted on kehvad ja enesehinnang on madal. Nagu eelnevast teoriast näha, on need kõik aga subjektiivset heaolu mõjutavad tegurid ning kui need näitajad on halvad, siis on ka heaoluhinnangud madalad.

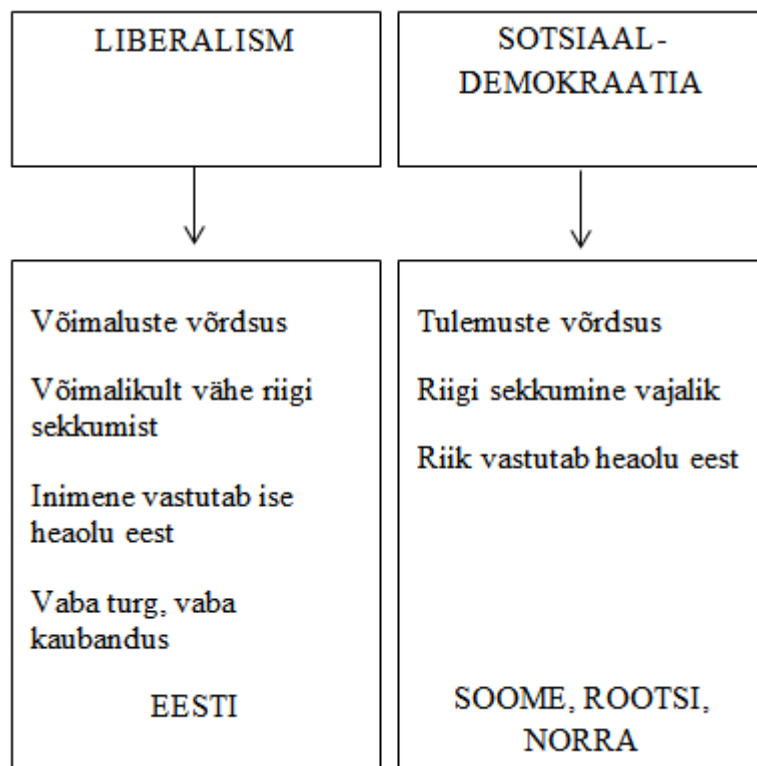
1.3. Institutsioonide roll subjektiivse heaolu kujunemisel

Erinev kultuuriline taust toob kaasa ka erinevused institutsioonide usalduse kujunemisel. Nagu eespool mainitud, ongi selle konkreetse töö fookuses eelkõige see, kuidas subjektiivne heaolu on seotud usaldusega riigi institutsioonide suhtes. See on tähtis selleks, et selgitada, kas ja mida riik saab teha immigrantide heaolu jaoks lisaks majanduslike tingimuste loomisele.

Institutsioone võib defineerida kui mängureegleid, mis reguleerivad avalikke- ja eraasju (toiminguid jne) ja seega eeldatakse, et neil on oluline mõju inimese subjektiivsele heaolule (North 1990). Näiteks hästitoimiv õigussüsteem reguleerib omandiõigusi, pakub kodanikele kaitset vägivalda, varguste ja majandusliku ekspluateerimise eest. Demokraatlikud institutsioonid ja valitsus püüavad inimestes tekitada tunnet, et ka nende hääl loeb ja nad saavad mõjutada poliitilisi protsessi ja selle tulemusi. (Bjornskov, Dreher, Fischer 2010: 1) Usaldus institutsioonide vastu sõltub sellest, kui avatud, usaldusväärne, aus ja kompetentne on institutsioon (Metlay 1999).

Usaldust institutsioonide suhtes võib olla ka seotud riigi sotsiaalmudeliga. Sellepärast ongi vajalik esmalt selgitada Eestis ja Põhjamaades levinud sotsiaalmudelite olemust. Välja saab tuua kolm erinevat heaolumudelit: liberaalne, konservatiiv-korporatiivne ja sotsiaaldemokraatlik mudel (Esping-Andersen 1998: 26–27). Kuna antud magistritöös vaadeldakse Eestit, Soomet, Rootsit ja Norrat, siis kajastatakse ainult neis riikides levinud sotsiaalmudeleid ehk liberaalset ja sotsiaaldemokraatlikku mudelit (vt. Joonis 3).

Liberaalse sotsiaalmudeli korral on tegemist ühiskonnakorraldusega, kus inimestele tagatakse võrdsed võimalused oma heaolu tagamiseks. Põhiliselt tähendab see seda, et tagatud on vaid inimese baasvõimekus ning edasine sõltub juba igäühest endast. Sotsiaaltoetused on väiksed ja need on abiks pigem kõige vaesemale elanikkonnale. Eesmärgiks on see, et inimese jaoks oleks töötamine kasulikum kui sotsiaaltoetuste toel elamine. Ka majanduses lähtutakse vabaduse põhimõttest – riik sekkub võimalikult vähe ja laseb turul ise tegutseda. (*Ibid.* 1998) Sellist lähenemist on Eestis viimastel aastatel (analüüsis kasutatavad aastad) rakendatud.

Joonis 3. Liberalismi ja sotsiaaldemokraatia tunnused. Allikas: (Esping-Andersen 1998).

Sotsiaaldemokraatliku mudeli korral on eesmärgiks pigem lõpptulemuste võrdsus. Ehk siis toetused on pigem suuremad ja mõeldud selleks, et ühiskonnas oleks inimeste võimalused eneseteostuseks võrdsed. Levib arusaam, et heaolu kujundajaks on pigem riik ja kõik ei sõltu ainult inimesest endast. Ka majanduses pole turg täiesti vaba. Riigi poolt toimub sekkumine, luuakse reegleid ja piiranguid. Eeldatakse, et see aitab kaasa majanduse ühtlustumisele ja stabiilsusele. (*Ibid.* 1998) Soome, Rootsi ja Norra ühiskondadele on omane just sotsiaaldemokraatlik mudel. Antud sotsiaalmudelid mõjutavad tegelikult väga palju inimeste usaldust institutsioonidesse. Samas oleneb hinnang ka inimestest endast ja tema maailmavaatest. Üldiselt on oluline see, kuidas inimesed on rahul riigi toimimisega. Eduka riigi puhul on näha rohkem usaldust institutsioonide vastu ja raskustes oleva riigi puhul on seda vähem.

Usaldus on aga üks peamisi elemente sotsiaalsuhete loomisel. Kuna inimene on sotsiaalne olend, siis võib öelda, et usaldus on üks kõige olulisemaid aspekte ka heaolu vaatlemisel. (Helliwell, Wang 2010) Usaldus on tegelikult jällegi mitmedimensiooniline näitaja, mis üldises plaanis jaguneb kaheks: inimestevaheline usaldus ja

institutsionaalne usaldus. Viimane näitab seda, kui kindlad on inimesed konkreetsetes institutsioonides, milleks on näiteks valitsus, õigussüsteem, haridussüsteem, meedia jne. (Paxton 1999) Sealjuures on välja toodud, et suurem usaldus kaasneb näiteks majanduskasvuga ja –vabadusega (Zak & Knack 2001, Berggren, Jordahl 2006).

Institutsionaalse usalduse ja subjektiivse heaolu vahelise seose uurimisega on tegeletud üpris vähe aega. Küll aga on juba välja toodud, et need kaks on omavahel tõesti seotud – institutsionaalne usaldus mõjutab subjektiivse heaolu kujunemist, seda nii otseselt kui ka kaudselt. Hudson (2006) leidis Euroopa Liidu riike uurides, et usaldus teatud institutsioonide vastu tõepoolest suurendab subjektiivset heaolu. Nendeks institutsioonideks on riigi valitsus, Euroopa Keskpank, õigussüsteem, ÜRO ja Euroopa Liit. Nende institutsioonide põhjal saab teha järelduse, et inimestele läheb korda ka mujal maailmas toimuv ning see kõik mõjutab nende hinnanguid oma heaolule. Muutused, mis on tingitud konkreetsete institutsioonide tegevusest, mõjutavad ka usaldust. Näiteks kui inimene on töötu (töötus riigis üldiselt suur) või kui tal on käsil abielulahutus, siis need sündmused kahandavad inimese usaldust näiteks õigussüsteem või poliitikutesse, kes tegelevad vastavate valdkondadega. (*Ibid.* 2006)

Ka Jovanović (2016) leidis oma uuringus Serbia kohta, et institutsionaalne usaldus on positiivses seoses subjektiivse heaoluga. Esmalt tõi ta välja, et Serbias on usaldus institutsioonide vastu võrreldes Euroopa riikidega väga madal. Põhjuseks võib olla see, et Serbia on üleminekumaa ja seal on poliitiline ebastabiilsus ning madal majandusareng. Lisaks peeti madala usalduse põhjuseks riigis bürokraatlike institutsioonide madalat kvaliteeti ja korrupsiooni. Samas ka inimeste hinnangud oma heaolule olid madalad. Analüüsist tuli välja, et usaldus institutsioonide vastu on subjektiivse heaoluga seotud, kuigi see omab väiksemat tähtsust kui näiteks usaldus teiste inimeste vastu. Siiski leidis Jovanović (2016), et subjektiivse heaolu uurimisel on väga oluline vaadelda ka inimeste usaldust institutsioonide vastu, kuna vastasel juhul pole analüüs täielik.

Erinevaid riike üle maailma uurides on leitud, et madalama sissetulekuga (SKP *per capita*) riikides mõjutavad subjektiivset heaolu pigem majanduslikud ja juriidilised institutsioonid. Näiteks institutsioonid, mis pakuvad põhivajadusi (toit, elupaik, tervishoid, haridus). Keskmise ja kõrge sissetulekuga riikides on olulisteks heaolu

mõjutajateks aga poliitilised institutsioonid. (Bjornskov, Dreher, Fischer 2010: 1; Veenhoven 2000) Samuti on välja toodud, et institutsioonide kvaliteet mõjutab inimeste usaldust neisse (Bjornskov, Dreher, Fischer 2010; Hudson 2006). Näiteks kehva kvaliteediga institutsioon omab halba mainet ja seega ka inimese kogemused sellega võivad tihti olla mitterahuldavad. Reputatsiooni mõjutavad ka teiste inimeste/riikide kogemused seoses selle institutsiooniga. Lisaks mõjutavad inimese usaldust institutsioonide vastu tema sotsiaaldemograafilised omadused. Näiteks inimeste otsene kokkupuude institutsioonidega varieerub. Mõned inimesed puutuvad rohkem kokku näiteks politsei, seadusandluse ja vabatahtlike organisatsioonidega, teised jällegi vähem. (Bjornskov, Dreher, Fischer 2010)

Samuti sõltub usaldus institutsioonidesse sellest, kui palju inimene teab selle institutsiooni kohta. Üldiselt saab öelda, et inimesed, kes rohkem teavad, need omavad ka kindlat arvamust, mis on ka tõe lähemal. Seega võib öelda, et inimesed saavad usaldada ainult seda, mida nad tunnevad ja tihti kaasneb sellega ka kõrgem usalduse tase. Seda „teadmist“ väljendab eelkõige haridus, aga ka vanus, kuna sellega kaasneb kogemustest õppimine ja selle abil teadmise loomine. (Bjornskov, Dreher, Fischer 2010; Freitag 2003)

Institutsionaalse usalduse uurimine on väga tähtis, kuna tegelikult ongi institutsioonide ülesanne muuta kodanike elu võimalikult lihtsaks ja heaks. Tihti on aga inimeste seas leviv arusaam, et näiteks poliitikud tegutsevad omakasupüüdlilikult ning see vähendab ka usaldust nende vastu. Samuti on üldine majanduskeskkond suureks mõjutajaks – kui riigil läheb tervikuna halvasti, siis on ka inimesed skeptilised ja usaldavad institutsioone vähem. Seega on väga tähtis selgitada välja, kas ka Eestis ja Põhjamaades on institutsioonide roll inimese subjektiivse heaolu kujunemisel olemas.

2. PÕHIRAHVUSE JA IMMIGRANTIDE HINNANGUD SUBJEKTIIVSELE HEAOLULE EESTI, SOOME, ROOTSI JA NORRA NÄITEL

2.1. Kasutatavad andmed ja meetodika

Magistritöö empiirilise osa esimene alapeatükk keskendub analüüsiks kasutatavate andmete ja meetodika kirjeldamisele. Töös kasutatakse andmeid Euroopa Sotsiaaluuringust (*European Social Survey – ESS*). ESS on sotsiaalteaduslik uuring, mis mõõdab inimeste hoiakuid, uskumusi, käitumist. Uuringut viiakse läbi 36 erinevas riigis (ESS 2017).

Antud töös on valitud andmed Eesti, Soome, Norra ja Rootsi kohta. Need on naaberriigid, mis on omavahel majanduslikult ja kultuuriliselt seotud, samas nende ajalooline taust, majanduslik olukord ning ka sotsiaalmudelid on erinevad. Siit tulenevalt on oluline uurida, kas nende riikide inimeste subjektiivne heaolu on sarnane ning millised võivad olla erinevused subjektiivses heaolus põhirahvuse ja immigrantide vahel. Oluline on uurida, millised näitajad iga riigi puhul kujundavad heaolu. Analüüsi kaasati ESS 2. – 7. vooru andmed ehk siis aastad 2004, 2006, 2008, 2010, 2012 ja 2014. Esimest vooru ei kaasatud sellepärast, et Eesti siis uuringus ei osalenud. Kuigi on toimunud juba ka 8. voor, siis selle tulemusi veel avalikustatud pole. Erinevad aastad lisati mudelisse fiktiivsete muutujatena. Analüüs viiakse läbi nelja erineva riigi kohta eraldi, kusjuures valim on jaotatud kaheks: immigrandid ja põhirahvus. Antud jagamine on tehtud ESS küsitluses olnud näitaja „Kas oled sündinud riigis?“ põhjal.

Siinkohal on oluline täpsustada, et venekeelse elanikkonna Eestisse sisserände eripärad. Peale Teist maailmasõda sai Eesti riik üheks osaks Nõukogude Liidust. Selle

tulemusena tuli riiki väga palju teisest rahvusest inimesi, neist enamus vene rahvusest. Põhjusteks olid näiteks ehitustööde tegemine (kogu infrastruktuur sai sõjas kannatada) ning ka venestamispoliitika elluviimine (Tammaru ja Kulu 2003). Sellest tulenevalt on praeguseni venekeelse elanikkonna osa kogu rahvastikust päris suur. Paratamatult tekib küsimus, kas sellel ajal minevikus Eestisse elama asunud teisest rahvusest inimesi saab käsitleda immigrantidena. Autor lähtub oma töös siiski ülevalpool väljatoodud definitsioonist, et immigrant on see, kes on asunud elama riiki, kus ta pole sündinud. Ehk siis inimesed, kes peale Teist maailmasõda asusid Eestisse elama on immigrandid. Samas nende lapsed, kes on sündinud Eestis, pole enam vastavalt definitsioonile immigrandid.

Teine oluline aspekt immigratsiooni kontekstis on see, et viimaste aastate jooksul on esile tõusnud pagulaskriisi teema. Sellega seoses kehtestas Euroopa Komisjon liikmesriikidele kohustuslikud kvoodid, mille järgi tuleb riiki varjupaigataotlejaid vastu võtta. Eesti kvoot oli veidi üle tuhande pagulase. Lisaks varjupaiga taotlejatele saabub Eestisse inimesi ka töötama ja õppima. Sellest tulenevalt ongi väga oluline uurida, missugused tegurid mõjutavad nii immigrantide kui ka põhirahvuse subjektiivset heaolu ning kas hinnangud oma heaolule on kahe erineva grupi vahel erinevad.

Kuna töö käigus viiakse läbi regressioonanalüüs, siis on vaja määrata näitajad, mida uurima hakatakse. Esmalt kõige olulisem näitaja ja ühtlasi ka mudeli sõltuv muutuja, milleks on subjektiivne heaolu. ESS küsitlusvoorudes on see näitaja sees muutujanimega *stflife* ning see leitakse küsides inimestelt „Kui rahul olete oma elu kui tervikuga?“. Vastajad said anda hinnangu 11-palli skaalal ehk 0-10. Sealjuures 0 märkis olukorda, kus ei oldud üldse rahul oma eluga ja 10 tähendas olukorda, kus inimene oli väga rahul oma eluga. Sõltumatud muutujad on valitud lähtuvalt esimeses peatükis väljatoodud teooriatest ja samuti keskendudes töö fookusele ehk immigrantidele ja institutsioonide usaldusele. Sõltumatuteks muutujateks on: usaldus parlamendi vastu, usaldus õigussüsteemi vastu, usaldus politsei vastu, usaldus poliitikute vastu, usaldus parteide vastu, usaldus Euroopa Parlamendi vastu, usaldus ÜRO vastu, religioosus, lähedaste olemasolu, religiooni kuulumine, religioossetel üritustel osalemine, diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine, sugu, vanus ja hariduses veedetud aastad.

Kõik institutsionaalse usalduse näitajad on samuti mõõdetud 11-palli skaala, kus anti hinnang vahemikus 0-10. Jällegi, kas siin tähendas 0 kõige madalat usaldust, 10 kõige kõrgemat usaldust. Kuna töö fookuses on erinevate institutsioonide usalduse näitajate uurimine (subjektiivse heaolu mõjutajatena), siis on kaasatud nii palju usalduse näitajaid, kui ESS küsitluses saadaval oli. Immigratsiooni kontekstis pidas autor tuua välja mitmeid religiooniga seotud näitajaid. Näiteks religiooni kuulumine, kus vastaja pidi valima jah/ei vastuse vahel (Ei – 0, Jah – 1). Ka diskrimineerimise ja etnilisse vähemusse kuulumine on vastajale samade valikuvariantidega (jah/ei). Religioossetel üritustel osalemine oli algselt ESS andmebaasis kodeeritud erinevalt. Seal oli välja toodud rohkem valikuvariante, mille autor sarnasuse alusel kodeeris ümber kolmeks kategooriaks („ei käi kunagi religioossetel üritustel või käib paar korda aastas“, „käib religioossetel üritustel kuni kord kuus“, „käib religioossetel üritustel rohkem kui kord kuus“). Taustamuutujatena on analüüsi kaasatud lähedaste olemasolu, sugu, vanus ja hariduses veedetud aastas ja sissetulek. Kusjuures sissetulek on märgitud detšiilina.

Käesolevas magistritöös viiakse läbi regressioonanalüüsi. Autor viib läbi regressioonanalüüsi kasutades kahte erinevat mudelit. Esmalt viiakse analüüs läbi lineaarse mudeliga, kus subjektiivse heaolu näitajat vaadeldakse kui pidevat tunnust. Sellist lähenemist on ka enamikes empiirilistes uuringutes kasutatud. Seejärel viiakse läbi ka analüüs järjestatud väärtustega mudeliga (*ordered logit*), kus subjektiivse heaolu näitajat käsitletakse kui järjestatud väärtustega tunnust. Kahe erineva mudeli kasutamine annab võimaluse kontrollida ka tulemuste stabiilsust.

Regressioonmudeli üldkuju on järgmine:

$$Y_i = b_0 + b_1X_{1i} + b_2X_{2i} + \dots + b_kX_{ki} + u_i.$$

Empiirilises osas viiakse analüüs läbi statistikapaketi Stata abil ning mudelisse lisatakse ka ESS'is väljatoodud disainikaalud. Autor kontrollis ka t-testi abil, kas kõigi näitajate leitud keskmised on ka statistilises mõttes erinevad ning sai tulemuseks, et erinevus on tõesti olemas. Järgnevalt toobki autor välja järjestustunnuste kirjeldava statistika, kus on välja toodud subjektiivne heaolu ja taustatunnused (vt. Tabel 2).

Tabel 2. Järjestustunnuste kirjeldav statistika Eesti andmete kohta, näitajad (v.a vanus ja hariduses veedetud aastad) mõõdetud skaalal 0-10 (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

EESTI	Valimi maht (N)		Keskmine		Standardhälve	
	PR	IM	PR	IM	PR	IM
Subjektiivne heaolu	9244	2099	6,4	5,6	2,2	2,5
Religioossus	9213	2092	3,3	4,9	2,8	2,8
Vanus	9270	2113	45,9	60,3	19,3	15,3
Hariduses veedetud aastad	9245	2094	12,7	11,9	3,4	3,6
Sissetulek	4024	882	6,0	4,9	2,8	2,5

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2. – 7. vooru andmed).

Tabelist 2 on näha, et Eesti inimeste subjektiivne heaolu on vahemikus 2004-2014 olnud ainult natukene üle keskmise hinnangu (skaala 0-10 keskmine). Kui põhirahvuse keskmine hinnang on 6,39, siis immigrantide keskmine hinnang oma heaolule on 5,62. Ehk siis me näeme selle tabeli põhjal juba ära, et immigrantid hindavad oma rahulolu eluga madalamalt kui põhirahvus.

Järgmine arvuline tunnus oli religioossuse tase, mida on mõõdetud küsimusega „Kui religioosne sa oled?“, millele inimesed said vastata 0-10 palli skaalal. Kui teiste näitajate puhul olid põhirahvuse hinnangud natukene kõrgemad kui immigrantide hinnangud, siis selle näitaja puhul on olukord vastupidine. Immigrantid on keskmiste näitajate põhjal religioossemad kui põhirahvus. Siiski on näha, et hinnangud on väga madalad. Põhirahvuse keskmine hinnang oma religioossusele on vaid 3,25 ning immigrantide puhul on see 4,92. Kui varem arvas töö autor, et immigrantid on pigem kõrge religioossuse tasemega, siis ikkagi on näha, et keskmine näitaja jääb alla 5, mis siis tähendab, et religioossus nii kõrge polegi. Mudelisse kaasatakse veel kolm arvulist tunnust: vanus, hariduses veedetud aastad ja sissetulek. Eelnevast tabelist on näha, et põhirahvuse keskmine vanus on umbes 46 ja immigrantide keskmine vanus on 60. Sellest võib järeldada, et inimesed, keda antud töös autor käsitleb immigrantidena, on pigem vanemad inimesed. Üks põhjusi on kindlasti see, et peale Teist maailmasõda Eestisse tulnud venelased on antud valimis ka immigrantide hulgas. Sellest ajast Eestisse kolunud inimesed on praeguseks hetkeks juba vanemas eas. Samuti võib arvata, et teise riiki kolimist võtavad ette üldiselt juba täiskasvanud inimesed ja lapsi on pigem vähem. Keskmine haridussüsteemis veedetud aastate näitaja on mõlema grupi puhul

suhteliselt sarnane. Kui põhirahvus on õppinud ligi 13 aastat keskmiselt, siis immigrantide puhul on see aastate arv 12. Ehk võib öelda, et mõlema grupi puhul on keskmisel inimesel keskharidus omandatud. Sissetulekud on põhirahvuse grupi puhul umbes 1 detsiili võrra suuremad kui immigrantidel.

Kui vaadata Soome andmeid (vt. Tabel 3), siis on näha, et immigrantide osakaal on võrreldes teiste riikidega palju väiksem. Töö autor uuris ka Eurostati andmebaase ja selgus, et Soomes ongi immigrantide osakaal umbes 0,6 protsendipunkti võrra madalam kui teistes riikides (Soomes 0,5%, teistes riikides üle 1,1%). Näeme ka, et heaoluhinnangud on oluliselt kõrgemad kui Eesti puhul. Siin jäävad need juba peaaegu 8-punkti lähedale – põhirahvuse keskmine hinnang on 7,99 ja immigrantidel 7,68. Siin on näha ka see, et põhirahvuse ja immigrantide heaoluhinnangute vahe pole enam nii suur ja seega võib öelda, et tingimused Soomes on mõlemale grupile pigem võrdsemad. Samuti saab öelda, et inimesed Soomes on oma eluga pigem väga rahul.

Tabel 3. Järjestustunnuste kirjeldav statistika Soome andmete kohta, näitajad (v.a vanus ja hariduses veedetud aastad) mõõdetud skaalal 0-10 (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

SOOME	Valimi maht (N)		Keskmine		Standardhälve	
	PR	IM	PR	IM	PR	IM
Subjekttiivne heaolu	11851	411	8,0	7,7	1,5	1,8
Religioossus	11825	412	5,1	5,2	2,7	3,2
Vanus	11863	412	49,3	37,3	19,0	14,2
Hariduses veedetud aastad	11823	412	12,8	14,7	4,3	4,1
Sissetulek	10931	378	6,1	5,6	2,6	2,6

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2. – 7. vooru andmed).

Keskmine religioossuse tase jääb nii immigrantide kui põhirahvuse puhul 5 lähedale. Kui Eestis oli immigrantide keskmine vanus oluliselt kõrgem kui põhirahvuse keskmine vanus, siis Soomes on see vastupidine. Põhirahvuse keskmine vanus on ligi 50 aastat ja immigrantide keskmine vanus on kõigest 37 aastat. See näitab, et Soomes on ülekaalus pigem nooremad immigrandid. Nagu öeldud, siis Eestis võis vastupidise tulemuse anda peale Teist maailmasõda sisse rännanud venelaste osakaal. Samas Soome puhul võib arvata, et elumuutust otsivad pigem noored ja tööeas inimesed, kes siis otsustavad oma

elukohta vahetada. Eriti huvitav on aga asjaolu, et keskmine immigrant on Soomes haridussüsteemis veetnud ligi 15 aastat, seevastu põhirahvus ainult 13 aastat. Sellest võib järeldada, et Soome on elama asunud väga palju kõrgelt haritud inimesi, samas kui keskmine soomlane on omandanud pigem keskhariduse. Sissetulekuid vaadeldes näeme, et immigrantide sissetulekud on keskmiselt umbes poole detsiili võrra madalamad.

Ka Norra inimesed hindavad oma heaolu palju kõrgemalt kui Eesti inimesed (vt. Tabel 4). Hinnangud subjektiivsele heaolule jäävad samuti umbes 8-punkti lähedale.

Tabel 4. Järjestustunnuste kirjeldav statistika Norra andmete kohta, näitajad (v.a vanus ja hariduses veedetud aastad) mõõdetud skaalal 0-10 (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

NORRA	Valimi maht (N)		Keskmine		Standardhälve	
	PR	IM	PR	IM	PR	IM
Subjektiivne heaolu	8726	928	7,9	7,7	1,7	1,9
Religioossus	8714	925	3,7	4,6	2,7	3,2
Vanus	8736	930	46,6	40,5	18,3	14,5
Hariduses veedetud aastad	8721	921	13,3	14,2	3,8	4,5
Sissetulek	8419	857	6,7	5,8	2,9	3,1

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2. – 7. vooru andmed).

Kui vaadelda religioossuse näitajat, siis näeme, et Norra inimeste seas on jällegi religioossuse tase üsna madal. Inimesed pigem ei ole religioossed. Kui põhirahvuse hinnangud sellele jäid 3,7 punkti juurde, siis immigrantide hinnang oli 4,6 punkti. Sellest saame järeldada, et immigrantid on natukene religioossemad, kuigi ka nende hinnang on madalam kui keskmine näitaja (skaalal 0-10 punkti). Norra puhul on inimeste keskmine vanus grupiti suhteliselt sarnane – põhirahvuse keskmine vanus on 47 aastat ja immigrantide puhul 41 aastat. Ka hariduses veedetud aastad pole märkimisväärselt erinevad. Põhirahvusel on see 13 aastat ja immigrantidel 14 aastat. Jällegi saab öelda, et immigrantide keskmine haridustee on olnud aasta võrra pikem. Ka siin on näha, et immigrantide sissetulekud on väiksemad kui põhirahvuse sissetulekud.

Rootsi andmeid vaadates (vt. Tabel 5) on näha, et vahe põhirahvuse ja immigrantide vahel on väga väike. Pigem on need kaks gruppi omavahel väga sarnased. Keskmise subjektiivne heaolu läheneb mõlemal puhul 8 punktile.

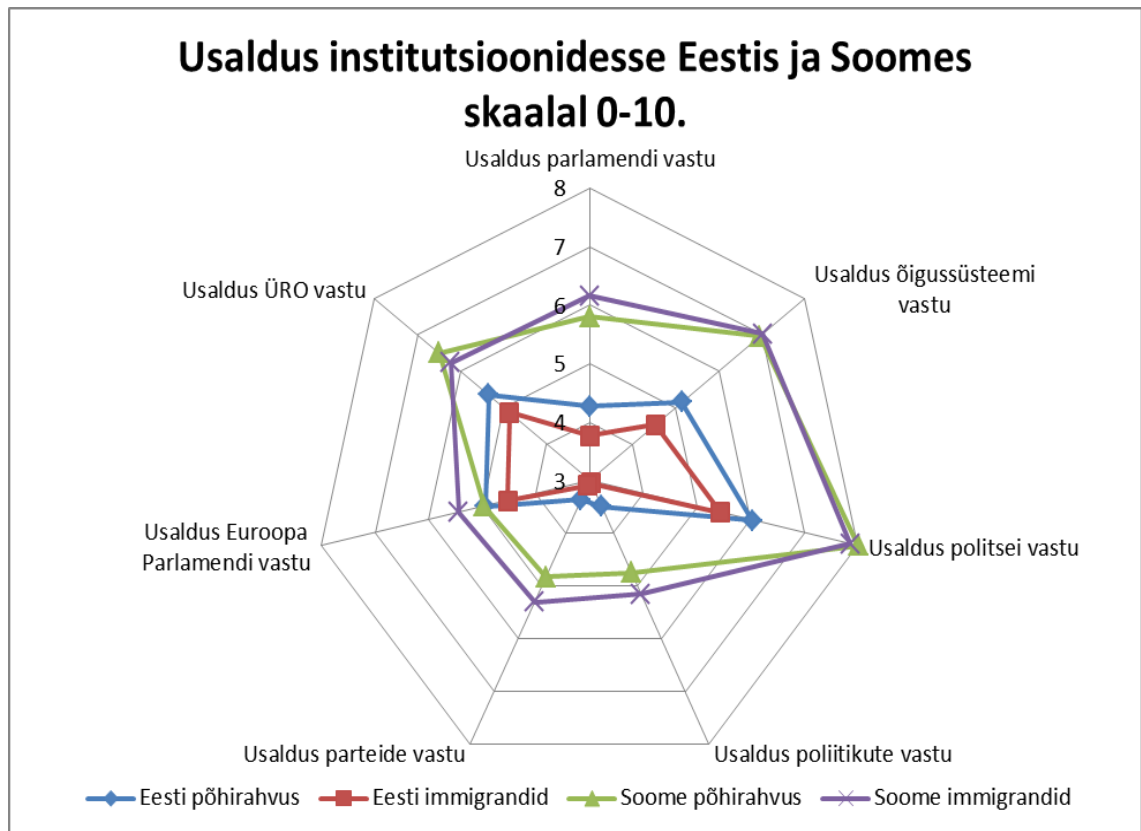
Tabel 5. Järjestustunnuste kirjeldav statistika Rootsi andmete kohta, näitajad (v.a vanus ja hariduses veedetud aastad) mõõdetud skaalal 0-10 (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

ROOTSI	Valimi maht (N)		Keskmine		Standardhälve	
	PR	IM	PR	IM	PR	IM
Subjektiivne heaolu	9568	1259	7,9	7,5	1,7	2,0
Religioossus	9538	1250	3,3	4,3	2,7	3,2
Vanus	9576	1260	48,1	46,4	19,4	17,6
Hariduses veedetud aastad	9551	1253	12,6	13,3	3,5	4,1
Sissetulek	8911	1125	6,8	6,3	2,6	2,7

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2. – 7. vooru andmed).

Ka religioossuse tase on väga madal. Põhirahvuse keskmine hinnang religioossuse näitajale on 3,27 ning immigrantide hinnang 4,27. Mõlemad näitajad jäävad alla 5 punkti ehk pigem ei olda religioossed. Ka keskmine vanus ja hariduses veedetud aastad on mõlema grupi puhul väga sarnased. Keskmise vanus on natukene alla 50 aasta ning hariduses veedetud aastad on 13 lähedal. Immigrantide sissetulekud on umbes poole detšiili võrra madalamad kui põhirahvuse hulka kuuluvatel inimestel.

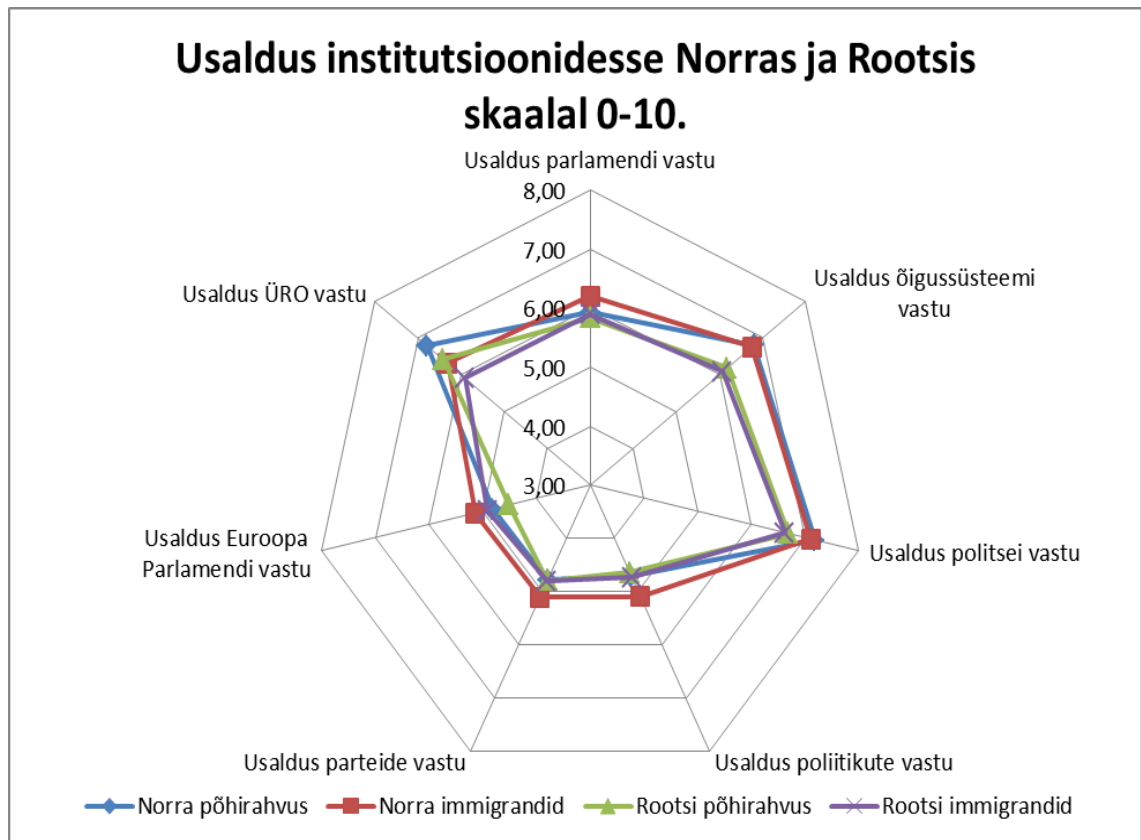
Vaadates Eesti ja Soome usaldusnäitajaid, siis on jällegi märgata lõhet kahe riigi vahel (vt. Joonis 4). Kui vaadata institutsionaalse usalduse näitajaid Eesti puhul, siis on jällegi näha, et hinnangud pole kuigi kõrged. Ka siin said inimesed anda hinnangu 0-10 palli skaalal, kus 10 tähendab kõige suuremat usaldust. Põhirahvuse puhul usaldatakse kõige enam politseid (6,03 punkti), ÜRO-d (5,35 punkti) ja õigussüsteemi (5,15). Kõikide teiste institutsioonide - parlament, poliitikud, parteid ja Euroopa Parlament - usaldus jääb alla keskmisest võimalust hinnangust (skaala 0-10 keskmine), mis näitab seda, et usaldus nende vastu on pigem väike.

Joonis 4. Usaldus institutsioonidesse Eestis ja Soomes, keskmised näitajad (hinnangud skaalal 0-10), autori koostatud.

Immigrantide usaldus institutsioonide vastu on aga veelgi madalam. Ainult üks näitaja ulatub üle 5 punkti ja selleks on usaldus politsei vastu. Kõik ülejäänud näitajad jäävad alla isegi põhirahvuse hinnangutele. See olukord näitab, et nii põhirahvus kui ka immigrandid ei usalda kuigi palju Eesti riigi institutsioone ja sellega seoses võib tekkida ka langus inimeste heaolus. Soome usaldusnäitajaid vaadates saame öelda, et pigem usaldatakse politsei ja õigussüsteemi. Põhirahvuse hinnangud küündivad siin vastavalt 8,01 ja 6,97 punktini. Immigrantide vastavad hinnangud on 7,86 ja 7,02. Kui Eesti puhul olid kõik immigrantide hinnangud madalamad kui põhirahvuse hinnangud, siis Soome puhul sellist selget mustrit ei ole. Immigrandid hindavad näiteks parlamenti, õigussüsteemi, poliitikut, parteisiid ja ka Euroopa Parlamenti rohkem kui põhirahvus. Üldiselt aga jäävad nõ poliitilised institutsioonid usaldustaseme poolest 10-palli skaala keskmisele tasemele. Kõik hinnangud on umbes 5-punkti lähedal. Küll aga võib välja tuua, et pigem usaldatakse ÜRO-d. Selle hinnangud jäävad mõlema grupi puhul natuke

üle 6 punkti. Järgnevalt tuuakse välja institutsionaalse usalduse näitajad Norra ja Rootsi puhul (vt. Joonis 5).

Joonis 5. Usaldus institutsioonidesse Norras ja Rootsis, keskmised näitajad (hinnangud skaalal 0-10), autori koostatud.

Ka Norra puhul saab öelda, et inimesed usaldavad pigem politseid ja õigussüsteemi (hinnangud umbes 7-punkti läheduses) ja poliitilised institutsioonid jäävad keskmisele tasemele ehk ligikaudu öeldes 5-punkti lähedale. Tuleb välja ka sama muster, kus immigrandid usaldavad parlamenti, poliitikuid, parteisid ja Euroopa Parlamenti rohkem kui põhirahvus. Üsna kõrgeks võib lugeda ka usaldust ÜRO vastu, see jääb mõlema grupi puhul üle 6 punkti ehk usaldus on pigem suurem. Rootsi usaldusnäitajate kontekstist saab öelda, et jällegi usaldatakse pigem politseid ja õigussüsteemi, ka ÜRO-d. Nende näitajate usaldushinnangud jäävad 6-7 punkti lähedale. Poliitiliste institutsioonide usaldus on pigem jällegi keskmisel tasemel ehk 5 punkti lähedal, seda nii põhirahvuse kui ka immigrantide seas. Norra ja Rootsi on pigem väga sarnased.

Nendega samastub ka Soome, kuid Eesti hinnangud jäävad suurel määral neile Põhjamaa riikidele alla.

Järgnevalt kirjeldab autor analüüsi kaasatud kategoorilisi tunnuseid (vt. Tabel 6).

Tabel 6. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Eesti andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

EESTI 2004-2014	Valikuvариandid	Osakaal valimis (%)	
		PR	IM
Näitaja			
Kas on kedagi, kellega isiklikest asjadest rääkida?	Jah	95,9%	94,1%
	Ei	4,1%	5,9%
Kas kuulud mingisse religiooni?	Jah	20,7%	56,3%
	Ei	79,3%	43,7%
Kui tihti käid religiooniga seotud üritustel?	Mitte kunagi või paar korda aastas	65,9%	68,4%
	Kuni kord kuus	31,2%	26,0%
	Rohkem kui kord kuus	2,9%	5,6%
Kas sind diskrimineeritakse?	Jah	7,1%	22,3%
	Ei	97,1%	77,7%
Kas sa kuulud etnilisse vähemusse?	Jah	12,1%	58,4%
	Ei	87,9%	41,6%
Sugu	Mees	42,9%	36,1%
	Naine	57,1%	63,9%

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2. – 7. vooru andmed).

Tabelist 6 on näha, et enamik ESS uuringus osalenud inimestel on olemas vähemalt üks inimene, kellega isiklikest asjadest rääkida. Seda nii põhirahvuse kui ka immigrantide puhul – vastavalt 96% ja 94%. Nagu näha, siis vahe kahe grupi vahel pole just eriti märkimisväärne. Vaid umbes 4-5% inimestest puudub lähedane usaldusisik. Eesti andmete puhul tuleb eriti suur vahe välja aga järgmise näitaja puhul, milleks on religiooni kuulumine. Nimelt põhirahvusest kuulub ainult 21% inimestest mingisse kindlasse religiooni. 79% inimestest vastasid, et nad ei kuulu ühtegi religiooni. Kui vaadata aga immigrantide vastuseid, siis on näha suurt erinevust. Koguni 56% immigrantidest vastas, et ta kuulub mingisse religiooni. See on üle poole antud grupist. Sellest tulenevalt saabki öelda, et religiooni arvestamine subjektiivset heaolu mõjutava tegurina on väga oluline, eriti kui võrrelda põhirahvust ja immigrante. Samas kui

vaadata järgmist näitajat, siis vahed enam nii suured polegi. Kui põhirahvusest 66% inimestest ei käi kunagi religioossetel üritustel või käib ainult paar korda aastas, siis immigrantide seas on see protsent 68. Võib öelda, et suhteliselt sama. Neid, kes külastavad religioosseid üritusi kuni kord kuus, on põhirahvuse seas 31% ja immigrantide seas 26%. Nende protsentide põhjal võiks isegi öelda, et põhirahvusesse kuuluvad inimesed käivad religiooniga seotud üritustel rohkem. Samas kui vaadata jällegi neid, kes külastavad vastavaid üritusi rohkem kui kord kuus, siis immigrantide seas on neid inimesi natukene rohkem. Nimelt umbes 7% immigrantidest käib religioossetel üritustel rohkem kui kord kuus, põhirahvuse seas on neid inimesi ainult 3%. Kogu selle näitaja põhjal saab tegelikult kinnitada eelnevalt kirjeldava statistika alla välja toodud hinnangut, et Eestis elavad inimesed on suhteliselt vähe religioossed.

Järgmise näitaja puhul tulevad välja suhteliselt suured erinevused. Nimelt võib öelda, et umbes 7 protsenti Eesti põhirahvusesse kuuluvaid inimesi nende hinnangul diskrimineeritakse. Immigrantide puhul on see protsent aga palju suurem – 22,3%. Ka teoorias oli välja toodud, et immigrantide subjektiivset heaolu võib vähendada diskrimineerimine. Antud statistika näitabki, et väga oluline on hinnata selle seose olemasolu. Ka etnilisse vähemusse kuulumine võib olla üks teguritest, mis vähendab inimeste hinnanguid oma heaolule. Kui põhirahvusest leiab ligi 12% inimestest, et nad kuuluvad etnilisse vähemusse, siis immigrantide seas on see protsent 58. See tähendab, et üle poolte sisserännanute kuulub vähemusse, mis aga näitab omakorda seda, et umbes 42% immigrantidest ei arva ennast etnilisse vähemusse kuuluvat. Siin võib jällegi välja tuua venekeelse elanikkonna mõju, kellest kindlasti paljud peavad ennast eestlasteks ja Eesti kogukonda kuuluvaks. Viimasena saab välja tuua valimi jagunemise soo lõikes. Põhirahvuse seas oli mehi 43% ja naisi 57%. Immigrantide puhul oli naiste ja meeste proportsioon natukene teine – 36% oli mehi ja lausa 64% olid naised.

Ka Soome elanike seas oli väga suurel enamusel inimestel olemas isik, kellega privaatseid asju arutada (vt. Lisa 2). Vaid 1-2% inimestest puudus usaldusisik, seda nii põhirahvuse kui ka immigrantide seas. Samas järgmine näitaja on Eestiga võrreldes erinev. Umbes pooled inimestest kuuluvad mingisse religiooni. Põhirahvuse seas on see protsent 47 ja immigrantide seas 45. Ehk siis saame öelda, et kahe grupi vahel erinevus praktiliselt puudub. Samas neid inimesi, kes religiooniga seotud üritustel üldse ei käi või siis käivad paar korda aastas, on Soomes rohkem kui Eestis. Põhirahvusest 73% ja

immigrantidest 72% kuulub sellesse gruppi. Kuni kord kuus külastab religioosid üritusi 22% põhirahvusest ja 17% immigrantidest. Neid, kes rohkem kui kord kuus käivad religioossetel üritustel, on immigrantide seas oluliselt rohkem kui põhirahvuse seas – 12% immigrantidest ja ainult 5% põhirahvusest. Selle põhjal on näha, et Soome elanikest immigrantidele on religioon siiski olulisem kui põhirahvusele. Ligi 1% Soome põhirahvusest leiab, et nad kuuluvad etnilisse vähemusse. Võrreldes Eestiga on see protsent väga väike, samas on see ka loogiline. Immigrantidest arvab 20%, et nad kuuluvad etnilisse vähemusse. Jällegi Eestiga võrreldes on see osakaal palju väiksem, mis näitab, et Soome immigrandid pigem tunnevad, et nad vähemusse ei kuulu. Ka diskrimineerimise näitaja on Soomes natukene parem kui Eestis. Nimelt ainult 7,5% põhirahvusest arvab, et teda diskrimineeritakse (Eestis näitaja suhteliselt sama). Immigrantide puhul aga pole see osakaal nii suur kui Eesti puhul – 15,3% sisserännanutest leiab, et neid diskrimineeritakse. Soo puhul on näha mõlema grupi puhul sarnast jaotust. Natukene üle poole valimist olid naised ning natukene alla poole olid mehed.

Ka Norra (vt. Lisa 3) elanike seas on enamikul olemas inimene, kellega isiklikke asju arutada. Seda nii põhirahvuse kui ka immigrantide seas (u 98-99%). Erinevalt Eestist ja Soomest on Norra elanike seas mõlemas grupis enamus inimesi, kes kuuluvad mingisse religiooni. Põhirahvuse seas on neid 53% ja immigrantide seas 59%. Samas inimesi, kes religiooniga seotud üritustel üldse ei käi või käib paar korda aastas, on siiski suurem enamus. Nimelt sinna gruppi kuulub 72% põhirahvusest ja 69% immigrantidest. Samas saab öelda, et immigrantide seas on siiski rohkem neid, kes külastavad religioosid üritusi rohkem kui kord kuus (12%). Põhirahvuse seas on neid vaid 4%. Ka diskrimineeritavaid on Norras vähem kui Eestis ja Soomes. Põhirahvuse seas leiab 4,4% inimestest, et neid diskrimineeritakse. Immigrantide seas on see osakaal 11%. Mõlema grupi puhul on diskrimineeritavaid inimesi kogu valimist suhteliselt vähe. Kui põhirahvuse seas leiab 1,5% inimestest, et nad kuuluvad etnilisse vähemusse, siis immigrantide seas leiab seda 30,8% inimestest. Sugude lõikes oli valim jällegi jaotunud suhteliselt võrdselt. Samas on Norra puhul valimis natukene rohkem mehi. Eelmiste riikide puhul olid ülekaalus naised.

Viimasena tuuakse välja Rootsi valimi jagunemine (vt. Lisa 4). Ka siin pole esimene näitaja üllatav. Ligi 99% inimestest on olemas lähedane inimene, seda nii põhirahvuse

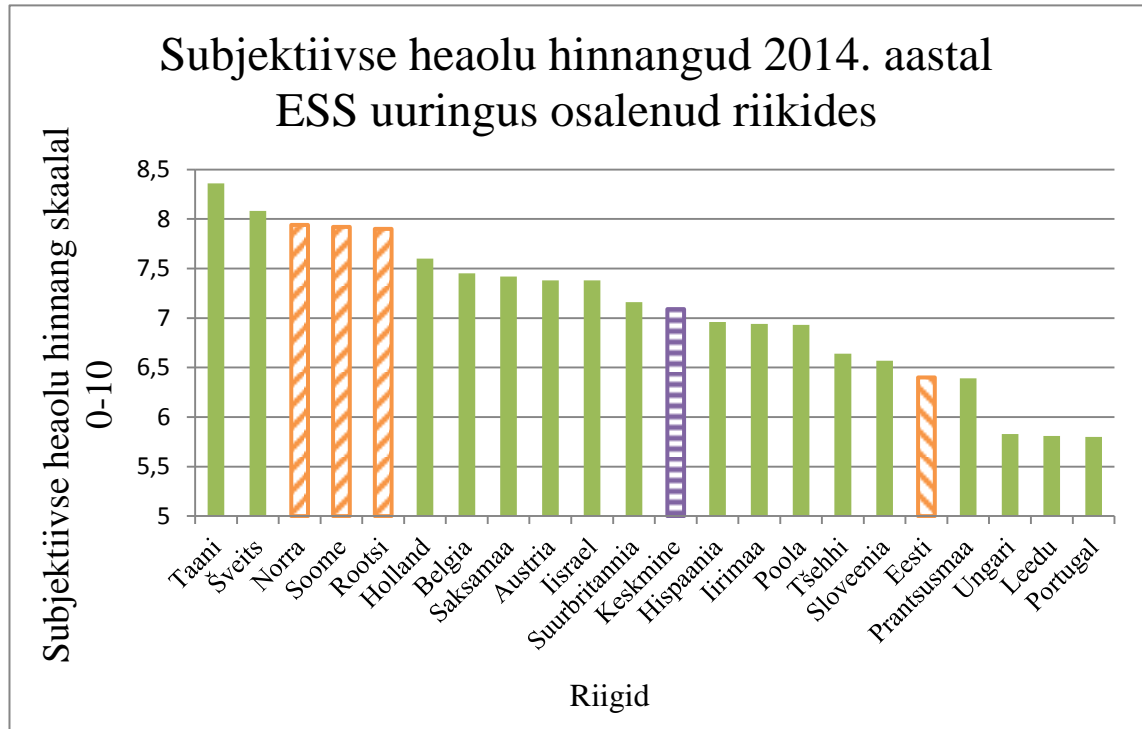
kui ka immigrantide seas. Religiooni kuulub 30% põhirahvusest ja 43% immigrantidest. Siin on vahe juba märgatav ja on ilusti näha, et immigrantide seas on rohkem religioosseid inimesi. Suurem enamus siiski ei külasta religiooniga seotud üritusi mitte üldse või ainult paar korda aastas (79% ja 73%). Ainult 4% põhirahvusest külastab religiooniga seotud üritusi rohkem kui kord kuus. Immigrantide seas on neid inimesi 9%. Ka diskrimineerimise näitaja on suhteliselt sarnane nagu eelnevatest riikides. Põhirahvuse seas tunneb umbes 7% inimestest, et neid diskrimineeritakse. Immigrantide seas on see osakaal 15%. Lisaks leiab ainult 1,2% põhirahvusest, et nad kuuluvad etnilisse vähemusse. Immigrantide puhul on see osakaal suurem, ligi 17%. Samas võrreldes teiste riikidega on osakaalud suhteliselt sarnased (v.a. Eesti immigrandid). Sugude lõikes on jällegi suhteliselt ühtlane jaotus – põhirahvuse seas on mehi ja naisi põhimõtteliselt võrdselt, immigrantide seas on naisi paari protsendipunkti võrra rohkem.

Nagu näha eelnevast analüüsist, siis Eesti, Soome, Rootsi ja Norra andmed on üldjoontes suhteliselt sarnased. Erinevused tulevad välja pigem mõne üksiku näitaja puhul. Näiteks saab kohe öelda, et Eesti inimesed hindavad oma heaolu palju madalamana kui seda teevad Põhjamaade inimesed. Lisaks saab välja tuua, et põhirahvuse ja immigrantide vahel tekivad erinevused pigem religiooniga seotud küsimustes. Immigrandid on religioossemad kui valitud riikide põhirahvus. Usaldus institutsioonide vastu on pigem kõigis riikides suhteliselt madal. Välja võib tuua politsei ja õigussüsteemi, mõnel juhul ka ÜRO – need on institutsioonid, mida kõige rohkem usaldatakse. Samas ka usaldus nende vastu pole väga kõrge. Eestis on aga põhirahvuse ja immigrantide usaldusnäitajates erinevused oluliselt suuremad, kui see on Põhjamaade korral.

2.2. Heaoluhinnangute võrdlev analüüs Eesti ja Põhjamaade näitel

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja Eesti, Soome, Rootsi ja Norra inimeste hinnangud oma heaolule ja nende võrdlus. See võimaldab saada esmase pilgu sellest, kas antud riikides on subjektiivse heaolu näitaja kontekstis erinevusi. Kuna antud riikidest on sarnased pigem Soome, Rootsi ja Norra, mis on kõik ka nn heaoluriigid, siis eeldab töö

autor, et Eesti heaolutase on pigem erinevam kui ülejäänud kolme riigi heaolutasemed. Esmalt tuuakse aga välja subjektiivse heaolu hinnangute võrdlus kõigis ESS osalenud riikides. Selleks vaadeldakse 2014. aasta tulemusi. (vt. Joonis 6)

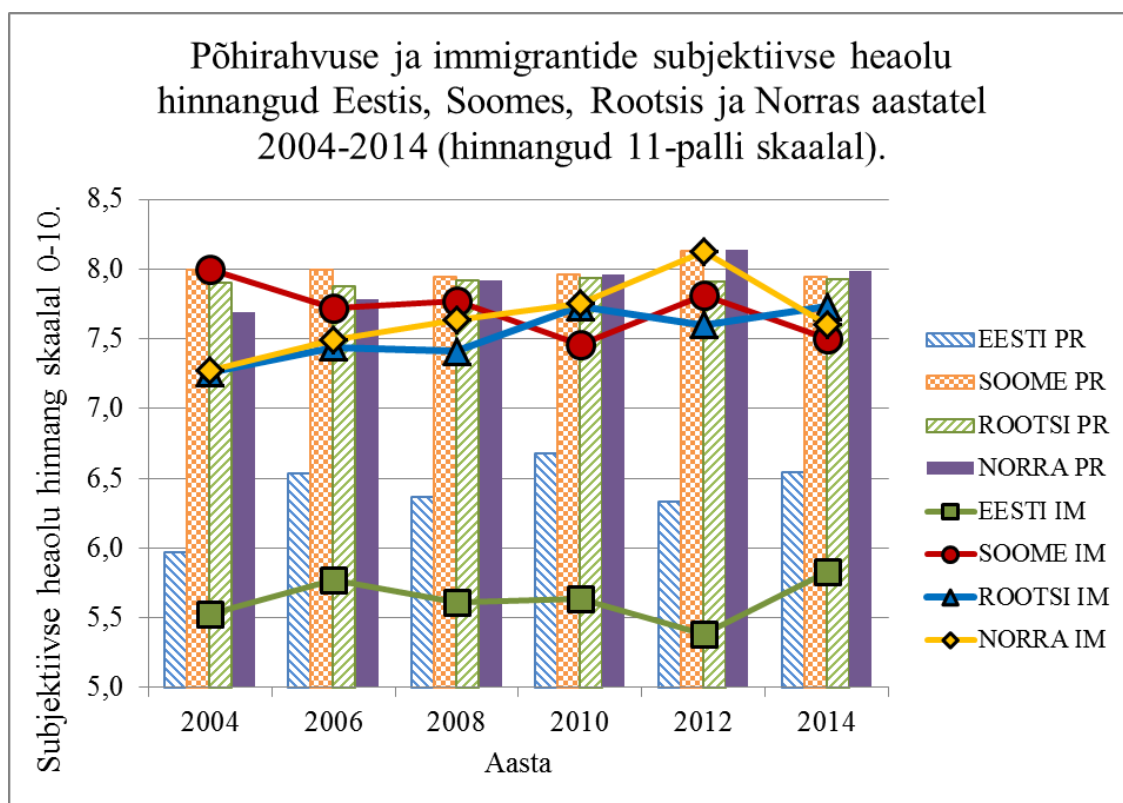
Joonis 6. Subjektiivse heaolu hinnangud ESS 7. küsitlusvoorus osalenud riikides aastal 2014, hinnangud skaalal 0-10. Allikas: ESS 7.vooru andmed, autori koostatud.

Nagu jooniselt näha, on selgelt erineval positsioonil Põhjamaad ja Eesti. Kui kõik analüüsi kaasatud Põhjamaad – Soome, Rootsi ja Norra – asuvad subjektiivse heaolu pingereas tabeli eesotsas, siis Eesti jääb kahjuks viimaste hulka. Lisaks Soomele, Rootsile ja Norrale on hinnangute poolest kõige eest veel ka Taani ja Šveits, vastavalt esimesel ja teisel positsioonil. Nende hinnangud ulatuvad 0-10-punkti skaalal üle 8 punkti. Kõigi ESS 7. küsitlusvoorus osalenud riikide keskmine hinnang subjektiivsele heaolule on natukene üle 7 punkti.

Nagu näha, siis Eesti asub tagantpoolt viiendal positsioonil. Meie hinnang jääb natukene alla 6,5 punkti. Tegelikult on kõik endised Nõukogude Liidu riigid suhteliselt tagarinnas, näiteks ka Leedu, Sloveenia, Ungari asuvad tagapool. Tuntud heaoluriigid aga eesrinnas. Siin võib olla suur roll ka riigi sotsiaalmajanduslikul mudelil. Nagu teoorias öeldud, Põhjamaades on levinud sotsiaaldemokraatlik mudel. See tähendab,

et seal püütakse tagada inimeste võrdsust. Sotsiaaltoetused ja –abi on suhteliselt suured, hoolitsetakse vaesemate eest. See tagab olukorra, kus ka kehvemal elujärjel olevatel inimestel on suhteliselt hea olu ja seega nad ka hindavad rahulolu kõrgelt. Eesti puhul saame pigem rääkida liberaalsest sotsiaalmajanduslikult mudelist. Tagatakse kõigile vajaminev miinimum, kuid vaesemad inimesed riigilt nii suurt abi ei saa. Pigem jäävad nad raskustesse. See aga tekitabki ühiskonnas nõ madalama sotsiaalse grupi, kes pole oma eluga rahul. Seega saame öelda, et Eesti ja Põhjamaade võrdlemine on väga oluline, et teada saada, kas neis riikides elavate inimeste heaolu mõjutavad ka erinevad tegurid.

Järgnevalt uuritakse subjektiivse hinnanguid kõikides riikides eraldi põhirahvuse ja immigrantide grupi lõikes (vt. Joonis 7).

Joonis 7. Põhirahvuse ja immigrantide subjektiivse heaolu hinnangud Eestis, Soomes, Rootsis ja Norras aastatel 2004-2014 (hinnangud 11-palli skaalal; PR-põhirahvus, IM-immigrant) Allikas: ESS 2.-7.vooru andmed, autori koostatud.

Esmalt tuuakse välja põhirahvuse hinnangud oma heaolule. Nagu jooniselt 7, siis kõige enam torkab silma lõhe Eesti ja Põhjamaade vahel. Kui Soomes, Rootsis ja Norras on

subjektiivse heaolu hinnang põhirahvuse seas aastate lõikes püsinud suhteliselt stabiilselt 8 punkti lähedal, siis Eesti hinnangud jäävad sellele väga palju alla. Eestlased on oma heaolu hinnanud kõige kõrgemalt 2010. aastal, kus see küündis 6,7 punktini. Ülejäänud aastatel on see olnud vahemikus 6 - 6,5 punkti. Samuti on näha, et Eesti puhul on toimunud ka aastatevaheline kõikumine, kus ühel aastal heoluhinnangud tõusevad, teisel jällegi langevad. Põhjamaade puhul sellist kõikumist ei ole märgata. Neist kõige enam võib muutusi näha Norra puhul, kus heoluhinnangud on muutunud vahemikus 7,7 – 8,1, kuid see on pigem väga väike kõikumine. Kui võrrelda aastaid 2004 ja 2014, siis on näha, et suuri muutusi põhirahvuse seas inimeste hinnangus oma heolule pole siiski toimunud. Järgnevalt tuakse välja immigrantide hinnangud oma heolule (vt. Joonis 5).

Joonise 7 põhjal võib öelda, et immigrantide subjektiivse heaolu hinnangute seas on näha samasuguseid lõhesid nagu põhirahvuse puhul. Soome, Rootsi ja Norra inimeste hinnangud on oluliselt kõrgemad kui Eesti inimeste hinnangud. Nüüd on aga vahe nende riikide vahel veelgi suurem ja märgatavam ehk siis immigrantide heoluhinnangud on selgelt madalamad kui põhirahvusel. Eesti puhul jääb see vahemikku 5,4 – 5,8 punkti, kusjuures aastate lõikes on toimunud mitmeid kõikumisi, kord üles, kord alla. Seega saab öelda, et puudub kindel suund ja trend. Soome immigrantide subjektiivne heaolu jääb vahemikku 7,5 – 8 punkti, kus aja jooksul on heaolu pigem langenud. Kui Norra puhul kuni 2012. aastani heoluhinnangud muutusid aina kõrgemaks, siis 2014. aastal toimus jälle langus. Hinnangud on jäänud vahemikku 7,3 – 8,1. Rootsi on olnud selle koha pealt kõige stabiilsem. Subjektiivne heaolu on jäänud vaadeldavatel aastatel 7,3 – 7,7 punkti vahele. Üldiselt on siiski Põhjamaadel näha pigem sarnasust ja Eesti jääb jällegi neist riikidest päris palju maha.

Kui vaadelda heoluhinnangute muutumist läbi aastate, siis on näha, et põhirahvuse ja immigrantide heaolu on muutunud aastate lõikes samas suunas. Ehk siis saab öelda, et muutused on pigem riigispetsiifilised ja ei ole tingitud niivõrd sellest, et immigrantidel oleks elu paremaks/halvemaks läinud. Muutused on toimunud üldiselt riigi keskkonnas ja sellega on kaasnenud kõikide inimeste heoluhinnangute muutused. Kõige rohkem on sellist sarnasust näha Eesti ja Norra puhul. Seal on muutused aastate kaupa täiesti samasuunalised. Veel on huvitav asjaolu, et Soome ja Eesti immigrantide

heaoluhinnangute muutused on olnud vastassuunalised. Aastal, mil Eestis hinnangud suurenesid, siis Soomes need vähenesid ja vastupidi.

Tegelikult ongi näha, et kõikides analüüsi kaasatud riikides on paraku immigrantide heaoluhinnangud madalamad kui põhirahvuse hinnangud. Ilmselt on see tingitud sellest, ei uues riigis kohanemine on keeruline ja pikaajaline protsess. Samas lõplikult kohaneda võib-olla polegi võimalik, kuna inimeste juured on ikkagi nende sünniriigis ja teatud tegurid jäävad ikkagi heaolu vähendama. Nendeks võivad olla kas või igatsus koduriigi vastu, kaugel elavad lähedased, kultuurilised erinevused jne. Eespool toodud jooniselt on aga näha ka see, et Eesti puhul on lõhe immigrantide ja põhirahvuse vahel võrdluses Põhjamaadega suurim. Põhjamaad on selle koha pealt omavahel väga sarnased. Kõikides riikides (Soomes, Rootsis ja Norras) on lõhe kahe grupi vahel enamvähem sama suur, mis on väiksem kui Eestis. Sellest võib järeldada, et Eestis on immigrantide sissesulandumine veelgi raskem protsess ning tingimused on halvemad. Samas on ka tervikuna Eesti inimeste (kaasa arvatud põhirahvus) heaoluhinnangud madalamad kui Põhjamaades ning sellest tingituna võibki see lõhe kahe grupi vahel olla silmapaistvam. Üldiselt saabki öelda, et nii Põhjamaades kui ka Eestis on avaldunud samasugune muster, kus immigrantide subjektiivne heaolu on mõnevõrra madalam kui põhirahvuse subjektiivne heaolu.

2.3. Hinnangud subjektiivsele heaolule ja nende seos inimese sotsiaalmajanduslike näitajatega immigrantide ja põhirahvuse võrdluses

Töö empiirilise peatüki kolmandas alapeatükis toob autor välja regressioonanalüüside tulemused. Kuna töö eesmärk oligi eelkõige uurida, kas põhirahvuse ja immigrantide subjektiivne heaolu on erinev ning missugused tegurid seda mõjutavad, siis võib öelda, et see on käesoleva töö üheks kõige olulisemaks peatükiks. Analüüs viidi läbi 4 erineva riigi andmetega: Eesti, Soome, Rootsi ja Norra. Lisaks jagati iga riigi valim kaheks: põhirahvus ja immigrandid. Olgu veel ka öeldud, et töös käsitletakse immigrantidena 1. põlvkonna immigrante. Samuti kasutati kahte erinevat mudelit. Esimesel juhul kasutati lineaarset mudelit ning teisel juhul järjestatud väärtustega mudelit (*ordered logit*).

Antud alapeatükis on tabelitena välja toodud ainult lineaarse mudeli tulemused, teise mudeli tulemused on pandud lisadesse. Lisaks peab autor vajalikuks mainida, et mudelisse on sisse jäetud ka statistiliselt ebaolulised muutujad, kuna nende põhjal saab teha vajalikke ja uurimishuvist tulenevaid järeldusi.

Esmalt aga tuuakse välja regressioonanalüüsi tulemused Eesti andmete kohta. Esimene analüüs viidi läbi põhirahvuse valimiga. Valimi suuruseks oli 3263 vastajat. Mudel tervikuna on statistiliselt oluline. Teine mudel oli koostatud immigrantide valimiga. Selle valimi suuruseks oli 616 vastanut. Ka see mudel oli tervikuna statistiliselt oluline. Kuna mõlemas mudelis esines heteroskedastiivsus, siis kasutas autor heteroskedastiivsuse suhtes kohandatud hinnanguid. Järgnevalt ongi välja toodud kahe regressioonanalüüsi tulemuste tabel (vt. Tabel 7).

Tabelist 7 on näha, et põhirahvuse mudelis on paljud valitud sõltumatuid muutujaid subjektiivse heaoluga statistiliselt olulisel määral seotud. Olulisteks muutujateks on: usaldus parlamenti, usaldus õigussüsteemi, usaldus politseisse, diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine, sugu, vanus ja sissetulek. Statistilisest olulisusest ei tuvastatud järgmiste näitajatega: usaldus poliitikutesse, usaldus parteidesse, usaldus Euroopa Parlamendi vastu, usaldus ÜRO'sse, religioossus, lähedaste omamine, religiooni kuulumine, religioossetel üritustel osalemine ning haridussüsteemis veedetud aastad.

Tabel 7. Põhirahvuse ja immigrantide subjektiivse heaolu hinnangud Eestis Euroopa sotsiaaluuringu 2004.-2014. aasta andmetel. (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus).

EESTI	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,749	0,027	0.000	0,044	0,052	0.396
Usaldus õigussüsteemi	0,085	0,026	0.001	0,116	0,051	0.025
Usaldus politseisse	0,123	0,024	0.000	0,053	0,047	0.257
Usaldus poliitikutesse	0,057	0,032	0.081	0,031	0,073	0.667
Usaldus parteidesse	-0,026	0,031	0.409	0,008	0,069	0.902
Usaldus Euroopa Parlamenti	0,050	0,028	0.080	0,166	0,055	0.003
Usaldus ÜRO'sse	0,019	0,026	0.464	-0,051	0,045	0.261
Religioosus	0,024	0,015	0.109	0,070	0,043	0.109
Lähedaste olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	-0,004	0,229	0.985	0,187	0,409	0.648
Religiooni olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,113	0,106	0.285	-0,190	0,222	0.394
Religioossed üritused. Võrdlusgrupp: <i>Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,031	0,074	0.679	0,173	0,211	0.412
Osaleb rohkem kui kord kuus	-0,202	0,244	0.406	1,271	0,484	0.009
Diskrimineerimine. Võrdlusgrupp: <i>Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,532	0,180	0.003	-0,419	0,235	0.075
Etnilisse vähemusse kuulumine: Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	-0,421	0,140	0.003	-0,392	0,200	0.051
Sugu. Võrdlusgrupp: <i>Mees</i>						
Naine	0,314	0,070	0.000	-0,191	0,194	0.325
Vanus	-0,009	0,002	0.000	0,006	0,007	0.350
Haridussüsteemis veedetud aastad	0,014	0,011	0.209	0,058	0,029	0.043
Sissetulek	0,166	0,014	0.000	0,170	0,043	0.000
Aasta. Võrdlusgrupp: <i>2004</i>						
2006	-	-	-	-	-	-
2008	-0,200	0,087	0.022	-	-	-
2010	-	-	-	-0,450	0,244	0.066
2012	-0,201	0,080	0.012	-0,247	0,217	0.255
2014	-	-	-	-	-	-

Sõltuv muutuja: subjektiivset heaolu iseloomustav näitaja.

Põhirahvus: n=3263

$R^2=0,2345$

Sig.=0,000

Immigrandid: n=616

$R^2=0,2102$

Sig.=0,000

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2.-7. vooru andmed); autori arvutused.

Analüüsist tuli välja, et nendel inimestel, kes usaldavad oma riigi (ja ka rahvusvahelisi) institutsioone, on hinnangud oma heaolule kõrgemad. Nende näitajate vahel on olemas positiivne seos. Sellise seose olemasolu tõid välja ka näiteks Hudson (2006) ja Jovanović (2016). Huvitav on näha, et statistiliselt oluline seos puudus peaaegu kõikide poliitiliste institutsioonide usalduse näitajatega – usaldus poliitikute, parteide, Euroopa Parlamendi vastu. Selle põhjal saab väita, et Eesti inimeste (põhirahvuse) heaolu pigem on seotud suuremate organisatsioonidega, näiteks Riigikogu kui tervikuga. Selle institutsiooni tegemised lähevad inimestele korda ja seega sealsed tegemised mõjutavad ka inimeste heaolu. On ka välja toodud, et demokraatlike institutsioonide puhul püütakse inimestes tekitada tunnet, et ka nende hääl loeb ja nad saavad otsustusprotsessis kaasa lüüa (Bjornskov, Dreher, Fischer 2010: 1).

Samas poliitikute ja parteide vastane usaldus olulist seost ei andnud. Võib arvata, et inimeste seas on pigem levinud arusaam, et poliitikud oma omakasupüüdlisus ning seega ei pöörata otseselt nende tegemistele nii palju tähelepanu – nende tegemistel ei lasta oma heaolu mõjutada. Statistiliselt olulist seost ei olnud ka subjektiivse heaolu ja ÜRO usalduse vahel. Ilmselt on ÜRO tavainimeste jaoks liiga kauge organisatsioon ja selle tegemistele tähelepanu ei pöörata ning seega ei mõjuta see ka rahva heaolu. On ka inimestele palju lähemal asuvaid institutsioone, näiteks politsei ja õigussüsteem. Need kaks omasid ka seost subjektiivse heaoluga. See näitab jällegi, et mida lähemal on institutsioon inimesele, seda rohkem puututakse sellega kokku ja seda rohkem mõjutab see nende igapäevaelu ja seega ka hinnanguid rahulolule. Kõik statistiliselt olulised usaldusnäitajad on subjektiivse heaoluga positiivses seoses.

Järgmine statistiliselt ebaoluline näitaja oli religioosus. Teooria kohaselt peaksid inimesed, kes peavad ennast rohkem religioosseteks, hindama oma rahulolu eluga kõrgemalt. Sellise seose on välja toonud Dolan *et al.* (2008: 106), kes samas leidsid ka, et religiooni tähtsus võib riigiti erineda. Kuna me empiirilise peatüki esimesest alapeatükist nägime, et Eesti inimesed on suhteliselt vähereligiossed, eriti just põhirahvus, siis religioosus ei pruugi olla Eesti inimeste jaoks nii tähtis. Samas oli analüüsis ka teine sarnane näitaja, milleks oli kindla religiooni olemasolu. See samuti statistiliselt olulist seost ei andnud. Samuti puudus oluline seos subjektiivsel heaolul ka sellega, kui tihti külastatakse religioosseid üritusi. Samas teooria kohaselt peaks see olema üheks heaolu mõjutajaks (Dolan *et al.* 2008: 104).

Põhirahvuse subjektiivset heaolu mõjutab veel ka etnilisse vähemusse kuulumine. See on iseenesest väga huvitav tulemus, kuna tegelikult põhirahvuse hulka kuuluvad inimesed ei tohiks ennast etnilisse vähemusse kuuluvaks pidada. Samas nagu me nägime, siis Eesti inimeste seas oli isegi põhirahvuse hulgas suur osakaal inimesi, kes arvasid, et kuuluvad etnilisse vähemusse. Seega on see järgmine tegur, mis vähendab inimeste heaolu ehk siis näitaja ja subjektiivse heaolu vahel on negatiivne seos. Sellest tulenevalt võivad ka paljud inimesed tunda ennast diskrimineerituna. On leitud, et mida rohkem on riigis diskrimineerimist, seda väiksem on inimeste subjektiivne heaolu (Jasinskaja-Lahti, Liebkind 2000). Seda kinnitas ka antud töös läbi viidud analüüs. Isegi põhirahvuse hulgas oli diskrimineerimise ja subjektiivse heaolu vahel negatiivne seos.

Veelgi oli subjektiivse heaoluga seos nõ taustamuutujatel. Saab välja tuua, et Eesti naised (põhirahvusesse kuuluvad) hindavad oma heaolu kõrgemalt kui mehed. Kui paljud teadlased on leidnud, et sugu ei mõjuta kuidagi heaolu (Joshi 2010: 25; Kahneman ja Krueger 2006: 8), siis antud analüüs kinnitab ikkagi Alesina *et al.* (2004: 2020) arvamust, et naiste subjektiivne heaolu on reeglina kõrgem.

Schaie ja Lawton (1997: 320-321) ning Campell *et al.* (1976: 25) on leidnud aga, et mida vanem on inimene, seda kõrgemalt ta hindab oma heaolu. Seda võib põhjendada asjaoluga, et vanematel inimestel on eesmärgid ja soovid juba väiksemad ning seega on neid ka lihtsam saavutada. Samas on ka arusaamu, et vanuse kasvades heaolu väheneb (Dolan *et al.* 2008: 98). Just sellise tulemuse andis ka antud analüüs. Mida vanem on inimene, seda madalam on tema hinnang oma heaolule. Seda võib põhjendada näiteks terviseprobleemidega. Üldiselt vanemas eas tekib rohkem muresid, mis on seotud kehva tervisega. See omakorda võib mõjutada võimekust tööl käia ning seega võib tekkida ka elatustaseme langus. Kõik need tegurid mängivad rolli aga subjektiivse heaolu kujunemises ja tihti on need just negatiivse mõjuga. Kuna on teada, et kõrgem haridustase annab paremad eeldused kõrgemaks sissetulekuks ja seega ka paremaks elatustasemeks, siis saab öelda, et hariduses veedetud aastatel peaks olema positiivne seos subjektiivse heaoluga. Paraku antud analüüs subjektiivse heaolu ja haridussüsteemis veedetud aastate vahel statistiliselt olulist seost ei andnud. Samas osutus oluliseks sissetulekunäitaja, mis oli subjektiivse heaoluga jällegi positiivses seoses.

Kui nüüd aga vaadata, missugused tegurid mõjutavad immigrantide subjektiivset heaolu, siis neid näitajaid on antud analüüsi puhul vähem. Statistiliselt oluline seos subjektiivse heaoluga ilmnes vaid nendel näitajatel: usaldus õigussüsteemi, usaldus Euroopa Parlamenti, religioossetel üritustel osalemine rohkem kui kord kuus, haridussüsteemis veedetud aastad ja sissetulek.

Antud valimi põhjal võib öelda, et inimeste subjektiivse heaolu ja usaldusele kohalikele poliitilistele institutsioonidele antud hinnangute vahel ei ole seost. Ilmselt on neil uude riiki elama asudes palju muid asju, mille pärast muretseda ning poliitilisse keskkonda väga tähelepanu ei jagu. Samas on aga näha, et oluline on nende jaoks õigussüsteem. Võib arvata, et immigrantid peavad oluliseks, et neil oleks võimalus ülekohtu või mõne probleemi korral pöörduda näiteks õigussüsteemi poole. See tekitab neis ka turvalisust. Mida kvaliteetsemad on need institutsioonid, seda rohkem immigrantid neid ka usaldavad ning seda kõrgemaks hindavad nad oma heaolu. Oluline oli ka usaldus Euroopa Parlamendi vastu. See näitab, et pigem loodetakse rahvusvaheliste organisatsioonide peale kui kohalike. Selline olukord on ka suhteliselt loogiline, kuna tullakse siiski välisriigist ning seega ollakse seotud mitme riigiga. Üheks ebaoluliseks näitajaks osutus diskrimineerimise tajumine, mis oli mõnevõrra üllatav. Teoorias tõi autor välja, et sellel võib olla väga negatiivne mõju heaolule. Kui immigrantid tunnevad kohalike elanike vastuolu, siis see toob paratamatult kaasa ka madalama heaolu (Safi 2010). Statistiliselt oluline seos subjektiivse heaoluga on hoopis näitajal: käib religioossetel üritustel rohkem kui kord kuus. Samuti on tähtis heaolu mõjutaja haridussüsteemis veedetud aastad. Nimelt mida rohkem aastaid on inimene õppinud, seda kõrgem on tema heaolu. See on ka üsna loogiline, kuna kõrgem haridustase loob paremad tingimused uue riigi tööturule sisse sulandumiseks. See annab hea positsiooni kõrgematele ametikohtadele kandideerimiseks ning töökoha olemasolul on selle mõju ka palgale. Nagu on aga teada, siis ka suurem sissetulek tähendab üldiselt inimeste jaoks rohkem võimalusi ning seega nende rahulolu eluga kasvab. Seega on näha, et hariduses veedetud aastale on subjektiivse heaoluga kindlasti positiivne seos. See seos ongi aga eriti oluline immigrantidele, kuna see aitab oluliselt neil uue koduriigiga kohaneda ja integreeruda. Lisaks oli oluline ka sissetuleku näitaja.

Kuna autor viis analüüsi läbi ka järjestatud väärtustega mudeliga (vt. Lisa 5), siis nüüd tuuakse välja kahe mudeli tulemuste erinevused. Põhirahvuse mudeli puhul osutusid

järjestatud väärtustega mudelis oluliseks ka usaldus Euroopa Parlamenti ja religioossus. Immigrantide mudeli puhul olid lisaks veel olulised diskrimineerimine ja etnilisse vähemusse kuulumine. Samas haridussüsteemis veedetud aastad enam statistiliselt olulist seost subjektiivse heaoluga ei omanud.

Järgnevalt vaadeldakse regressioonanalüüsi tulemusi, mis kajastavad Soome inimeste subjektiivset heaolu. Esimene analüüs viidi jällegi läbi põhirahvuse valimiga. Valimi mahuks oli 10425 vastajat. Mudeli olulisustõenäosust (sig.) vaadates saab öelda, et mudel tervikuna on statistiliselt oluline. Teine mudel oli koostatud immigrantide valimiga. Selle valimi suuruseks oli 330 vastanut. Ka see mudel oli tervikuna statistiliselt oluline. Kuna mõlemas mudelis esines heteroskedastiivsus, siis kasutas autor heteroskedastiivsuse suhtes kohandatud hinnanguid. Järgmisel lehel ongi välja toodud kahe regressioonanalüüsi tulemuste tabel (vt. Tabel 8).

Ka Soome põhirahvuse valimiga tehtud analüüsist tulid välja, et siiski enamus näitajaid omavad subjektiivse heaoluga statistiliselt olulist seost. Olulisteks osutusid: usaldus õigussüsteemi vastu, usaldus politsei vastu, usaldus ÜRO vastu, religioossus, religioossetel üritustel osalemine rohkem kui kord kuus, diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine, sugu, haridussüsteemis veedetud aastad, sissetulek.

Kui nüüd võrrelda Eesti ja Soome põhirahvuse hulka kuuluvaid inimesi, siis on näha, et usaldus institutsioonidesse on praktiliselt sama. Ehk siis pigem mängib subjektiivse heaolu kujunemisel rolli suuremate institutsioonide tegutsemine, nagu näiteks politsei, õigussüsteem, Soome puhul ÜRO. Erinevus on vaid sellest, et kui Eesti inimeste heaolu mõjutab ka usaldus parlamendi vastu, siis soomlaste puhul see rolli ei mängi. Hoopis kõrgem usaldus ÜRO vastu mõjutab soomlaste heaolu positiivselt.

Tabel 8. Põhirahvuse ja immigrantide subjektiivse heaolu hinnangud Soomes Euroopa sotsiaaluuringu 2004.-2014. aasta andmetel. (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus).

SOOME	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,022	0,012	0.072	-0,005	0,073	0.949
Usaldus õigussüsteemi	0,042	0,012	0.000	-0,020	0,072	0.781
Usaldus politseisse	0,111	0,014	0.000	0,176	0,0773138	0.024
Usaldus poliitikutesse	0,012	0,015	0.408	0,044	0,084	0.603
Usaldus parteidesse	0,018	0,015	0.234	0,128	0,079	0.107
Usaldus Euroopa Parlamenti	0,016	0,011	0.169	-0,090	0,070	0.201
Usaldus ÜRO'sse	0,026	0,011	0.014	0,079	0,068	0.248
Religioosus	0,028	0,006	0.000	0,034	0,043	0.437
Lähedaste olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	0,339	0,222	0.127	-1,426	0,993	0.152
Religiooni olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,007	0,032	0.826	-0,370	0,239	0.122
Religioossed üritused. Võrdlusgrupp: <i>Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,015	0,032	0.647	-0,229	0,296	0.439
Osaleb rohkem kui kord kuus	0,393	0,065	0.000	0,875	0,356	0.014
Diskrimineerimine. Võrdlusgrupp: <i>Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,713	0,072	0.000	-0,639	0,354	0.072
Etnilisse vähemusse kuulumine: Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	0,311	0,154	0.044	-0,537	0,265	0.044
Sugu. Võrdlusgrupp: <i>Mees</i>						
Naine	0,256	0,029	0.000	0,094	0,188	0.617
Vanus	-0,001	0,001	0.267	-0,013	0,008	0.101
Haridussüsteemis veedetud aastad	-0,022	0,004	0.000	-0,033	0,030	0.273
Sissetulek	0,109	0,006	0.000	0,114	0,043	0.009
Aasta. Võrdlusgrupp: <i>2004</i>						
2006	-0,053	0,053	0.311	-0,258	0,411	0.531
2008	0,045	0,052	0.384	0,558	0,396	0.160
2010	0,109	0,054	0.042	0,486	0,407	0.233
2012	0,261	0,049	0.000	0,579	0,356	0.105
2014	0,201	0,051	0.000	0,019	0,374	0.959

Sõltuv muutuja: subjektiivset heaolu iseloomustav näitaja.

Põhirahvus: n=10425

$R^2=0,1451$

Sig.=0,000

Immigrandid: n=330

$R^2=0,1994$

Sig.=0,0014

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2.-7. vooru andmed); autori arvutused.

Sarnaselt Eestiga on ka Soome põhirahvusesse kuuluvate inimeste subjektiivset heaolu mõjutavaks teguriks religioossuse tase. Mida religioossem on inimene, seda kõrgemalt ta üldiselt hindab oma eluga rahulolu. Samas teine religioossuse näitaja – kindla religiooni olemasolu – pole ka nüüd statistiliselt oluline. Samas võrreldes Eestiga on nüüd oluline ka religioossetel üritustel käimine. Nimelt inimesed, kes osalevad religioossetel üritustel rohkem kui kord kuus, nende heaolu on kõrgem võrreldes nendega, kes üritustel üldse ei käi või käivad ainult paar korda aastas. See näitab jällegi ära, et religioonil on mõju heaolule pigem siis, kui see on inimese jaoks väga oluline ja kui sellega tegeletakse tihti. Jällegi tuleb ka välja, et isegi põhirahvuse seas mõjutab diskrimineerimise tajumine oluliselt subjektiivset heaolu. Inimesed, kes leiavad, et neid diskrimineeritakse, annavad ka eluga rahulolule madalamad hinnangud. Huvitav on aga asjaolu, et inimesed, kes arvavad, et nad kuuluvad etnilisse vähemusse, hindavad oma heaolu kõrgemalt kui need, kes etnilisse vähemusse ei kuulu. See on vastupidine eelnevalt teoorias väljatoodud seisukohtadele. Statistiliselt olulised olid veel sugu, haridussüsteemis veedetud aastad ja sissetulek. Täpselt nagu ka Eesti andmete puhul, on ka Soome naiste heaolu võrreldes meestega kõrgem. Samas tuli välja, et mida kauem inimesed on haridussüsteemis, seda madalam on nende heaolu. Eesti puhul oli nende kahe näitaja vaheline seos positiivne.

Võrreldes teiste riikidega oli Soome riigi immigrantide valim kõige väiksem, sinna kuulus kõigest 330 vastajat. Subjektiivse heaoluga statistiliselt olulist seost omasid usaldus politseisse, religioossetel üritustel osalemine rohkem kui kord kuus, etnilisse vähemusse kuulumine ja sissetulek. Kui autor viis läbi ka järjestatud väärtustega mudeli (vt. Lisa 6), siis osutusid oluliseks ka usaldus õigussüsteemi ja haridussüsteemis veedetud aastad. Üllatav oli aga see, et hariduses veedetud aastate seos subjektiivse heaoluga oli negatiivne. Ehk siis immigrantid, kes olid hariduses veetud rohkem aastaid, nende heaolu on justkui madalam. Võib-olla nende inimeste ootused on kõrgemad ja kui nad ei suuda uude riiki hästi sisse elada, endale tööd leida jne, siis ka nende pettumus on suurem ja seega ka rahulolu eluga väiksem. Samas on võib-olla põhjuseks Põhjamaade sotsiaaldemokraatlik riigikorraldus, kus madalama sissetulekuga inimesed saavad riigilt rohkem ja suuremaid toetusi. Kui inimene on piisavalt kaua õppinud ja kõrge haridustaseme saavutanud, siis ilmselt on tal ka tasuv töö ning

sissetulekud on suuremad. See aga tähendab, et riigi toetus pole nii suur nagu teistel. Järgnevalt on välja toodud Norra andmetega tehtud analüüsi tulemused (vt. Tabel 9).

Põhirahvuse valimisse kuulus 7251 vastajat, immigrantide valimi maht oli 740. Mudelite olulisustõenäosust vaadates saab öelda, et mudelid tervikuna on statistiliselt olulised. Kuna mõlemas mudelis esines heteroskedastiivsus, siis kasutas autor heteroskedastiivsuse suhtes kohandatud hinnanguid.

Norra põhirahvuse analüüsis tuli välja, et statistiliselt oluline seos subjektiivse heaoluga oli nendel näitajatel: usaldus politsei vastu, usaldus ÜRO vastu, religiooniga seotud üritustel osalemine rohkem kui kord kuus, diskrimineerimise tajumine, haridussüsteemis veedetud aastad, sissetulek.

Kui Eesti põhirahvuse seas mõjutas inimeste subjektiivset heaolu positiivselt ka usaldus parlamendi ja õigussüsteemi vastu, siis Norra puhul need näitajad olulised polnud. Samuti ei oma tähtsust usaldus poliitikute, parteide ja Euroopa Parlamendi vastu. Küll aga on endiselt tähtis subjektiivse heaolu kujundaja usaldus politsei vastu. See näitab jällegi, et inimestele on oluline turvatunne ja kui politsei suudab selle tagada, siis on ka usaldus nende vastu suurem. See jällegi omakorda tagab selle, et inimesed on oma eluga rohkem rahul. Samuti oli oluline usaldus ÜRO vastu. Sarnane tulemust tuli välja ka Soome analüüsi tehes, Eesti puhul oli see näitajata statistiliselt ebaoluline. Võib järeldada, et inimestele läheb korda, kuidas teised maailma riigid suhtuvad nende riiki ja teadmine, et ohu/probleemi korral on olemas liitlased, suurendab kindlasti heaolu.

Kui Eesti ja Soome põhirahvuse puhul oli oluline subjektiivse heaolu kujundaja ka religioossuse tase, siis Norra puhul see näitaja statistiliselt oluline pole. Ainult religiooniga seotud näitaja, mis omas olulist seost, on religioossetel üritustel käimine rohkem kui kord kuus. Sama tulemus oli ka Soome puhul. See näitab jällegi, et inimesed, kes rohkem tegelevad religiooniga ja käivad üritustel väga tihti (rohkem kui kord kuus), hindavad oma rahulolu eluga kõrgemalt.

Tabel 9. Põhirahvuse ja immigrantide subjektiivse heaolu hinnangud Norras Euroopa sotsiaaluuringu 2004.-2014. aasta andmetel. (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus).

NORRA	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	-0,001	0,015	0.956	0,041	0,051	0.423
Usaldus õigussüsteemi	0,012	0,015	0.455	-0,004	0,048	0.940
Usaldus politseisse	0,101	0,016	0.000	0,138	0,047	0.003
Usaldus poliitikutesse	0,002	0,021	0.942	-0,013	0,071	0.857
Usaldus parteidesse	0,035	0,022	0.108	0,028	0,066	0.666
Usaldus Euroopa Parlamenti	-0,011	0,013	0.370	-0,035	0,050	0.486
Usaldus ÜRO'sse	0,065	0,014	0.000	0,122	0,049	0.012
Religioosus	0,009	0,009	0.333	0,014	0,030	0.631
Lähedaste olemasolu. <i>Võrdlusgrupp: Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	0,338	0,269	0.210	0,970	0,606	0.110
Religiooni olemasolu. <i>Võrdlusgrupp: Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,028	0,042	0.508	-0,136	0,159	0.394
Religioossed üritused. <i>Võrdlusgrupp: Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,066	0,043	0.124	-0,303	0,174	0.083
Osaleb rohkem kui kord kuus	0,534	0,094	0.000	0,022	0,272	0.934
Diskrimineerimine. <i>Võrdlusgrupp: Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,465	0,106	0.000	-0,341	0,245	0.165
Etnilisse vähemusse kuulumine. <i>Võrdlusgrupp: Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	0,043	0,161	0.791	0,006	0,164	0.972
Sugu. <i>Võrdlusgrupp: Mees</i>						
Naine	0,045	0,039	0.239	0,123	0,137	0.369
Vanus	0,001	0,001	0.235	-0,004	0,005	0.383
Haridussüsteemis veedetud aastad	-0,019	0,005	0.000	-0,028	0,017	0.094
Sissetulek	0,087	0,008	0.000	0,089	0,027	0.001
Aasta. <i>Võrdlusgrupp: 2004</i>						
2006	0,064	0,062	0.307	0,179	0,273	0.512
2008	0,392	0,066	0.000	0,704	0,279	0.012
2010	0,513	0,071	0.000	0,794	0,272	0.004
2012	0,665	0,067	0.000	1,104	0,269	0.000
2014	0,572	0,071	0.000	0,533	0,287	0.063

Sõltuv muutuja: subjektiivset heaolu iseloomustav näitaja.

Põhirahvus: n=7251

Immigrandid: n=740

$R^2=0,0761$

$R^2=0,1203$

Sig.=0,000

Sig.=0,0000

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2.-7. vooru andmed); autori arvutused.

Diskrimineerimise tajumine on kõikides riikides olnud statistiliselt oluline näitaja, seda ka Norra puhul. Kahjuks on ikkagi sellel näitajal subjektiivse heaoluga positiivne seos.

Taustamuutujatest olid olulised haridussüsteemis veedetud aastad (negatiivne seos) ja sissetulek.

Kui vaadata nüüd immigrantide valimiga tehtud analüüsi, siis osutusid olulised vaid näitajad: usaldus politsei vastu ja usaldus ÜRO vastu ning sissetulek. Usaldusnäitajad on seega immigrantide ja põhirahvuse analüüsis samasugused, nendes erinevusi kahe grupi vahel pole. Väga üllatav on aga see, et kui põhirahvuse seas oli oluline ka diskrimineerimise tajumise näitaja, siis immigrantide analüüsis seda pole. Kui mõelda diskrimineerimise tähenduse peale, siis võiks pigem eeldada, et olukord oleks vastupidine. Ehk siis üldiselt peaks diskrimineerimine rohkem mõjutama immigrante. Samas kui vaadata andmete kirjeldust teise peatüki esimeses alapeatükis, siis on näha, et kui võrrelda kõiki riike, siis Norras on kõige vähem inimesi (protsentuaalselt), kes arvab, et neid diskrimineeritakse. See võibki olla üheks põhjuseks, mis sellel puudus statistiliselt oluline seos – Norras lihtsalt ongi vähe diskrimineerimist ja see ei mõjuta inimesi. Üllatav on ka see, et üksi religiooniga seotud näitaja ei oma heaoluga statistiliselt olulist seost. Põhjuseks võib olla ka see, et Norra inimesed on pigem väga vähe religioossed, nagu näitas kirjeldava statistika tabel. See tähendab, et neile ei lähe religiooniga seotud asjad korda ja seega ei ole neil ka mõju inimeste heaolule.

Kui võrrelda neid saadud tulemusi teise mudeli tulemustega ehk järjestatud väärtustega mudeli tulemustega, siis leiame üksikud erinevused (vt. Lisa 7). Põhirahvuse valimi puhul oli teise analüüsi tulemustes näha, et ka vanus oli statistiliselt olulises seoses subjektiivse heaoluga.

Teine erinevus kahe mudeli vahel oli see, et teise analüüsi käigus osutus immigrantide valimiga tehtud analüüsis oluliseks ka lähedaste olemasolu näitaja. Nimelt need inimesed, kellel on lähedasi inimesi, on rahulolevamad oma eluga kui need, kellel lähedasi isikuid pole. Lisaks oli oluline ka religioossetel üritustel käimine kuni kord kuus.

Viimasena viidi analüüs läbi Rootsi andmetega, tulemused on järgmised (vt. Tabel 10).

Ka Rootsi andmetega viidi läbi kaks analüüsi: põhirahvuse ja immigrantide valimiga. Esimese valimi suuruseks oli 7675 ja teise valimi suuruseks 905 vastajat. Mõlemad

mudelid oli statistiliselt olulised ja heteroskedastiivsuse vähendamiseks on kasutatud heteroskedastiivsuse suhtes kohandatud hinnanguid.

Esmalt põhirahvuse mudelis osutusid olulised järgmised näitajad: usaldus parlamendi vastu, usaldus politsei vastu, usaldus ÜRO vastu, lähedaste olemasolu, religioossetel üritustel käimine rohkem kui kord kuus, diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine, vanus, haridussüsteemis veedetud aastad ja sissetulek. Usaldus parlamendi vastu oli oluline ka Eesti mudelis. Selle seos subjektiivse heaoluga on positiivne. Ka usaldus politsei vastu oli kõikide riikide põhirahvuste mudelitest statistiliselt olulises seoses subjektiivse heaoluga, mis näitab, et turvaline keskkond on inimeste jaoks väga oluline. Usaldus ÜRO vastu on statistiliselt oluline vaid Põhjamaades.

Ka Rootsi põhirahvuse mudelis on oluline diskrimineerimise näitaja. Ehk siis need inimesed, keda nende hinnangul diskrimineeritakse, hindavad oma rahulolu eluga madalamalt – seos on negatiivne. Ainult üks religiooniga seotud näitaja omad subjektiivse heaoluga statistiliselt olulist seost ja selleks oli religioossetel üritustel käimine rohkem kui kord kuus. Samas olid olulised jällegi sellised taustamuutujad nagu vanus ja haridussüsteemis veedetud aastad ning sissetulek. Vanusel on heaoluga positiivne seos ja hariduses veedetud aastatel jällegi negatiivne seos nagu ka Soome ja Norra analüüsist tuli välja, sissetulekul positiivne seos.

Tabel 10. Põhirahvuse ja immigrandide subjektiivse heaolu hinnangud Rootsis Euroopa sotsiaaluuringu 2004.-2014. aasta andmetel. (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus).

ROOTSI	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,034	0,014	0.012	0,053	0,046	0.253
Usaldus õigussüsteemi	0,012	0,015	0.415	0,000	0,044	0.999
Usaldus politseisse	0,064	0,015	0.000	0,090	0,046	0.050
Usaldus poliitikutesse	0,017	0,020	0.371	-0,053	0,054	0.327
Usaldus parteidesse	0,012	0,020	0.552	0,063	0,055	0.252
Usaldus Euroopa Parlamenti	0,010	0,013	0.433	0,018	0,041	0.667
Usaldus ÜRO'sse	0,061	0,013	0.000	0,079	0,036	0.028
Religioosus	0,003	0,008	0.715	-0,003	0,026	0.910
Lähedaste olemasolu. <i>Võrdlusgrupp: Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	1,478	0,367	0.000	0,649	0,789	0.411
Religiooni olemasolu. <i>Võrdlusgrupp: Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,063	0,043	0.144	0,134	0,148	0.364
Religioossed üritused. <i>Võrdlusgrupp: Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,079	0,045	0.083	0,024	0,150	0.875
Osaleb rohkem kui kord kuus	0,242	0,107	0.024	0,426	0,247	0.085
Diskrimineerimine. <i>Võrdlusgrupp: Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,462	0,088	0.000	-0,692	0,216	0.001
Etnilisse vähemusse kuulumine: <i>Võrdlusgrupp: Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	-0,381	0,190	0.045	-0,351	0,175	0.046
Sugu. <i>Võrdlusgrupp: Mees</i>						
Naine	0,044	0,037	0.226	0,172	0,128	0.180
Vanus	0,005	0,001	0.000	0,009	0,004	0.020
Haridussüsteemis veedetud aastad	-0,037	0,006	0.000	-0,022	0,018	0.226
Sissetulek	0,123	0,008	0.000	0,166	0,026	0.000
Aasta. <i>Võrdlusgrupp: 2004</i>						
2006	-0,053	0,060	0.380	-0,058	0,226	0.798
2008	-0,022	0,059	0.712	0,073	0,226	0.747
2010	0,105	0,064	0.099	0,341	0,230	0.139
2012	0,107	0,061	0.077	0,448	0,216	0.038
2014	0,067	0,061	0.268	0,371	0,215	0.085

Sõltuv muutuja: subjektiivset heaolu iseloomustav näitaja.

Põhirahvus: n=7675

Immigrandid: n=905

$R^2=0,1042$

$R^2=0,1619$

Sig.=0,000

Sig.=0,0000

Allikas: (Euroopa Sotsiaaluuringu 2.-7. voo andmed); autori arvutused.

Immigrantide valimiga läbi viidud analüüsi vaadates on näha, et statistiliselt olulised on näitajad usaldus politseisse, usaldus ÜRO'sse, diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine, vanus ja sissetulek. On igati loogiline, et immigrantide puhul mängib suurt rolli heaolu kujunemisel etnilisse vähemusse kuulumine. See on tegur, mis mõjutab riiki integreerumist ja kogu üldist elukorraldust. Diskrimineerimise tajumine ja etnilisse vähemusse kuulumine on mõlemad negatiivses seoses subjektiivse heaoluga.

Järjestatud väärtustega mudelit analüüsi läbiviimisel (vt. Lisa 8) tulid jällegi välja mõned üksikud erinevused. Põhirahvuse mudelis polnud enam oluline lähedaste olemasolu ja samas oli oluline religioossus. Immigrantide mudeli tulemustes oli erinev see, et oluline polnud enam etnilisse vähemusse kuulumine ning oluline oli haridussüsteemis veedetud aastad.

Nagu eelnevate analüüside põhjal näha, siis on iga riigi subjektiivne heaolu siiski erinevate tegurite poolt mõjutatud. Saab välja tuua, et kahe grupi – põhirahvus ja immigrantid – vahel on ka erinevused olemas. Siiski leidub neid tegureid, mis mõjutavad kõikides riikides inimeste subjektiivset heaolu. Üheks selliseks on usaldus politsei vastu. Kui Soome, Rootsi ja Norra inimeste seas oli see võrdselt oluline nii põhirahvuse kui immigrantide seas, Eesti puhul oli see oluline vaid põhirahvuse seas. Üldiselt võib öelda, et inimeste jaoks neis riikides on väga oluline enda ja teiste kodanike turvalisus. Kui neil on olemas kindlus, et ohu või probleemi korral saavad nad institutsioonilt vajaminevat abi, siis on ka nad rahulolevamad oma eluga. Kui see tegur poleks nende jaoks oluline, siis ilmselt ei mõjutaks see ka nende heaolu. Turvalisuse aspektist võib välja tuua ka õigussüsteemi usalduse näitaja. Ka see on nii Eesti kui Soome inimeste jaoks oluline. Norra ja Rootsi puhul seos puudus.

Ka usaldus ÜRO vastu on peaaegu kõikides riikides osutunud statistiliselt oluliseks näitajaks. See pole oluline vaid Eestis. Sellest võib järeldada, et Põhjamaade inimesed peavad oluliseks riikidevahelisi suhteid. Kui tuntakse, et erinevad riigid toetavad üksteist ja vajadusel on neist ka abi, siis ilmselt nende usaldus ka kasvab ÜRO vastu. See aga omakorda tõstab nende inimeste turvatunnet ja sellega koos ka heaolu. Kui suhted riikide vahel on aga kehvad ja kaheldava väärtusega, siis ilmselgelt mõjutab see ka riigi elanikke negatiivselt. Samas vastukaaluks Põhjamaadele olid Eesti põhirahvuse hulka kuuluvad inimesed ainsad, kelle heaolu mõjutab ka usaldus Euroopa Parlamendi

vastu. Ilmselt on see institutsioon Eesti inimeste jaoks natukene tuttavam kui ÜRO ning seega on just Euroopa Parlament eestlaste jaoks riikidevaheline organisatsioon, mis mõjutab kõige enam ka nende heaolu.

Kui Rootsi ja Eesti põhirahvuse hulka kuuluvate inimeste subjektiivset heaolu mõjutab ka usaldus parlamendi vastu, siis poliitikute ja parteide usaldus ei mõjuta üheski riigis inimeste heaolu statistiliselt olulisel määral. Sellest võib järeldada, et inimeste jaoks on pigem olulised suuremad organisatsioonid ja poliitilisel tasandil tegutsevad parteid ja poliitikud nii väga nende tähelepanu orbiiti ei kuulu. Samas võib põhjus olla ka selles, et poliitikutes ja ühtlasi ka parteides ollakse pettunud, kuna arvatakse, et need tegutsevad vaid oma huvidest lähtuvalt. Seega on need institutsioonid pigem kõrvale jäetud ja neil ei lasta oma heaolu mõjutada.

Kui võrrelda usalduse näitajaid ja kahte gruppi eraldi, siis näeme, et usalduse näitajad on pigem olulised põhirahvuse seas, samas suuri erinevusi siiski pole. Immigrantide subjektiivne heaolu poliitilistest teguritest väga ei olene. Pigem võib öelda, et neile läheb korda rohkem turvalisuse aspektist vaadatuna usaldus politsei ja õigussüsteemi vastu. See on ka loogiline, kuna uude riiki minnes ei pöörata kindlast tähelepanu selle poliitikamaastikule. Pigem on inimesed läinud sellisesse riiki (kui tegu on vabatahtliku immigratsiooniga), kus nad võivad tunda ennast turvalisena ja teostusvõimelisena. Seega on seesugused tegurid nende jaoks olulisemad kui riigi poliitiline maastik.

Kui enne analüüsi läbiviimist arvas töö autor, et immigrantide heaolu võiks olla pigem seotud religiooni puudutavate teguritega, siis nüüd võib hoopiski väita vastupidist. Üldiselt kõik religiooni puudutavad näitajad olid suhteliselt vähe olulised. Mõnel üksikul juhul tuli see mudelisse küll statistiliselt olulise näitajana, kuid seda pigem põhirahvuse seas. Immigrantide puhul oli see näitaja pigem statistiliselt mitteoluline. Selle põhjuseks võib olla see, et sisserännanud immigrantid on tulnud sellistest riikidest, kus usk pole niivõrd palju levinud. Ehk siis enamus immigrantidest võib olla väga vähe religioossed või üldse mitte. Samuti võib põhjuseks olla ka see, et immigrantid ootavad uelt koduriigilt hoopis teisi väärtusi. Näiteks peetakse oluliseks turvalisust, haridusvõimalusi, tööttingimusi, elukohta jne. See aga jätab tagaplaanile kõik religiooniga seotud harjumused.

Ka diskrimineerimise näitaja oli kõikide riikide puhul statistiliselt oluline. Huvitav oli aga see, et pigem mõjutas see heaolu põhirahvuse hulka kuuluvatel inimestel. Ainult Eesti ja Rootsi puhul tuli välja, et ka immigrantide heaolu mõjutab diskrimineerimise tajumine. See on üsna üllatav tulemus, kuna tavaliselt seostatakse diskrimineerimist immigrantidega. Samas võib põhjus olla ka selles, et riigis diskrimineeritakse ka põhirahvuse hulka kuuluvaid inimesi. Nagu on teada, siis diskrimineerimine ei pruugi olla ainult rassi/rahvuse põhine. Ka statistika põhjal oli näha, et põhirahvuse hulgas oli neid inimesi, kes arvasid, et neid diskrimineeritakse. Küll aga oli immigrantide seas neid oluliselt rohkem, mis muudabki sellise tulemuse üllatavaks.

Natukene üllatav oli ka see, et ainult Soome ja Rootsi immigrantid subjektiivset heaolu mõjutab etnilisse vähemusse kuulumine. Samas on teada ka, et neis riikides on väga palju sisserännanuid, kes on täiesti teisest maailmajaost riiki tulnud. See võib olla üheks põhjuseks, miks ainult sealsete immigrantide heaolu mõjutab etnilisse vähemusse kuulumine. Samas ka Eesti põhirahvuse analüüsis tuli välja, et nende heaolu mõjutab etnilisse vähemusse kuulumine. Siin võivad mängu tulla nõ Eesti venelased, kes võisid vastata, et kuuluvad etnilisse vähemusse. Kuna palju on räägitud ka nende inimeste raskematest teostusvõimalustest Eestis, siis see võibki olla põhjus, miks nende heaolu sellest mõjutatud võib olla. Olgu öeldud, et etnilisse vähemusse kuulumine mõlemal juhul mõjutab heaolu negatiivselt. Kuna see näitaja polnud üldises plaanis kuigi oluline, siis selle põhjuseks võib olla veel ka see, et statistika põhjal näeme, et paljud immigrantidest ei liigita ennast etnilisse vähemusse kuuluvaks.

Sellised taustamuutujad nagu sugu, vanus, lähedaste olemasolu ja haridussüsteemis õppides veedetud aastad on antud analüüsis pigem ebaolulised. Enamasti tulid need ainult pooltel juhtudel statistiliselt olulised. Veelgi enam, subjektiivset heaolu mõjutasid need eelkõige põhirahvuse hulka kuuluvatel inimestel. Kindlasti aga tuleb tähele panna ka seda, et põhirahvuse ja immigrantide valimite mahud olid erinevad – immigrante oli valimis palju vähem. Seetõttu võivad ka saadud tulemused olla valimi suurusest mõjutatud. Samas sissetuleku näitaja osutus oluliseks kõikidel juhtudel ehk siis iga riigi mõlema grupi puhul.

Käesoleva töö autor koondas kõik statistiliselt oluliseks osutunud näitajad ühele joonisele (vt. Joonis 8), Põhjamaade puhul on tabelisse kantud näitajad, mis vähemalt

kahe riigi puhul olid statistiliselt olulised (vt. Lisa 9) Antud jooniselt on esmapilgul juba näha, et põhirahvuse ja immigrantide heaoluhinnanguid selgitavate tegurite hulk on erinev.

	PÕHIRAHVUS	IMMIGRANDID
PÕHJAMAAD	<ul style="list-style-type: none"> • Usaldus politseisse • Usaldus ÜRO'sse • Religioossetel üritustel osalemine • Diskrimineerimine • Etnilisse vähemusse kuulumine • Hariduses veedetud aastad • Sissetulek 	<ul style="list-style-type: none"> • Usaldus politseisse • Usaldus ÜRO'sse • Sissetulek
EESTI	<ul style="list-style-type: none"> • Usaldus parlamenti • Usaldus õigussüsteemi • Usaldus politseisse • Diskrimineerimine • Etnilisse vähemusse kuulumine • Sugu • Vanus • Sissetulek 	<ul style="list-style-type: none"> • Usaldus õigussüsteemi • Usaldus Euroopa Parlamenti • Religioossetel üritustel osalemine • Hariduses veedetud aeg • Sissetulek

Joonis 8. Immigrantide ja põhirahvuse subjektiivset heaolu selgitavad tegurid Põhjamaades ja Eestis. Allikas: autori koostatud.

Antud analüüsi põhjal võibki tegelikult öelda, et erinevused riikide vahel olid olemas, kuid pigem olid need suuremad põhirahvuse ja immigrantide grupi puhul. Kui põhirahvusesse kuuluvaid inimesi mõjutavad pigem enamik usaldusnäitajad tervikuna (v.a usaldus poliitikutesse ja parteidesse, Euroopa Parlamenti), diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine ja ka taustamuutujad (haridus, sugu, vanus, sissetulek), siis immigrantide heaolu mõjutavad kõige rohkem ikkagi ainult turvalisuse näitajad ehk antud juhul usaldus politsei ja ÜRO ning õigussüsteemi vastu. Ei saa öelda, et Põhjamaad ja Eesti oleksid subjektiivset heaolu kujundavate tegurite poolest väga erinevad. Põhjamaades on pigem olulised otseselt isiku endaga seotud tegurid, mis kujundavad heaolu. Taustategurid nagu vanus ja sugu pole reeglina olulised. Siin võib olla põhjuseks sotsiaaldemokraatliku mudeli kasutamine riigi poolt, kuna see tagab väga head võimalused kõigile kodanikele. Nii ei teki riigis ülemäära suurt ebavõrdsust gruppide vahel ja inimeste heaolu kujundavad hoopis isiklikumat laadi tegurid.

KOKKUVÕTE

Heaolu on väga mitmetahuline nähtus. Seda on erinevate autorite poolt ka palju uuritud ja seda juba pikka aega. Sageli käsitletakse heaolu kui mõistet, mis selgitab inimeste või ka gruppide vaimset, majanduslikku, sotsiaalsed või psühholoogilist seisundit. Heaolu on kombinatsioon väga paljudest erinevatest teguritest, mida tuleb vaadelda koos. Samuti on see seotud ka erinevate sündmustega. Näiteks positiivsed sündmused toovad endaga inimestes kaasa pigem kõrgema rahulolu ja negatiivsed sündmused pigem vähendavad heaolu. Teise definitsiooni järgi on heaolu käsitletud dünaamilise protsessina, mis peaks inimestele andma teadmise, kuidas nende elu läheb ning seda läbi tagajärgede, tegevuste ja psühholoogilise ressursi vahelise interaktsiooni.

Heaolu saab ka mitmete aspektide järgi liigitada. Antud töö kontekstis on kõige olulisem liigitada heaolu objektiivseks ja subjektiivseks, kuna magistritöö keskenduski just subjektiivse heaolu uurimisele. Subjektiivne heaolu on kui inimese kognitiivne hinnang sellele elule, mida ta parajasti elab. Kui inimesele meeldib oma elu ja see, millega ta tegeleb, siis on ta ka oma elu kui tervikuga rahul.

Nii nagu on subjektiivne heaolu ise mitmemõõtmeline nähtus, nii on ka seda mõjutavaid tegureid väga palju. Käesolevas töös on lähtutud Dolan, Peasgood ja White (2008: 97) poolt esitatud subjektiivset heaolu kujundavate tegurite jaotusest. On välja toodud 7 gruppi tegureid: sissetulek; personaalsed isikuomadused; sotsiaalsed isikuomadused; ajakasutuse näitajad; indiviidi tõekspidamised ja hoiakud; sotsiaalsed suhted; üldine keskkond. Igas grupis (v.a sissetulek) on omakorda konkreetset näitajad, mis mõjutavad subjektiivset heaolu ja mida on võimalik hinnata. Niisiis oli see teoreetiline raamistik, aga ka tuginemine varasematele empiirilistele uuringute aluseks käesolevas töös

läbiviidud empiirilise analüüsi meetodika ja hinnatavatesse regressioonimudelitesse kaasatud muutujate valikul.

Samas peab alati arvestama ka sellega, et immigrantide ja põhirahvuse hulka kuuluvate inimeste heaolu võib sõltuda erinevatest teguritest. Selle väljaselgitamine oli ka üheks töö põhieesmärgiks. Käesolevas töös käsitleti immigrantidena inimesi, kes on asunud elama oma sünniriigist välja ning seda nii ajutiselt kui püsivalt.

Varasemad uuringud on näidanud, et paraku on immigrantide heaolu madalam kui kohalikul elanikkonnal. Välja on toodud ka seda, et immigrantidest laste heaolu on tihti väga madal, kuna uude riiki sisseelamisega kaasneb stress, tervise halvenemine ja pinged kohalike elanikega. Kui sisserännanud ei suuda täielikult uude riiki sisse elada, siis nad üldjuhul pole ka oma eluga rahul. Väga suur roll immigrantide heaolu kujunemisel on nende kultuuri säilivusel. Nimelt on leitud, et kui riigi poliitika on kujundatud selliselt, et see toetab multikultuursust, siis võib see muuta immigrantide heaoluhinnanguid kõrgemaks. Kui see on tagatud, siis on sisserännanutel võimalus olla kahekultuurne ehk siis nad ei pea väärtustama ainult sihtriigi kombeid ja tavasid, vaid nad võivad ka enda kultuurile omaks jääda.

Teine oluline aspekti immigrantide sisseelamisel on diskrimineerimine. Diskrimineerimine on olukord, kus kedagi (isikut) koheldakse ebasoodsalt tema seadusega kaitstud isikuomaduste tõttu. Diskrimineerimise mõju pole ainult objektiivne (näiteks töö- ja elukohtadega soetud), vaid ka subjektiivne. Selline vaatepunkt toob välja diskrimineerimise mõju, mis on tekitatud kohaliku ühiskonna poolt. Nimelt pole immigrantide madalam heaolu tihipeale seotud migratsiooniga, vaid just sellega, kuidas mõned grupid tajuvad kohaliku elanikkonna vastuolu. Samuti kui sotsiaalkaitse ei ole eriti tugev, siis võivad immigrandid tajuda seda mõnikord ka diskrimineerimisena mõtlemata sellele, et samad reeglid on tegelikult ka põhirahvusel.

Kuna antud töös seadis autor fookuse institutsionaalse usalduse ja subjektiivse heaolu vahelise seose uurimise, siis oligi eelkõige oluline uurida, missugune roll subjektiivse heaolu kujunemisel on usaldusel institutsioonide suhtes. Institutsioone võib defineerida kui mängureegleid, mis reguleerivad avalikke- ja eraasju (toiminguid jne) ja seega eeldatakse, et neil on oluline mõju inimese subjektiivsele healule. Näiteks hästitoimiv

õigussüsteem reguleerib omandiõigusi, pakub kodanikele kaitset vägivalda, varguste ja majandusliku ekspluateerimise eest. Demokraatlikud institutsioonid ja valitsus püüavad inimestes tekitada tunnet, et ka nende hääl loeb ja nad saavad mõjutada poliitilisi protsessi ja selle tulemusi. Kuna vaatluse all olid Põhjamaad ja Eesti, siis oli töö üks rõhuasetus ka võrrelda erinevaid riike omavahel. Autor eeldas, et parem majanduslik olukord ja sotsiaaldemokraatliku suunitlusega heaolusüsteem tõstab inimeste hinnanguid oma heaolule.

Institutsionaalne usaldus näitab seda, kui kindlad on inimesed konkreetsetes institutsioonides, milleks on näiteks valitsus, õigussüsteem, haridussüsteem, meedia jne. Sealjuures on välja toodud, et suurem usaldus kaasneb näiteks majanduskasvuga ja – vabadusega. Institutsioonid saavad mõjutada subjektiivse heaolu kujunemist, seda nii otseselt kui ka kaudselt. Nendeks institutsioonideks näiteks on riigi valitsus, Euroopa Keskpang, õigussüsteem, ÜRO ja Euroopa Liit. On leitud, et madalama sissetulekuga riikides mõjutavad heaolu pigem majanduslikud ja juriidilised institutsioonid. Näiteks institutsioonid, mis pakuvad põhivajadusi (toit, elupaik, tervishoid, haridus). Keskmise ja kõrge sissetulekuga riikides on olulisteks heaolu mõjutajateks aga poliitilised institutsioonid. Usaldust institutsioonide suhtes saab mõjutada ka riigis rakendatav sotsiaalmudel. Erialakirjanduses on kõige sagedamini välja toodud kolm erinevat heaolumudelit: liberaalne, konservatiiv-korporatiivne ja sotsiaaldemokraatlik mudel. Soomes, Rootsis ja Norras kasutatakse sotsiaaldemokraatlikku mudelit ja Eestis pigem liberaalselt mudelit.

Kuna antud riikidest on sarnased pigem Soome, Rootsi ja Norra, mis on kõik ka nn heaoluriigid, siis eeldas töö autor, et Eesti heaolutasemed on pigem erinevamad kui ülejäänud kolme riigi heaolutasemed. Läbiviidud analüüsi tulemusena leidis see arvamus kinnitust. Kui Soomes, Rootsis ja Norras on subjektiivse heaolu hinnang põhirahvuse seas pigem kõrgem, siis Eesti inimeste subjektiivne heaolu on oluliselt madalam ning see on olnud analüüsitava ajaperioodi jooksul ka väga kõikuv, andes tunnistust sellest, et subjektiivne heaolu on mõjutatud ka üldisest majanduskeskkonnast ja selle muutumisest. Ka immigrantide subjektiivse heaolu hinnangute seas oli näha sarnaseid erinevusi riikide vahel. Soome, Rootsi ja Norra immigrantide hinnangud on oluliselt kõrgemad kui Eesti inimeste hinnangud. Samas immigrantide subjektiivne heaolu on madalam kui põhirahvusel ja seda nii Eestis kui Põhjamaades. Eesti eristub

aga sellega, et siin on hinnangute lõhe oluliselt suurem. Eesti immigrantide subjektiivne heaolu on keskmiselt oluliselt madalam kui põhirahvuse oma. Põhjamaades see erinevus nii suur ei ole.

Kui võrrelda valitud riike kõikide ESS uuringus osalenud riikidega, siis on näha, et Soome, Rootsi ja Norra asuvad subjektiivse heaolu pingereas tabeli eesotsas, Eesti jääb kahjuks viimaste hulka. Lisaks Soomele, Rootsile ja Norrale on hinnangute poolest kõige eest veel ka Taani ja Šveits, vastavalt esimesel ja teisel positsioonil. Tegelikult on kõik endised Nõukogude Liidu riigid suhteliselt tagarinnas, näiteks ka Leedu, Sloveenia, Ungari asuvad tagapool. Tuntud healuriigid aga eesrinnas. Siin võib olla suur roll ka riigi sotsiaalmajanduslikul mudelil, kus inimeste võrdsus on suureks eesmärgiks ning seega ei teki nii suurt ebavõrdsust erinevate gruppide vahel.

Analüüsi tulemused näitasid, et usaldus institutsioonide suhtes on reeglina kõrgem ning olulisemalt seotud subjektiivse heaoluga just põhirahvuse korral. Immigrantide korral on see seos reeglina nõrgem. Immigrantide heaolu on olulisemalt seotud turvalisusega seotud näitajatega ehk usaldusega politsei ja õigussüsteemi vastu. Mõnevõrra üllatuslik oli tulemus, et religiooni kui kaudselt ka kultuuri peegeldava tunnuse ja subjektiivse heaolu vahel on seos suhteliselt nõrk ja seda nii põhirahvus kui immigrantide korral. Selgitusena, et tulemused ei ole statistiliselt olulised, võib siin tuua ehk seda, et immigrantide valim on väike ning immigrandid on kultuurilises ja ka religiooni mõttes heterogeensed. Samuti oli üllatav tulemus, et diskrimineerimise olulisus tuli välja ka põhirahvuse seas. Ehk siis ka riigis sündinud inimesed tunnetavad diskrimineerimist ning see vähendab nende heaolu.

Analüüsi tulemused kinnitasid, et väga olulisi erinevusi subjektiivse heaolu muustrites ja tegurites Eestis ja Põhjamaades ei ole. Eesti siiski eristub mõnevõrra Põhjamaadest. Pigem oli näha, et Eesti inimeste heaoluhinnangud on mõjutatud rohkematest teguritest, kuhu kuulusid ka taustamuutujad nagu vanus, sugu ja haridus. See võib tuleneda erinevatest sotsiaalmudelitest. Põhjamaades on inimeste võrdsus pigem tagatud ja seega erinevused hariduses, soos ja vanuses ei mängi heaolu kujunemisel nii suurt rolli. Eesti kontekstis aga, kus kasutusel on liberaalne sotsiaalkaitsemudel, sõltub heaolu ka sellistest sotsiaal-majanduslikest teguritest, kuna võrdeid tingimusi kõigi jaoks pole

loodud ning tekib teatud ebavõrdsus. See omakorda tekitabki suuremad erinevused heaoluhinnangutest ning seda selgitavaid tegureid on samuti rohkem.

Põhirahvusesse kuuluvaid inimesi mõjutavad pigem enamik usaldusnäitajad tervikuna (v.a usaldus poliitikutesse ja parteidesse ning Euroopa Parlamenti), diskrimineerimise tajumine, etnilisse vähemusse kuulumine ja ka taustamuutujad (haridus, sugu, vanus, sissetulek). Immigrandid hindavad eelkõige turvalisusega seotud näitajaid ja ka sissetulekut. Nii tuli ka analüüsist välja, et nende heaoluhinnanguid kujundavad eelkõige usaldus politsei, õigussüsteemi ja ÜRO vastu. Need kõik on mingil määral seotud turvalisusega ning immigrant tunneb ennast rahulolevalt siis, kui turvalisus on tagatud ning ta saab usaldada antud institutsioone.

Niisiis võib öelda, et Põhjamaades kui rikkamate ja väiksema ebavõrdsusega riikides on inimeste subjektiivne heaolu kõrgem kui Eestis. Samas avaldub sarnane muster, et põhirahvus hindab oma heaolu kõrgemaks kui immigrandid ja seda kõigis analüüsitud riikides. Seega saab öelda, et erinevused Eesti ja Põhjamaade vahel on pigem tingitud erinevast sotsiaalkaitsemudelist ning Põhjamaade pikaajalisem kogemus immigrantidega pole pigem lõhet heaoluhinnangutes suutnud vähendada. Subjektiivne heaolu on seotud ka usaldusega institutsioonidesse ja seda kõigi analüüsitud riikide korral. Kui Põhjamaades on subjektiivsel healul seos pigem rahvusvahelise organisatsiooniga ÜRO, siis Eesti inimeste heaoluhinnanguid mõjutab usaldus õigussüsteemi. Siit tuleb välja, et Põhjamaa inimesed peavad oluliseks ka rahvusvahelisi organisatsioone, kui eestlased pigem tähtsustavad oma riigi organisatsioone. Ka immigrantide ja põhirahvuse vahel on teatavad erinevused institutsionaalse usalduse aspektis. Nimelt kui põhirahvuse heaolu on seotud kohati ka poliitiliste institutsioonidega, siis immigrantide heaolu seostub eelkõige turvalisuse näitajatega ehk õigussüsteemi ja politsei usaldamisega.

Tulevikus oleks võimalik uurida veel ka lisaks 2. põlvkonna immigrantide subjektiivset heaolu ning võrrelda, kas see erineb 1. põlvkonna immigrantide hinnangutest. Lisaks oleks võimalik kaasata analüüsi rohkem erinevaid tegureid, mis sõltuksid töö fookusest. Näiteks võiks edaspidistes uurimistes suuremat tähelepanu pöörata inimese isikuomadustele ning immigrantide kultuurilisele taustale jne. Nii oleks võimalik muuta

mudelit põhjalikumaks ja see annaks jällegi veelgi enam võimalusi selgitada immigrantide ja põhirahvuse heaoluhinnangute erinevusi.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Alesina, A., Di Tella, R., MacCulloch, R.** Inequality and happiness: are Europeans and Americans different? – *Journal of Public Economics*, 2004, Vol. 88, pp. 2009-2042.
2. **Allardt, E.** About dimensions of welfare. *Research Reports*, 1973, No. 1, p. 131.
3. **Amit, K., Riss, I.** The Subjective Well-Being of Immigrants: Pre- and Post-migration. - *Social Indicators Research*, 2014, Vol. 119, Issue 1, pp. 247–264.
4. **Andrews, F. M., Withey, S. B.** *Social Indicators of Well-Being: Americans' Perceptions of Life Quality.* – Plenum Press, New York, 1976, p. 441.
5. **Angelini, V., Casi, L., Corazzini, L.** Life satisfaction of immigrants: does cultural assimilation matter? - *Journal of Population Economics*, 2015, p. 28.
6. **Axford, N., Hobbs, T., Jordell, D.** Objective or Subjective Well-Being? – *Handbook of Child Well-Being*, 2014, pp 2699-2738.
7. **Binder, M., Coad, A.** Life satisfaction and self-employment: A matching approach. - *Small Business Economics*, 2013, 40(4), pp. 1009-1033.
8. **Bjornskov, C., Dreher, A., Fischer, J. A. V.** Formal institutions and subjective well-being: revisiting the cross-country evidence. – *European Journal of Political Economy* 26, 2010, p 419-430.
9. **Blanchflower, D. G., Oswald A. J.** Well-being over time in Britain and the USA. – *Journal of Public Economics*, 2004, pp. 1359-1386.
10. **Brown, R.** Social Identity Theory: Past achievements, current problems and future challenges. Vol. 30, Issue 6, 2000, pp. 745–778.

11. **Campell, A., Converse, P. E., Rodgers, W. L.** The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations and Satisfaction. Russell Sage Foundation, 1976, p. 600.
12. **Chen, J., Johannesson, M., Kind, P., Burström, K., Sun, S.** Subjective Well-Being and Its Association with Subjective Health Status, Age, Sex, Region, and Socio-economic Characteristics in a Chinese Population Study. – Journal of Happiness, 2016, pp. 42.
13. **Crisp, R.** Well-Being
[<http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/well-being/>]. 10.01.2017.
14. European Journal of Social Psychology, 30, 745–778.
15. **Deeming, C.; Hayes, D.** Worlds of Welfare Capitalism and Wellbeing: A Multilevel Analysis. - . Journal of Social Policy, 2012, Vol. 41, Issue 04, pp. 811-829.
16. **Demo, D. H., Hughes, M.** Self-perceptions of Black Americans: Self-esteem and Personal Efficacy. - The American Journal of Sociology, 95, 1989, pp. 132-159.
17. **Diener, E.** The Science of Well-Being: Reviews and Theoretical Articles by Ed Diener. - The Science of Well-Being. Edited by E. Diener. Springer, 2009, pp. 1-10.
18. **Diener, E., Lucas R. E., Oishi S.** Subjective Well-Being. – Handbook of Positive Psychology. Oxford University Press, 2001, pp. 63-73.
19. **Diener, E., Lucas R. E., Smith, H. L., Suh, E. M.** Subjective Well-Being: Three Decades on Progress. – Psychological Bulletin, 1999, Vol. 125, No. 2, pp. 276-302.
20. **Dolan, P., Peasgood, T., White, M.** Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. – Journal of Economic Psychology, 2008, No. 29, pp. 94-122.
21. **Easterlin, R. A.** Income and happiness: towards a unified theory. – The Economic Journal, 2001, No. 111, pp. 465-484.
22. **Eid, M., Hofmann, W., Lucas, R. E., Luhmann, M.** Subjective Well-Being and Adaptation to Life Events: A Meta-Analysis on Differences Between Cognitive and Affective Well-Being. - Journal of Personality and Social Psychology, 2012, No. 102(3), pp. 592-615.

23. **Eryilmaz, A.** Investigation of the Relations between Religious Activities and Subjective Well-Being of High School Students. - Educational Sciences: Theory and Practice, 2015, pp. 433-444.
24. **Esping-Andersen, G.** The Three Worlds of Welfare Capitalism. - Princeton University Press, 1998, p 1-29.
25. Euroopa Sotsiaaluuring.
[<http://www.europeansocialsurvey.org/about/country/estonia/estonian/index.html>]
10.01.2017.
26. **Freitag, M.** Social Capital in (Dis)Similar Democracies: The Development of Generalized Trust in Japan and Switzerland - Comparative Political Studies, Vol. 36, No. 8, 2003, p. 936-966.
27. **Friedman, H. S., Kern, M. L., Reynolds, C. A.** Personality and Health, Subjective Well-Being, and Longevity. - Journal Of Personality, 2010, 78(1), pp. 179-215.
28. **Gheorghe, R.** The different sides of Objective and Subjective Well-being: Implications on the changes at institutional level. - Internal Auditing & Risk Management, 2017, p 18.
29. **Graham, C., Eggers, A., Sukhtankar, S.** Does happiness pay? An exploration based on panel data from Russia. – Journal of Economic Behavior & Org., 2004, pp. 319-342.
30. **Grosfoguel, R.** Colonial Caribbean migrations to France, the Netherlands, Great Britain, and the United States. Ethnic and Racial Studies, 1997, 20, 594–612.
31. **Harrison, L. E., Huntington, S. P.** Culture Matters: How Values Shape Human Progress. Basic Books, 2000, p. 348.
32. **Harter, J., Harter K., Rath, T.** Wellbeing: The Five Essential Elements. Gallup Press, 2010, p. 229.
33. **Helliwell, J. F., Putnam, R.** The social context of well-being. - Philosophical Transactions of the Royal Society London, 2004, pp. 1435–1446. Viidatud Dolan, P., Peasgood, T., White, M. Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. – Journal of Economic Psychology, 2008, No. 29, pp. 94-122.
34. **Helliwell, J. F., Wang, S.** Trust and Well-being. NBER Working Paper No. 15911, 2010, pp. 46.

35. **Hodkinson, B., Tibesigwa, B., Visser, M.** Effects of Objective and Subjective Income Comparisons on Subjective Wellbeing. - *Social Indicators Research* 2016, Vol. 128, Issue 1, pp 361–389.
36. **Holder, M. D., Coleman, B., Wallace, J. M.** Spirituality, religiousness, and happiness in children aged 8-12 years. - *Journal of Happiness Studies*, 2010, 11(2), pp. 131–150.
37. **Horenczyk, G., Liebkind, K., Phinney, J. S., Vedder, P.** Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. *Journal of Social Issues*, Vol. 57, No. 3, 2001, pp. 493–510.
38. **Hudson, J.** Institutional Trust and Subjective Well-being across the EU. *KYKLOS*, Vol. 59, 2006, No. 1, 43–62.
39. **Icduygu, A.** Becoming a new citizen in an immigration country: Turks in Australia and Sweden and some comparative implications. *International Migration*, 1996, 34, 257–272.
40. **Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K.** Acculturation and Psychological Well-Being Among Immigrant Adolescents in Finland: A Comparative Study of Adolescents From Different Cultural Backgrounds. *Journal of Adolescent Research*, Vol. 15 No. 4, July 2000 446-469.
41. **Joshi, U.** Subjective Well-Being by Gender. – *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 2010, Vol. 1, No. 1, pp. 20-26.
42. **Jovanović, V.** Trust and subjective well-being: The case of Serbia. *Personality and Individual Differences* 98, 2016, 284–288.
43. **Kahneman, D., Krueger, A. B.** Developments in the Measurement of Subjective Well-Being. – *The Journal of Economic Perspectives*, 2006, Vol. 20, No. 1, pp. 3-24.
44. **Kisieliuskas, J., Pukeliene, V.** The influence of income on subjective well-being. - *Applied Economics: Systematic Research*. 2013, Vol. 7, Issue 2, pp. 13-26.
45. **Kulu, H., Tammaru, T.** The Ethnic Minorities of Estonia: Changing Size, Location and Composition. *Eurasian Geography and Economics*, 44:2, 2003, pp. 105 –120.
46. **Kuranova, V.** Subjektiivset heaolu selgitavad tegurid: Eesti teiste riikide võrdluses. TÕ, 2015, 85 lk. (magistritöö)

47. **Krusell, S.** Esimese ja teise põlvkonna immigrantrahvastik tööturul. – Eesti Statistikaameti kvartalikirjeldus 3/10, Tallinn, 2010, 13 lk.
48. **Kööts-Ausmees, L., Realo, A.** Life Satisfaction Among Ethnic Minorities in Europe. - Journal of Cross-Cultural Psychology, 2016, Vol 47, Issue 3, pp. 457 – 478.
49. **Lausvee, E.** Tervis ja heaolu 2014.
[https://www.tlu.ee/UserFiles/Sotsiaalt%C3%B6%C3%B6%20Instituut/%C3%95ppematerjalid/Ene%20Lausvee/Kevad%202014/Tervis%20ja%20heaolu_2_En e%20Lausvee_11.03.2014.pdf]. 10.09.2016.
50. **Liebkind, K.** Acculturation. In R. Brown & S. Gaertner (Eds.), Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes, Oxford, U.K.: Blackwell, 2001, pp. 386–406.
51. **Loue, S.** Handbook of Immigrant Health. New York: Plenum Press, 1998, p. 661.
52. **Luttmer, E. F. P.** Neighbors as Negatives: Relative Earnings and Well-Being. Quarterly Journal of Economics, 2005, Vol. 120, Issue 3, pp. 963-1002.
53. **Maslow, A. H.** A theory of human motivation. - Psychological Review, 1943, Vol 50 (4), pp. 370-396.
54. **Mäe, A.** Sotsiaalne heaolu ja seda kujundavad tegurid rahvusgruppide lõikes Euroopa Sotsiaaluuringu andmete põhjal. TÜ Rahvamajanduse instituut, 2013, 79 lk. (magistritöö)
55. **Metlay, D.** Institutional Trust and Confidence: A Journey into a Conceptual Quagmire. - Social Trust and the Management of Risk, 1999, pp. 100-116.
56. National Accounts of Well-being. What is wellbeing?
[<http://www.nationalaccountsofwellbeing.org/learn/what-is-well-being.html>]
14.01.2017.
57. **North, D.C.** Institutions, Institutional Change, and Economic Performance. - Cambridge University Press, Cambridge UK, 1990.
58. OECD (2011), How's Life?: Measuring well-being, OECD Publishing.
[<http://dx.doi.org/10.1787/9789264121164-en>]. 10.02.2017.

59. OECD (2015), How's Life? 2015: Measuring Well-being. Well-being today and tomorrow: An overview, OECD Publishing. [http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/how-s-life-2015/well-being-today-and-tomorrow_how_life-2015-5-en] 10.05.2017
60. **Ornelas, I. J., Pereira, K. M.** The Physical and Psychological Well-Being of Immigrant Children. The Future of Children, Vol. 21, No. 1, Immigrant Children, 2011, pp.195-218.
61. **Paxton, P.** Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment. American Journal of Sociology, 1999, 105, 88–127.
62. **Rannut, Ü.** Uusimmigrantide kohanemine Eestis. I osa - Kultuuriteadlikkus. 2010, lk. 50. [http://www.integrationresearch.net/uploads/1/3/0/7/1307353/raamat_-_kult_kom.pdf]. 28.01.2017.
63. **Realo, A.** Õnne valem 2008. [<http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/nne-valem-2/>]. 10.02.2017.
64. **Rotheram-Borus, M. J.** Adolescents' reference-group choices, self-esteem, and adjustment. - Journal of Personality and Social Psychology, 1990, pp. 1975–1081.
65. **Safi, M.** Immigrants' Life Satisfaction in Europe: Between Assimilation and Discrimination. European Sociological Review, Vol. 26, No. 2, 2010, pp. 159-176.
66. **Schaie, K. W., Lawton, M. P.** Focus on Emotion and Adult Development. Springer Publishing Company, 1997, p. 364.
67. **Schyns, P.** Income and Satisfaction on Russia. – Journal of Happiness Studies, 2001, Vol. 2, Issue 2, p. 173-204.
68. **Scoon, I., Hansson, L., Salmela-Aro, K.** Combining work and family life: Life satisfaction among married and divorced men and women in Estonia, Finland and the UK. – European Psychologist, 2005, Vol. 10, pp. 309-319.
69. **Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J.** Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. 2009, p. 292.
70. Strateegia „Säästev Eesti 21“ – Riigiteataja 2005. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/940717>]. 10.02.2017.

71. **Stutzer, A., Frey, B. S.** Does marriage make people happy, or do happy people get married? - *The Journal of Socio-Economics*, 2006, 35(2), pp. 326-347.
72. **Thoits, P. A., Newitt, L. N.** Volunteer Work and Well-Being. – *Journal of Health and Social Behavior*, 2001, Vol. 42, No. 2, pp. 115-131.
73. **Tomasberg, K.** Heaolu mõiste käsitlused.
[<http://221484.edicypages.com/tooted/heaoluhiskond/>]. 11.11.2016.
74. UNESCO – discrimination. [<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/discrimination/>]. 10.05.2017
75. U.S. Equal Employment Opportunity Commission. – National Origin Discrimination. [<https://www.eeoc.gov/laws/types/nationalorigin.cfm>]. 13.02.2017.
76. **Veenhoven, R.** Freedom and Happiness: A Comparative Study in Forty-Four Nations in the Early 1990s. - *Culture and Subjective Well-Being*, Cambridge, MIT Press, 2000, p. 257–288.
77. Victorian Equal Opportunity & Human Rights Commission. – Discrimination. [<http://www.humanrightscommission.vic.gov.au/index.php/discrimination>]. 13.02.2017.
78. **White, C., S.** But what is Wellbeing? A framework for analysis in social and development policy and practise. University of Bradford, 2008, p. 18 [http://staff.bath.ac.uk/ecsscw/But_what_is_Wellbeing.pdf] 14.01.2017.
79. **Zak, P. J., & Knack, S.** Trust and growth. *The Economic Journal*, 2001, 111, 295–321.

LISAD

Lisa 1. Subjektivsest heaolu selgitavad tegurid, seose suund ja autorid.

Tegurid	Seose suund (+/-)	Autorid
Sissetulek	+	Graham <i>et al.</i> 2004; Schyns 2001; Hodkinson <i>et al.</i> 2016; Kisieliauskas, Pukeliene 2013
	mõju puudub	Easterlin 2001; Blanchflower and Oswald 2004
Personaalsed karakteristikud:		
Vanus	-	Dolan <i>et al.</i> 2008; Chen, Johannesson <i>et al.</i> 2016
	+	Schaie ja Lawton 1997; Campell <i>et al.</i> 1976
Sugu (naised)	+	Alesina <i>et al.</i> 2004
	mõju puudub	Joshi 2010; Kahneman, Krueger 2006; Chen, Johannesson <i>et al.</i> 2016
Rahvus (etniline vähemus)	-	Alesina <i>et al.</i> 2004; Thoits & Hewitt 2001; Kõöts-Ausmees, Realo 2016
Isikuomadused:		
Enesekindlus	+	Dolan <i>et al.</i> 2008; Holder, Coleman, Wallace 2010
Usk (usklikud võrreldes mitteusklikega)	+	Dolan <i>et al.</i> 2008
Sotsiaalsed karakteristikud:		
Haridustase	+	Blanchflower, Oswald 2002; Chen, Johannesson <i>et al.</i> 2016
Tervislik seisund (parem tervis)	+	Dolan <i>et al.</i> 2008; Friedman 2010
Tööturu staatus (kõrgem positsioon)	+	Dolan <i>et al.</i> 2008; Chen, Johannesson <i>et al.</i> 2016; Binder, Coad 2013
Ajakasutus		
Töötatud tunnid	+	Schoon <i>et al.</i> 2005
	-	Luttmer 2005

Religioossetele tegevustele kulutatud aeg	+	Eryilmaz 2015
Hoiakud ja uskumused		
Usaldus teiste inimeste vastu	+	Helliwell & Putnam 2004
Usaldus institutsioonide vastu	+	Helliwell & Putnam 2004; Hudson 2006; Jovanović 2016
Religioossus	+	Eryilmaz 2015
Suhted		
Abielu/intiimsed suhted	+	Deeming, Hayes 2012; Chen, Johannesson et al. 2016
Lähedaste olemasolu	+	Dolan et al. 2008

Lisa 2. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Soome andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

SOOME 2004-2014	Valikuvариandid	Osakaal valimis (%)	
		PR	IM
Näitaja			
Kas on kedagi, kellega isiklikest asjadest rääkida?	Jah	99,0%	98,3%
	Ei	1,0%	1,7%
Kas kuulud mingisse religiooni?	Jah	47,1%	45,1%
	Ei	52,9%	54,9%
Kui tihti käid religiooniga seotud üritustel?	Mitte kunagi või paar korda aastas	72,7%	71,8%
	Kuni kord kuus	22,1%	16,5%
	Rohkem kui kord kuus	5,3%	11,7%
Kas sind diskrimineeritakse?	Jah	7,5%	15,3%
	Ei	92,5%	84,7%
Kas sa kuulud etnilisse vähemusse?	Jah	0,8%	20,1%
	Ei	99,2%	79,9%
Sugu	Mees	48,6%	44,9%
	Naine	51,4%	55,1%

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 3. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Norra andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

NORRA 2004-2014	Näitaja	Valikuvariandid	Osakaal valimis (%)	
			PR	IM
Kas on kedagi, kellega isiklikest asjadest rääkida?	Jah	99,1%	98,2%	
	Ei	0,9%	1,8%	
Kas kuulud mingisse religiooni?	Jah	52,6%	58,8%	
	Ei	47,4%	41,2%	
Kui tihti käid religiooniga seotud üritustel?	Mitte kunagi või paar korda aastas	71,7%	68,6%	
	Kuni kord kuus	23,9%	19,5%	
	Rohkem kui kord kuus	4,4%	11,8%	
Kas sind diskrimineeritakse?	Jah	4,9%	11,0%	
	Ei	95,1%	89,0%	
Kas sa kuulud etnilisse vähemusse?	Jah	1,5%	30,8%	
	Ei	98,5%	69,2%	
Sugu	Mees	52,3%	50,6%	
	Naine	47,7%	49,4%	

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 4. Kvalitatiivseid tunnuseid kirjeldav valimi info Rootsi andmete põhjal (PR – põhirahvus, IM – immigrant).

ROOTSI 2004-2014	Näitaja	Valikuvariandid	Osakaal valimis (%)	
			PR	IM
Kas on kedagi, kellega isiklikest asjadest rääkida?	Jah	99,4%	98,3%	
	Ei	0,6%	1,7%	
Kas kuulud mingisse religiooni?	Jah	29,8%	42,8%	
	Ei	70,2%	57,2%	
Kui tihti käid religiooniga seotud üritustel?	Mitte kunagi või paar korda aastas	78,7%	72,5%	
	Kuni kord kuus	17,4%	18,5%	
	Rohkem kui kord kuus	3,9%	9,0%	
Kas sind diskrimineeritakse?	Jah	6,7%	14,8%	
	Ei	93,3%	85,2%	
Kas sa kuulud etnilisse vähemusse?	Jah	1,2%	16,7%	
	Ei	98,8%	83,3%	
Sugu	Mees	50,3%	47,2%	
	Naine	49,7%	52,8%	

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 5. Subjektivset heaolu selgitava regressioonimudeli tulemused Eesti 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.

EESTI	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,074	0,025	0.003	0,032	0,044	0.460
Usaldus õigussüsteemi	0,075	0,024	0.002	0,103	0,042	0.016
Usaldus politseisse	0,118	0,022	0.000	0,056	0,039	0.153
Usaldus poliitikutesse	0,044	0,030	0.151	0,020	0,059	0.730
Usaldus parteidesse	-0,023	0,029	0.433	-0,009	0,054	0.872
Usaldus Euroopa Parlamenti	0,057	0,026	0.031	0,137	0,046	0.003
Usaldus ÜRO'sse	0,012	0,024	0.628	-0,038	0,038	0.310
Religioosus	0,025	0,014	0.070	0,049	0,035	0.155
Lähedaste olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	-0,024	0,200	0.905	0,252	0,334	0.450
Religiooni olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,129	0,098	0.185	-0,094	0,176	0.594
Religioossed üritused. Võrdlusgrupp: <i>Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,005	0,068	0.944	0,110	0,163	0.501
Osaleb rohkem kui kord kuus	-0,304	0,227	0.180	1,243	0,464	0.007
Diskrimineerimine. Võrdlusgrupp: <i>Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,506	0,156	0.001	-0,389	0,190	0.041
Etnilisse vähemusse kuulumine: Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	-0,413	0,124	0.001	-0,393	0,167	0.019
Sugu. Võrdlusgrupp: <i>Mees</i>						
Naine	0,285	0,064	0.000	-0,170	0,156	0.275
Vanus	-0,009	0,002	0.000	0,004	0,005	0.452
Hariduses veedetud aastad	0,011	0,010	0.271	0,042	0,024	0.074
Sissetulek	0,157	0,013	0.000	0,127	0,037	0.001
Aasta. Võrdlusgrupp: <i>2004</i>						
2006	-	-	-	-	-	-
2008	-	-	-	0,142	0,174	0.416
2010	-0,027	0,079	0.733	-0,186	0,199	0.351
2012	0,184	0,073	0.012	-	-	-
2014	-	-	-	-	-	-

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 6. Subjektivset heaolu selgitava regressioonimudeli tulemused Soome 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.

SOOME	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,014	0,016	0.383	-0,039	0,088	0.654
Usaldus õigussüsteemi	0,040	0,015	0.010	-0,025	0,081	0.762
Usaldus politseisse	0,175	0,018	0.000	0,209	0,084	0.013
Usaldus poliitikutesse	-0,002	0,021	0.907	0,069	0,101	0.495
Usaldus parteidesse	0,038	0,021	0.066	0,121	0,088	0.168
Usaldus Euroopa Parlamenti	0,018	0,015	0.227	-0,074	0,078	0.340
Usaldus ÜRO'sse	0,037	0,014	0.006	0,058	0,079	0.465
Religioosus	0,039	0,008	0.000	0,043	0,046	0.352
<i>Lähedaste olemasolu. Võrdlusgrupp: Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	0,297	0,282	0.293	-1,494	1,206	0.215
<i>Religiooni olemasolu. Võrdlusgrupp: Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,020	0,043	0.636	-0,373	0,263	0.156
<i>Religioossed üritused. Võrdlusgrupp: Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,019	0,044	0.665	-0,136	0,303	0.654
Osaleb rohkem kui kord kuus	0,611	0,091	0.000	0,879	0,401	0.028
<i>Diskrimineerimine. Võrdlusgrupp: Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,748	0,082	0.000	-0,517	0,342	0.130
<i>Etnilisse vähemusse kuulumine: Võrdlusgrupp: Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	0,420	0,202	0.038	-0,670	0,265	0.011
<i>Sugu. Võrdlusgrupp: Mees</i>						
Naine	0,361	0,038	0.000	0,205	0,208	0.324
Vanus	0,000	0,001	0.955	-0,010	0,008	0.260
Hariduses veedetud aastad	-0,030	0,005	0.000	-0,063	0,032	0.050
Sissetulek	0,139	0,008	0.000	0,149	0,048	0.002
<i>Aasta. Võrdlusgrupp: 2004</i>						
2006	-0,099	0,069	0.152	-0,361	0,447	0.419
2008	0,024	0,067	0.721	0,682	0,418	0.103
2010	0,059	0,071	0.404	0,322	0,440	0.464
2012	0,278	0,065	0.000	0,616	0,395	0.119
2014	0,190	0,067	0.005	0,054	0,412	0.896

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 7. Subjektivset heaolu selgitava regressioonimudeli tulemused Norra 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.

NORRA	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,009	0,017	0.598	0,065	0,049	0.188
Usaldus õigussüsteemi	-0,011	0,018	0.543	0,003	0,048	0.955
Usaldus politseisse	0,150	0,018	0.000	0,166	0,047	0.000
Usaldus poliitikutesse	-0,015	0,025	0.556	-0,014	0,062	0.822
Usaldus parteidesse	0,032	0,025	0.201	-0,003	0,060	0.959
Usaldus Euroopa Parlamenti	-0,015	0,015	0.304	-0,041	0,046	0.368
Usaldus ÜRO'sse	0,079	0,016	0.000	0,133	0,046	0.004
Religioosus	0,019	0,010	0.067	0,016	0,030	0.597
<i>Lähedaste olemasolu. Võrdlusgrupp: Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	0,348	0,360	0.334	1,165	0,580	0.044
<i>Religiooni olemasolu. Võrdlusgrupp: Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,028	0,048	0.558	-0,118	0,155	0.448
<i>Religioosed üritused. Võrdlusgrupp: Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,024	0,050	0.635	-0,405	0,181	0.025
Osaleb rohkem kui kord kuus	0,665	0,118	0.000	0,081	0,262	0.756
<i>Diskrimineerimine. Võrdlusgrupp: Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,461	0,107	0.000	-0,326	0,233	0.162
<i>Etnilisse vähemusse kuulumine: Võrdlusgrupp: Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	0,023	0,200	0.910	0,071	0,171	0.678
<i>Sugu. Võrdlusgrupp: Mees</i>						
Naine	0,068	0,044	0.121	0,099	0,136	0.469
Vanus	0,003	0,001	0.050	-0,001	0,005	0.815
Hariduses veedetud aastad	-0,035	0,006	0.000	-0,035	0,018	0.048
Sissetulek	0,097	0,009	0.000	0,083	0,027	0.002
<i>Aasta. Võrdlusgrupp: 2004</i>						
2006	0,055	0,070	0.431	0,112	0,254	0.659
2008	0,476	0,075	0.000	0,610	0,259	0.019
2010	0,603	0,081	0.000	0,702	0,263	0.008
2012	0,805	0,078	0.000	1,060	0,256	0.000
2014	0,697	0,082	0.000	0,537	0,267	0.045

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 8. Subjektiivset heaolu selgitava regressioonimudeli tulemused Rootsi 2004.-2014. aasta andmetega (β – parameetri hinnang, se – standardviga, p – olulisustõenäosus), järjestatud väärtustega mudel.

ROOTSI	Põhirahvus			Immigrandid		
	β	se	p	β	se	p
Usaldus parlamenti	0,036	0,016	0.028	0,051	0,044	0.245
Usaldus õigussüsteemi	-0,007	0,017	0.703	-0,014	0,044	0.747
Usaldus politseisse	0,092	0,017	0.000	0,107	0,046	0.019
Usaldus poliitikutesse	0,008	0,023	0.737	-0,062	0,056	0.264
Usaldus parteidesse	0,014	0,024	0.557	0,086	0,063	0.175
Usaldus Euroopa Parlamenti	0,021	0,015	0.169	0,019	0,043	0.660
Usaldus ÜRO'sse	0,072	0,015	0.000	0,074	0,036	0.041
Religioosus	0,006	0,009	0.549	0,003	0,028	0.902
Lähedaste olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei oma lähedasi, kellega isiklikke asju arutada</i>						
Omab lähedasi	1,555	0,362	0.000	0,836	0,749	0.264
Religiooni olemasolu. Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu religiooni</i>						
Kuulub mingisse religiooni	0,068	0,051	0.185	0,091	0,157	0.562
Religioossed üritused. Võrdlusgrupp: <i>Ei osale mitte kunagi või osaleb paar korda aastas</i>						
Osaleb kuni kord kuus	0,074	0,055	0.179	-0,040	0,149	0.786
Osaleb rohkem kui kord kuus	0,395	0,129	0.002	0,421	0,264	0.111
Diskrimineerimine. Võrdlusgrupp: <i>Ei diskrimineerita</i>						
Diskrimineeritakse	-0,473	0,094	0.000	-0,483	0,188	0.010
Etnilisse vähemusse kuulumine: Võrdlusgrupp: <i>Ei kuulu etnilisse vähemusse</i>						
Kuulub etnilisse vähemusse	-0,481	0,205	0.019	-0,312	0,160	0.051
Sugu. Võrdlusgrupp: <i>Mees</i>						
Naine	0,050	0,042	0.244	0,230	0,127	0.071
Vanus	0,008	0,001	0.000	0,010	0,004	0.020
Hariduses veedetud aastad	-0,050	0,007	0.000	-0,042	0,017	0.016
Sissetulek	0,133	0,009	0.000	0,174	0,026	0.000
Aasta. Võrdlusgrupp: <i>2004</i>						
2006	-0,031	0,069	0.660	-0,101	0,223	0.650
2008	-0,021	0,068	0.757	-0,002	0,229	0.993
2010	0,136	0,075	0.068	0,284	0,238	0.232
2012	0,133	0,071	0.062	0,371	0,223	0.096
2014	0,084	0,072	0.243	0,365	0,225	0.105

Allikas: ESS 2.-7. vooru andmed.

Lisa 9. Tegurid, mis omavad subjektiivse heaoluga statistiliselt olulist seost Eesti, Soome, Norra ja Rootsi andmetel

	EESTI		SOOME		NORRA		ROOTSI	
	Põhirahvus	Immigrandid	Põhirahvus	Immigrandid	Põhirahvus	Immigrandid	Põhirahvus	Immigrandid
Usaldus parlamenti	x						x	
Usaldus õigussüsteemi	x	x	x					
Usaldus politseisse	x		x	x	x	x	x	x
Usaldus poliitikutesse								
Usaldus parteidesse								
Usaldus Euroopa Parlamenti		x						
Usaldus ÜRO'sse			x		x	x	x	x
Religioossus			x					
Omab lähedasi							x	
Kuulub mingisse religiooni								
Osaleb kuni kord kuus								
Osaleb rohkem kui kord kuus		x	x	x	x		x	
Diskrimineeritakse	x		x		x		x	x
Kuulub etnilisse vähemusse	x		x	x			x	x
Naine	x		x					
Vanus	x						x	x
Haridussüsteemis veedetud aastad		x	x		x		x	
Sissetulek	x	x	x	x	x	x	x	x
2006								
2008	x				x	x		
2010			x		x	x		
2012	x		x		x	x		x
2014			x		x			

SUMMARY

SUBJECTIVE WELL-BEING OF IMMIGRANTS AND FACTORS DETERMINING IT COMPARED TO LOCAL NATION IN ESTONIA AND IN NORDIC COUNTRIES

Janeli Järvelill

The investigation of subjective well-being has become more and more important, because there is understanding that an objective assessment of the well-being does not reflect the true picture of people's satisfaction with life. Indeed, there has been pointed out that the welfare of the people and how they evaluate it themselves very much depends on a variety of socio-demographic factors. While in the past, it was looked primarily economic factors such as the country's GDP and incomes, but now also so called softer factors such as sociability, confidence, ethnic group membership, etc. has risen under investigation. Consequently, the author thinks it important to examine the different dimensions of subjective well-being in different countries. Particularly important, however, is how Estonia is located in comparison with the Nordic countries. As is known, the Nordic countries and Estonia have spread different socio-economic models. This makes it even more important to carry out this kind of analysis in order to understand how it is possible for Estonia to catch up with the so-called welfare states in terms of the welfare estimates.

In addition, immigration has been an important topic lately. In various European countries, there are living many people of other nationalities. Most important, however, is the fact that into Europe is coming new and very large wave of immigrants. In this context, it is important to know what is the current situation of immigrant's adaptation and how they are satisfied with their life in the target countries.

This thesis aims to find out the factors, which describe the subjective well-being of the immigrants and the main nation of countries as an example of Estonia and the Nordic countries in period 2004-2014. To reach the goals, an author set in the following tasks:

- provide an overview of the concept of subjective well-being and the factors describing it;
- explain the concept of immigration and welfare's cultural / religious background;
- to highlight the role of the institutions in the formation of subjective well-being;
- bring out the data and methodology used in the analysis;
- describe the assessments of subjective well-being in Estonia and in the Nordic countries in 2014;
- to evaluate the regression model;
- highlight the results and analyze them.

Welfare is a multifaceted phenomenon. For example, we can say that welfare is a term that explains people or groups in the spiritual, economic, social, or psychological condition. Welfare is a combination of many different factors that must be considered together. The second definition of the welfare is that it's the dynamic process, which should give people the knowledge of how their life is going, through the consequences, psychological operations and resource interactions.

Welfare can also be classified according to several aspects. In this context, it is accurate to classify it as the objective and subjective well-being. Very many authors have long focused on objective investigation of well-being, ie to what are the factors affecting people. Such as health status, level of education and opportunities, housing, socio-economic situation and the overall environment. In fact, we should pay attention to the other side of the well-being - subjective well-being. Subjective well-being of a person is as a cognitive assessment of this life, which he currently resides. If people like their life, and what they are doing, they are also happy with their life as a whole.

As subjective well-being itself is a multidimensional phenomenon, so are the factors influencing it very. However, it should always be taken into account the fact, that the

factors influencing the well-being of immigrants and the local people, may be different. In this paper we consider the immigrants as a people who have settled in the country (both temporarily and permanently), where they didn't born. Previous studies have shown that, unfortunately, well-being of immigrants is lower than the welfare of the local people.

As the author of the work set the focus on the relationship between institutional trust and subjective well-being, it was particularly important to examine the relationship between them. Institutions can be defined as the rules of the game governing public and private things (activities, etc.), and thus is expected to have a significant impact on people's subjective well-being.

As these countries, Finland, Sweden and Norway which are all so-called welfare states are similar, then the author assumed that the Estonian welfare levels are a bit lower than the other countries' welfare levels. When in Finland, Sweden and Norway, assessments of subjective well-being among the local nation are high, in Estonia they are quite low. However, it was seen that the welfare of the people of Estonia fluctuated over the years - once up, then down again. Also among immigrants subjective well-being assessments showed similar gaps between countries. Finnish, Swedish and Norwegian immigrants estimates are considerably higher than the estimates of the Estonian people. Now, however, the difference between these countries are even more pronounced, when the immigrants' welfare estimates are clearly lower than those of the majority nation.

When we compare the selected countries with all countries who participated in ESS research, it will be seen that Finland, Sweden and Norway are at the head of the subjective well-being's ranking table. Estonia is among the last ones, unfortunately. In addition to Finland, Sweden and Norway in the top of the table are also Denmark and Switzerland, according in the first and second position. In fact, all of the former Soviet Union countries, are relatively behind in the breast, for example, Lithuania, Slovenia, Hungary are all situated in the lower positions. Countries known as the welfare states, however, are at the forefront. Here we can think that there is a big role to play in the country's socio-economic model.

Examining the results of the analysis, they showed that the different analyses gave quite different results. In different countries different factors affect people's well-being. In addition, there are differences among the local nation and immigrants. Perhaps the trust indicators were more relevant to the main ethnic groups. Immigrant's welfare assessments rather not depend on them. Their welfare was most influenced by the security-related parameters, ie trust in the police and justice systems. Moreover, it turned out that religious factors were insignificant. If any religion related indicator was associated, it was rather in the model for the local nation. It was a great surprise, because the author felt that religion affects just more the welfare of immigrants. It was also surprising that the significance of discrimination came out of the local nation groups.

In summary, we can say that the differences between countries exist, but rather, they were higher between the local nation and immigrant group. The main factors, that influence the well-being of local nation, are institutional trust indicators (except the trust in politicians and political parties), some religious indicators, discrimination and even the background indicators like education, gender and age. The immigrants' well-being is mostly affected still by only discrimination against ethnic minorities and the security parameters perhaps in this case, the trust in the police and the United Nations.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Janeli Järvelill

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Immigrantide ja põhirahvuse subjektiivne heaolu ja selle seos institutsionaalse usaldusega Põhjamaades ja Eestis“, mille juhendaja on Tiiu Paas.
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **24.05.2017**